

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Η Έντυπη Έκδοση του *Προσκηνηταρίου* των Ιεροσολύμων,
B All XVI 11/6 της Βιβλιοθήκης του Ελληνικού Κολλεγίου της Ρώμης:
Μια Ιστορικοφιλογολογική Προσέγγιση

Άρτεμις Στυλιανού

Επιβλέπων Καθηγητής
Πέτρος Καρατσαρέας

Ιανουάριος 2016

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Η Έντυπη Έκδοση του Προσκηνηταρίου των Ιεροσολύμων,

**B All XVI 11/6 της Βιβλιοθήκης του Ελληνικού Κολλεγίου της Ρώμης:
Μια Ιστορικοφιλολογική Προσέγγιση**

Άρτεμις Στυλιανού

**Επιβλέπων Καθηγητής
Πέτρος Καρατσαρέας**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Ιανουάριος 2016

Περίληψη

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η παρουσίαση της πρώτης έντυπης έκδοσης (*editio princeps*) του *Προσκυνηταρίου* Β All XVI 11/6, του έτους 1645, της Βιβλιοθήκης του Ελληνικού Κολλεγίου του Αγίου Αθανασίου της Ρώμης. Πρόκειται για ένα ταξιδιωτικό ημερολόγιο γραμμένο από τον Κύπριο Κοιλανιώτη Αντώνιο Δαρκές σε έμμετρο λόγο κυπριακής διαλέκτου. Η επιστημονική κοινότητα έως σήμερα κατέχει μελέτες που αναδύουν μερικώς την αξία του ποιήματος (Σαλμανίδης 1971, Φώσκολος 2008, Γιακουμάκη 2008).

Στην παρούσα μελέτη παρουσιάζουμε το ιστορικό συγκείμενο στο οποίο αναδύεται το βιβλίο του *Προσκυνηταρίου* τόσο σε χειρόγραφη παράδοση όσο και σε έντυπη έκδοση. Έπειτα το εντάσσουμε στην ταξιδιωτική φιλολογία, ανάμεσα σε άλλα περιηγητικά κείμενα. Σε κάθε χρονική περίοδο εμφανίζονται περιηγητικές αφηγήσεις. Το παρόν εντάσσεται στις αφηγήσεις του 16^{ου} – 18^{ου} αιώνας. Η ιεραποδημία αποτελεί διαδεδομένο φαινόμενο, που εντοπίζεται από τα πρώτα χριστιανικά χρόνια και διαρκεί μέχρι σήμερα.

Κρίθηκε αναγκαίο να παρουσιάσουμε, να εμπλουτίσουμε και να διορθώσουμε στοιχεία που αφορούν την κωδικολογική περιγραφή του ποιήματος του *Προσκυνηταρίου*, τη μετρική, το περιεχόμενό του και τέλος τον συγγραφέα και την καταγωγή του. Ένα από τα μελήματα της παρούσας εργασίας αποτελεί η σύγκριση του κειμένου με την προϋπάρχουσα μελέτη του Πρόδρομου Σαλμανίδη (1971). Από τη διαδικασία αυτή διαφαίνεται η εγγενής αδυναμία του Σαλμανίδη να προσεγγίσει φιλολογικά το κείμενο. Ως εκ τούτου κρίθηκε αναγκαία η αντιπαραβολή μιας προτεινόμενης δικής μας μεταγραφής με αυτήν του Σαλμανίδη και τα αποτελέσματα είναι ενθαρρυντικά.

Το Κυπριακό *Προσκυνητάριο* παρουσιάζει γλωσσική ομοιότητα με τη λοιπή πνευματική παραγωγή στην Κύπρο κατά τη διάρκεια του 14^{ου} – 16^{ου} αιώνας, έργα που χαρακτηρίζονται από τον Robert Browning ως λαϊκότροπα (1988:110). Είναι εντυπωσιακό πως το ποίημα εμφανίζει ομοιότητες γλωσσικές με λογοτεχνικά έργα του ευρύτερου ελληνισμού όπως το έπος του Διγενή Ακρίτα, έργα της Κρητικής Λογοτεχνίας, το Χρονικόν του Μορέως κ.ά.

Τέλος παρατίθεται παράρτημα με: 1) προτεινόμενο τρόπο μεταγραφής του κειμένου, 2) πίνακα με δάνειες λέξεις που εντοπίζονται στο ποίημα, 3) κατάλογο εικόνων από το Προσκυνητάριο.

Summary

The objective of this study is to present the first print edition (*editio princeps*) of the *Proskynetarion*, B All XVI 11/6, A.D. 1645, at the Library of the Greek Catholic College of St. Athanasios in Rome. The content of this book is a pilgrimage travel about the Holy Land at Jerusalem written by the Cypriot Antonis Darkes from Koilani, a poem in Cypriot Greek. The studies available to date only partly reveal the value of the poem.

In this study we present the historical context within which the *Proskynetarion* emerged, both in manuscript tradition and in print form. We then place the *Proskynetarion* within the genre of the travel literature, among other travel texts. Such texts are available in most historical periods. The text examined in this thesis belongs to the period from the 16th to the 18th century. Pilgrimages to the Holy Land are a widely-spread phenomenon from in the early Christian period until today.

It was necessary to introduce, enrich and correct information concerning the codicological description of the edition, the meter, its contents and, finally, the author and his origins. One of the concerns of this paper is the textual comparison with the earlier study of Prodromos Salmanidis. This process reveals the inherent weaknesses of Salmanidis' philological approach. Therefore a comparison between a transcription proposed by us and the transcription by Salmanidis and the results are very encouraging.

The *Proskynetarion* displays linguistic similarities with other texts belonging to the literary production of 16th – 18th century Cyprus, characterized by Robert Browning as folk literature (1988:110). The *Proskynetarion* presents impressive linguistic similarities with other literary works from the broader Hellenic context such as the *Epic of Digenis Akrites*, works of the Cretan literature, the *Chronicle of Moreas*, etc.

In the Appendix we provide: 1) the proposed transcription of the text, 2) a table with loan words found in the poem, 3) a list of pictures from the *Proskynetarion*.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα αρχικά να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς τη Διεύθυνση του Ελληνικού Κολλεγίου του Αγίου Αθανασίου Ρώμης, η οποία μου επέτρεψε τη φωτογράφιση του *Προσκυνηταρίου* το καλοκαίρι του 2009. Ευχαριστίες οφείλονται επίσης στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Πέτρο Καρατσαρέα για την πολύτιμη καθοδήγηση και βοήθεια που μου προσέφερε κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της μεταπτυχιακής μου διατριβής, με τις υποδείξεις και οδηγίες του.

Περιεχόμενα

σελ

1.	Εισαγωγή	
1.1.	Ιστορική αναδρομή της Ιεραποδημίας προς τους Αγίους Τόπους	1
1.2.	Το Προσκυνητάριον ως Λογοτεχνική Παραγωγή του 16ου αιώνας και εφεξής.....	6
1.3.	Η Κύπρος την Περίοδο της Οθωμανοκρατίας.....	9
2.	Το Ποίημα «Προσκυνητάριον τῶν Ἱεροσολύμων», γραμμένο από τον Κύπριο λαϊκό ποιητή Αντώνιο Δαρκές.....	12
2.1.	Το Προσκυνητάριον και ο συγγραφέας.....	15
2.2.	Ταξιδιωτική Αφήγηση του Ποιήματος.....	20
2.3.	Μετρική του ποιήματος.....	23
2.4.	Μεταγραφή του ποιήματος.....	24
2.4.1.	Αντιπαραβολική παρουσίαση μεταγραφής.....	24
2.4.2.	Διαδικασία διόρθωσης.....	32
3.	Συμπεράσματα.....	38
	Παρατήματα	39
	Συνομογραφίες	72
	Βιβλιογραφία.....	73

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Το *Προσκυνητάριον* αποτελεί ένα περιηγητικό βιβλίο που αγαπήθηκε ιδιαίτερα κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο και το οποίο περιγράφει τα ιερά προσκυνήματα του Ανατολικού Χριστιανισμού όπως τους Αγίους Τόπους και τη Μονή της Αγίας Αικατερίνης στο όρος Σινά (Κριαράς 1980: 163, O.D.B III: 1739). Το *Προσκυνητάριον* αποτελεί ένα από τα πολλά περιηγητικά κείμενα που εκπονήθηκαν στον Ανατολικό Χριστιανισμό κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο από ταξιδιώτες, που, όπως οι ίδιοι δηλώνουν στο έργο τους, επιδιώκουν να δώσουν έναν οδηγό επισκέψεως στους Αγίους Τόπους για όσους επιθυμούν να κάνουν ένα προσκυνηματικό ταξίδι ή να προκαλέσουν το ενδιαφέρον σε μελλοντικούς επισκέπτες να επισκεφθούν τους Αγίους Τόπους της Παλαιστίνης. Η ονομασία τους οφείλεται στην πρώτη λέξη του τίτλου τους, *Προσκυνητάριον*, και συνδέεται, όπως είναι φυσικό, με το περιεχόμενο και τη χρήση τους από τους προσκυνητές, οι οποίοι εφοδιασμένοι με αυτά επισκέπτονταν και γνώριζαν καλύτερα τα ιερά προσκυνήματα (Καδάς 1998: 14). Στο εξώφυλλο των *Προσκυνηταρίων* αναγράφεται ο σκοπός συγγραφής τους: «Ἦγουν Διήγησις ...»¹. «Το βιβλίο *Προσκυνητάριον* εντάσσεται και στο ρωσικό χριστιανισμό λόγω της πληθώρας Ρώσων επισκεπτών προς τους Αγίους Τόπους και ο όρος μεταφράζεται *roklonen'e*». (sic Seemann 1976: 38 – 41). Στην ιεραποδημία στους Αγίους Τόπους επικεντρώνεται και η παρούσα μελέτη.

1.1 Ιστορική αναδρομή της Ιεραποδημίας προς τους Αγίους Τόπους

Το φαινόμενο της καταγραφής των εντυπώσεων των ταξιδιωτών αρχίζει ήδη από την αρχαιότητα. Έργα όπως οι *Ηροδότου Ιστορίαι*, οι *Γενεηλογίαι* του Εκαταίου του Μιλήσιου, τα *Γεωγραφικά* του Στράβωνος, η *Ἑλλάδος Περιήγησις* του Πausανίου

---

¹ Βλ. Παράρτημα Γ'

αποτελούν τα πρώτα κείμενα ταξιδιωτικής φιλολογίας. Οι ιστορίες ταξιδιών είναι ιστορίες ανθρώπων αλλά και χωρών και αναδεικνύουν πολλά: κείμενα, ανθρώπους, χώρες, εποχές (Βιγγοπούλου 2004: 175).

Από τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους, οι απανταχού χριστιανοί, από ανατολή και δύση, εξέφραζαν την επιθυμία επισκέψεως στους Αγίους Τόπους, όπου έδρασε, σταυρώθηκε και αναστήθηκε ο Χριστός. Η ιεροαποδημία έχει την απαρχή της στο πρώτο αυτοκρατορικό προσκύνημα της Ελένης, μητέρας του αυτοκράτορος Κωνσταντίνου, το 326 μ.Χ. στους Αγίους Τόπους, παράδειγμα που καθιέρωσε το ιερό προσκύνημα, το οποίο διευκολύνθηκε με την οικοδόμηση ξενώνων και νοσοκομείων (Herrin 2007: 47). Ένα τέτοιο ιερό προσκύνημα αποτελεί αυτό της Αιθερίας από τη Γαλικία το 381 – 384 μ.Χ., δηλαδή την πρωτοβυζαντινή περίοδο, το οποίο καταγράφει σε επιστολή προς γυναίκες της πατρίδος της².

Οι θαλάσσιοι ή χερσαίοι δρόμοι προς την Ανατολή και τους Αγίους Τόπους καθορίζονται και διαφοροποιούνται ανάλογα με τις σχέσεις, ειρηνικές ή πολεμικές, κάθε φορά, του Βυζαντίου με τους γείτονές του και ακολούθως με βάση τις εδαφικές απώλειες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Αργότερα οι δρόμοι προς την ανατολή καθορίζονται από το καθεστώς και την εκάστοτε δύναμη, που επικρατεί στα Βαλκάνια, στην Μ. Ασία, τη Μεσόγειο και την Ανατολή, Πέρσες, Σταυροφόροι, Άραβες, Μαμελούκοι, Οθωμανοί.

«Η πραγματοποίηση του προσκυνήματος εξαρτούσε την επιτυχία του από δύο παράγοντες: ότι η ζωή στην Παλαιστίνη ήταν αρκετά τακτοποιημένη για τον ανυπεράσπιστο ταξιδιώτη να κινείται και να κάνει τα προσκυνήματά του με ασφάλεια· και δεύτερο, ότι ο δρόμος έπρεπε να είναι ανοιχτός και φθηνός. Ο πρώτος παράγων απαιτούσε ειρήνη και καλή διακυβέρνηση στον μωαμεθανικό κόσμο, ο τελευταίος την ευημερία και την καλή διάθεση των Βυζαντινών» (sic Runciman 1958: 29).

Στις αρχές του 7^{ου} αιώνας η Παλαιστίνη και οι Άγιοι Τόποι κλονίζονται από την περσική επιδρομή και στη συνέχεια από την πολύχρονη αραβική κατάκτηση. Συνέπεια αυτών ήταν ανά διαστήματα η καταστροφή πολλών ιερών χώρων και ο περιορισμός του μοναχισμού. Παρόλα αυτά δεν εγκαταλείπεται η συνήθεια της ιεροαποδημίας προσκυνήματος. Η αραβική επέκταση στα μέσα του 7^{ου} αιώνας εις βάρος της

---

² Βλ. Αρχιμανδριτης Νικόδημος 2007: 28: *Ούδεμία κόπωσις εστάθη ικανή να την καταβάλη, ούδεμία ταλαιπωρία ήμπόρεσε να την κάμψη, έφ' όσον ανέμενε εις τὸ τέλος κάθε μιᾶς μακρᾶς και έπικινδύνου πορείας να εὔρη και να προσκυνήση τὸν τόπον, όπου ἔζησε τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ κάποιο ιερὸν πρόσωπον τῆς Ἀγίας Γραφῆς.*

Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας δεν εμπόδισε τα ταξίδια δια της θαλάσσιας οδού αφού επικράτησε το καθεστώς συγκυριαρχίας Βυζαντινών και Αράβων στην Μεσόγειο, όπως μαρτυρείται από το *status quo* που κυριαρχεί στην Κύπρο.³ Εξάλλου, σύμφωνα με το Κοράνι, ο Προφήτης είχε καθορίσει ότι, ενώ στους ειδωλολάτρες θα έδιναν την επιλογή ή ν' ασπασθούν τον ισλαμισμό ή να θανατωθούν, οι λαοί της Βίβλου, οι Χριστιανοί και οι Ιουδαίοι, θα μπορούσαν να διατηρήσουν τους τόπους της λατρείας τους και να τους χρησιμοποιούν χωρίς εμπόδιο (Runciman 1958: 6).

Τον 10^ο αιώνα, επί αυτοκράτορος Νικηφόρου Φωκά, όταν επανεντάσσονται στην αυτοκρατορία η Κρήτη και η Κύπρος, ενώ προσωρινά, λόγω της μετέπειτα δολοφονίας του Φωκά, καταλαμβάνονται τα Ιεροσόλυμα και η Μεσοποταμία, η πλεύση στη Μεσόγειο δεν παρουσιάζει εμπόδια. Έτσι προσκυνητές συνεχίζουν να ξεκινούν από τα ευρωπαϊκά και βυζαντινά λιμάνια για τους Αγίους Τόπους.⁴

Ο Ιωάννης Τσιμισκής, διαδεχόμενος τον Νικηφόρο Φωκά το 969 μ.Χ. στον αυτοκρατορικό θρόνο, δεν απέβλεπε στη συνέχιση των εκστρατειών για απελευθέρωση των πρώην βυζαντινών και νυν αραβικών κτήσεων στην Εγγύς Ανατολή και στη σύγκρουση με τον αραβικό κόσμο. Η περιοχή ανήκε πια οριστικά στον ισλαμικό κόσμο και ο πληθυσμός της είχε εξαραβιστεί (Miotto 2007: 109). Εκτός από την Αντιόχεια, που αποτελούσε ακόμη βυζαντινή κτήση η Παλαιστίνη άνηκε στους Άραβες. Η ισορροπία που επικράτησε στην περιοχή δεν περιόρισε την ιεροαποδημία στην Ανατολή. Οι ισλαμιστές επέτρεπαν στους προσκυνητές διά θαλάσσιας οδού να επισκεφθούν τους Αγίους Τόπους ως επισκέπτες της τοπικής χριστιανικής κοινότητας κατόπιν πληρωμής των ανάλογων φόρων στις αρχές (Pringle 2011: 2).

---

³ Ο Πατριάρχης Νικόλαος ο Μυστικός σε επιστολή του προς τον αγαπητό του φίλο Αμηνά της Κρήτης, (Jenkins - Westerink 1973: 146-147), αναφέρει: «Ότι Κύπριοι μεθόριοι τῆς τε Ρωμαϊκῆς καὶ τῆς τῶν Σαρακηνῶν ἔξουσίας, καὶ οὔτε ὑμῖν ἀνταίρουσι χεῖρας οὔτε Ρωμαίους».

⁴ Ο Runciman (1977: 26) αναφέρει: «Οι Άραβες έχασαν τις τελευταίες πειρατικές φωλιές τους στην Ιταλία και τη νότια Γαλλία κατά την διάρκεια του αιώνα, και η Κρήτη είχε αποσπασθεί από αυτούς το 961. Ήδη εκείνο τον καιρό, το βυζαντινό ναυτικό είχε για ένα διάστημα αρκετά την κυριαρχία στις θάλασσες ώστε να έχει τελείως αναζωογονηθεί το θαλάσσιο εμπόριο στη Μεσόγειο. Ελληνικά και ιταλικά εμπορικά πλοία έπλεαν ελεύθερα μεταξύ των λιμανιών της Ιταλίας και της αυτοκρατορίας και είχαν αρχίσει, με την καλή θέληση των μωαμεθανικών αρχών, νά ανοίγουν εμπόριο με την Συρία και την Αίγυπτο. Ήταν εύκολο για έναν προσκυνητή να εξασφαλίσει μια θέση κατ' ευθείαν από τη Βενετία ή το Μπάρι για την Τρίπολη ή την Αλεξάνδρεια, αν και οι περισσότεροι ταξιδιώτες προτιμούσαν να σταματούν στην Κωνσταντινούπολη για να δουν τη μεγάλη συλλογή της από άγια λείψανα και κατόπιν να συνεχίζουν δια θαλάσσης ή από το δρόμο της ξηράς, τον οποίον οι πρόσφατες βυζαντινές στρατιωτικές επιτυχίες είχαν καταστήσει ασφαλή. Στην ίδια την Παλαιστίνη, οι μωαμεθανικές αρχές, είτε αββασίδικες, φατιμίδικες ή ισχιδικές, σπάνια δημιουργούσαν δυσκολίες, αλλά, μάλλον δέχονταν καλά τους ταξιδιώτες για τον πλούτο που έφερναν στην επαρχία».

Δυσκολίες για τα προσκυνηματικά ταξίδια παρουσιάζονται τους επόμενους αιώνες. Τον 11^ο αιώνα επιβάλλεται στο κράτος των Φατιμιδών η λεγόμενη τρομοκρατία του al-Hākīm (996-1021). Ο νέος χαλίφης άρχισε μια καταπιεστική πολιτική εναντίον όλων των θρησκευτικών κοινοτήτων με την κατά καιρούς εφαρμογή απαγορευτικών μέτρων και την καταστροφή εκκλησιών και συναγωγών (Bosworth 1979: 24). Ο Ιωάννης Σκυλίτσης αναφέρει την καταστροφή του ναού της Αναστάσεως στα Ιεροσόλυμα.⁵

Οι δυσκολίες αποτέλεσαν την αφορμή των Σταυροφοριών της Δύσης, που διακήρυτταν ως αίτιο του αγώνα τους το κώλυμα προσκύνησης των Αγίων Τόπων.⁶ Στην πραγματικότητα έχουμε την έναρξη ταξιδιών που δεν έχουν πια θρησκευτικό κίνητρο αλλά κατευθύνονται από τον τυχοδιωκτισμό και τον πλουτισμό. Η προσωρινή κατάληψη και έλεγχος της Ιερουσαλήμ και των Αγίων Τόπων από τους χριστιανούς στις αρχές του 12^{ου} αιώνα μαζί με την ίδρυση εμπορικών αποικιών στις παράκτιες πόλεις και την επαφή με τη Δύση μέσω θαλάσσιων οδών σχετικά ασφαλών από μουσουλμανικές επιθέσεις, έδωσαν μεγάλη ώθηση στην ανάπτυξη του χριστιανικού προσκυνηματικού ταξιδιού στην Παλαιστίνη όχι μόνο από τη δυτική Ευρώπη αλλά και από το Βυζάντιο, τη Ρωσία, Αρμενία και Γεωργία (Jacoby 1986: 27-28). Ήδη από τις Σταυροφορίες μεγάλος αριθμός περιηγητών-προσκυνητών επισκέπτονται τα Ιεροσόλυμα. Στην Τυπική του Διαθήκη ο Άγιος Νεοφύτος ο Εγκλείστος αναφέρει «*Τότε λοιπόν άπαναστάς τῆς μονῆς τοὺς ἁγίους τῶν Ἱεροσολύμων κατέλαβον τόπους, τοῦτο μὲν προσκυνήσεως χάριν, τοῦτο δὲ μήπως καὶ ἐν ταῖς ἐρήμοις ἐκείναις περιτύχω ἄνδρὸς ἡσυχίου καὶ ἐρημικοῦ καὶ ἀκολουθήσω αὐτῷ· ὅτου χάριν καὶ τὰ τῆς Τιβεριάδος μέρη διαψηλαφήσας πρῶτον μέχρι καὶ τῆς ἐρήμου ἐν ἧ ὁ Χριστὸς εὐλόγησε τοὺς ἄρτους τὰ τε ὄρια Μαγδαλὰ καὶ τὸ Θαβώριον ὄρος, εἶτα μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου καὶ ζωηφόρου Τάφου προσκύνησιν τὴν ἔρημον τοῦ Σουκᾶ, τοῦ ἁγίου Σάβα τὸν χεῖμαρρον καὶ τοῦ Χωζιβᾶ καὶ τοῦ Ἰορδάνου τὰ μέρη περινοστήσας, καθάπερ θηρευτῆς μελισσῶν τρώγλας*

⁵ Βλ. Thurn 1973: 14.1: «*Ἀζίου δὲ τοῦ Αἰγυπτίου μανέντος καὶ πολλὰ κακὰ εἰς Χριστιανούς ἐνδειξαμένον, καταστρέψαντος δὲ καὶ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἶτα καὶ αὐτοῦ αἰσχίστα καταλύσαντος τὴν ζωὴν, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἀπὸ τινος Ῥωμαίας γυναικὸς αἰχμαλώτου τεχθεὶς αὐτῷ, ἐπέτρεψε τοῖς βουλομένοις οἰκοδομεῖν τὸν ναόν, ὃν ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς φιλοτίμως οἰκοδομήσαι ἠπέιγετο. ἀλλὰ φθάσαν τὸ χρεῶν ἐνεπόδισε, καὶ ὁ μετ' αὐτὸν Μιχαὴλ ἐκπληρωτῆς τοῦ ἔργου ἐγένετο».*

⁶ Βλ. Kambylis – Reinsch 2001: 10.5.5.1: «*Κελτός τις Πέτρος τούνομα, τὴν ἐπωνυμίαν Κουκούπετρος, εἰς προσκύνησιν τοῦ Ἁγίου Τάφου ἀπελθὼν καὶ πολλὰ δεινὰ πεπονθὼς παρὰ τῶν τὴν Ἀσίαν πᾶσαν ληιζο- μένων Τούρκων τὲ καὶ Σαρακηνῶν μόγις ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, καὶ διαμαρτῶν τοῦ σκοποῦ οὐκ ἔφευγεν, ἀλλ' αὐθις ἠβούλετο τῆς αὐτῆς ἄψασθαι ὁδοῦ. συνιδὼν δὲ ὡς οὐ χρὴ μόνον αὐθις τῆς πρὸς τὸν Ἁγιὸν Τάφον ὁδοιπορίας ἄψασθαι, ἵνα μὴ χεῖρον τί γένηται οἱ, βουλήν βουλεύεται συνετήν. ἡ δὲ ἦν διακηρυκεῦσαι εἰς ἀπάσας τὰς τῶν Λατίνων χώρας ὡς ὁμῶς θεία παρακελεύεται με πᾶσι τοῖς ἐν Φραγγίᾳ κόμησι κηρύξαι, ἅπαντας τῶν ἰδίων ἀπᾶραι καὶ εἰς προσκύνησιν τοῦ Ἁγίου Τάφου ἀπελθεῖν καὶ σπεῦσαι ὄλη χειρὶ καὶ γνώμῃ τῆς τῶν Ἀγαρηνῶν τὰ Ἱεροσόθαι καὶ σπεῦσαι ὄλη χειρὶ καὶ γνώμῃ τῆς τῶν Ἀγαρηνῶν τὰ Ἱεροσόλυμα λυτρώσασθαι χειρός».*

περισκοπῶν, καὶ ἀποτυχῶν τοῦ ἐφετοῦ, ὡς εἰκός, ἔλυπούμην.» (Στεφανής 1998: 31.12.22). Δυτικοί προσκυνητές καταγράφουν τα ταξίδια τους, όπως ο Wilbrand of Oldenburg (Pringle 2012: 109-137), ο Thietmar, ο Matthew Paris, ο Φίλιππος της Σαβόνας, ο Riccoldo of Monte Croce, Έλληνες Ανώνυμοι κ.ά. (Pringle 2011).

Το δεύτερο μισό του 12^{ου} αιώνα το *status quo* στην Εγγύς Ανατολή αλλάζει. Ο Σαλαδίν της Αιγύπτου καταλαμβάνει την Παλαιστίνη νικώντας τους Σταυροφόρους. Αν και επανισχυροποιήθηκε το μουσουλμανικό στοιχείο στην περιοχή, ο Σαλαδίν και αργότερα ο υιός του αντιμετώπισαν την προσκυνηματική κίνηση προς τους Αγίους Τόπους προς οικονομικό όφελος του κράτους. Μόνο μεταξύ των ετών 1192 και 1219-20 η δυναστεία των Ayyubid (Αγιουβιδών) απαγόρευσε στους προσκυνητές να κατοικούν εντός των Ιεροσολύμων εμποδίζοντας έτσι τα ταξίδια. Τα προσκυνηματικά ταξίδια θα πραγματοποιούνται όταν τα Ιεροσόλυμα περνούν και πάλι το 1229 στα χέρια των Δυτικών και θα συνεχίσουν όλο τον 13^ο αιώνα παρόλες τις διαπλοκές μεταξύ των Δυτικών για την κυριαρχία στην Ανατολή.

Στα τέλη του 13^{ου} αιώνα στην Εγγύς Ανατολή τους Σταυροφόρους διαδέχονται οι Μαμελούκοι, οι οποίοι ακολουθούν φιλοβυζαντινή πολιτική λόγω συμφερόντων στα στενά Βοσπόρου και Ελλησπόντου. Στο πλαίσιο αυτών των φιλικών σχέσεων ο αυτοκράτορας, με διάφορες πρεσβείες, πετυχαίνει τη λήψη διαφόρων μέτρων υπέρ των χριστιανών που ζούσαν στην επικράτεια των Μαμελούκων (Κύρρη 1982: 151). Έτσι προσκυνητές συνεχίζουν τα ταξίδια στην Ανατολή πληρώνοντας φόρο για την επίσκεψή τους στους Αγίους Τόπους. Με την κατάρρευση των Σελτζούκων Τούρκων δημιουργείται το κρατίδιο των Οθωμανών.

Από τα τέλη του 15^{ου} έως τα μέσα του 16^{ου} αιώνα οι Οθωμανοί επεκτείνονται ραγδαία και καταλαμβάνουν τη νοτιοανατολική Ευρώπη και την ανατολική Μεσόγειο με την υποταγή όλων των λαών της Βαλκανικής και της Εγγύς Ανατολής (Χασιώτης 2001: 42). Το 1453 πραγματοποιούν την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως και καταλύουν τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Η Παλαιστίνη περνά στην κατοχή των Οθωμανών το 1517. Το 1571 με την άλωση της Λευκωσίας και της Αμμοχώστου ακολουθεί την Παλαιστίνη και η Κύπρος, το τελευταίο προπύργιο του Χριστιανισμού στην Ανατολή μετά την πτώση της Άκρας στα τέλη του 13^{ου} αιώνα.

Η μετάβαση στους Αγίους Τόπους καθίσταται πλέον δύσκολη. Τα διασωθέντα σήμερα χειρόγραφα και έντυπα προσκυνητάρια της υστεροβυζαντινής περιόδου και

οθωμανοκρατίας μαρτυρούν τη δυσκολία μετάβασης στους Αγίους Τόπους και έναρξης προσκυνηματικού ταξιδιού λόγω της οθωμανοκρατίας στη χώρα καταγωγής⁷ καθώς και της πειρατείας στη θάλασσα. Ο Cotonicus το 1599 αναφέρει πως ο προσκυνητής συνέτασσε προ της έναρξεως του ταξιδιού του τη διαθήκη του και τακτοποιούσε όποιες εκκρεμότητες (Cobham 1908: 187). Όπως μαρτυρείται από το ταξίδι του Villamont, το ταξίδι είναι επίσης πολύμηνο και έχει οικονομικές δυσκολίες (Cobham 1908: 171).

1.2 Το Προσκυνητάριον ως Λογοτεχνική Παραγωγή του 16^{ου} αιώνας και εφεξής

Τον 16ο αιώνα οι μεγάλες ανακαλύψεις, η διάδοση της τυπογραφίας και ο ουμανισμός άλλαξαν το πρόσωπο της οικουμένης και επέφεραν μία νέα πνοή στην κοινωνία και στον πνευματικό κόσμο (Βιγγοπούλου 2005: 15). Η νέα πολιτικοοικονομική ισορροπία σε Ανατολή και Δύση, τόσο στο διπλωματικό τοπίο, όσο και στις διεκδικήσεις για τα εμπορικά προνόμια, ταυτόχρονα με τις θρησκευτικές μεταρρυθμίσεις, έσυραν προς την Ανατολή το πρώτο σημαντικό ρεύμα ταξιδιωτών και τη συγγραφή περιηγητικών κειμένων (Βιγγοπούλου 2005: 15)

Τα πρώτα περιηγητικά κείμενα της βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου εντοπίζονται στη χειρόγραφη παράδοση ενώ με την ανακάλυψη της τυπογραφίας από τον Γουτεμβέργιο το 1440 και την εξέλιξή της παρουσιάζονται και διευρύνονται τα έντυπα περιηγητικά κείμενα. Οι περιηγητικές εκδόσεις τα τελευταία τριάντα χρόνια αναγνωρίζονται, όλο και περισσότερο, ως σημαντική πηγή πληροφόρησης και ανταποκρίνονται στα ζητούμενα των πολλαπλών κλάδων της έρευνας και της εκπαίδευσης(Βιγγοπούλου 2014).⁸

Η περιηγητική λογοτεχνία αποτελεί ένα ευρέως διαδεδομένο και δημοφιλές λογοτεχνικό είδος μέχρι και σήμερα κυρίως στη Δύση και θεωρείται, δίκαια, ανεξάντλητη πηγή στοιχείων των περιγραφόμενων περιοχών . Αποτέλεσμα των

---

⁷ Βλ., π.χ., τους στίχους 10-11, (Παράρτημα Γ, εικ. 1) του υπό ανάλυση κυπριακού Προσκυνηταρίου του Αντώνιου Δαρκής: στην εισαγωγή του, ο συγγραφέας επικαλείται το Θεο να τον βοηθήσει στην έναρξη του ταξιδιού του: «Εἶπα θεε βοῆθα μου τοῦτον ποῦ θε ναρχέψω, μηδέν μου ἔλθη ἔμποδι τίποτις δὲν μισέψω».

⁸ <http://el.travelogues.gr/ergo.php>

ταξιδιών των Ευρωπαίων περιηγητών στον ελληνικό κόσμο και των Ελλήνων στις χώρες της Χριστιανικής Ανατολής είναι η ύπαρξη σήμερα πληθώρας γνωστών σχετικών οδοιπορικών και χρονικών (Πασχάλης 1964:1).

Η λογοτεχνική παραγωγή του *Προσκυνηταρίου* ανάγεται την περίοδο του 16^{ου} αιώνας, μετά το 1517, έτος κατάληψης της Παλαιστίνης από τους Οθωμανούς (Καδάς 1986: 36). Τα *Προσκυνητάρια* αποτελούν την προσκυνηματική ταξιδιωτική παραγωγή της μεταβυζαντινής περιόδου και γι' αυτό ανήκουν στην ταξιδιωτική γραμματεία. Το *Προσκυνητάριον* των Αγίων Τόπων της Παλαιστίνης, όπως και άλλων ιερών χώρων αποτελούν ένα ξεχωριστό φιλολογικό είδος, που καλλιεργήθηκε ιδιαίτερα κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας και ελληνικά χειρόγραφα αυτής της κατηγορίας σώζονται αρκετά σε ελληνικές και ξένες βιβλιοθήκες (Καδάς 1998: 35). Τα περιηγητικά κείμενα αντικρίζονται με ιδιαίτερο φιλολογικό και γλωσσολογικό ενδιαφέρον ως προς τη δομή, το περιεχόμενο και τη γλώσσα. Από τον 15ο αιώνα και μετά έχουν διασωθεί και πολλές χαρτογραφήσεις των Αγίων Τόπων σε ξυλογραφίες ή χαλκογραφίες δυτικών περιηγητών (Γεωργοπούλου-Βέρρα 322: 2003).

Τα *Προσκυνητάρια* που εκπονούνται από ελληνόφωνους εξετάζονται ως μια ιδιαίτερη πνευματική παραγωγή για την Παλαιστίνη μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, της Οθωμανοκρατίας. Από την ανάλυση του περιεχομένου του *Προσκυνηταρίου* εύκολα διαπιστώνει κανείς τη μεγάλη αξία τους για πολλούς διαθεματικούς κλάδους της επιστημονικής έρευνας όπως τη γεωγραφία, την τοπογραφία, την ιστορία και τη λαογραφία της Παλαιστίνης (Καδάς 1998: 16) καθώς αναφέρονται όχι μόνο στο χώρο και τους ανθρώπους αλλά και σε λαογραφικά στοιχεία όπως τον καθημερινό βίο και τα έθιμα, σε ιδεολογίες και πεποιθήσεις, σε μύθους και ιστορικές πληροφορίες που ενυπάρχουν στο συγκεκριμένο και προγενέστερο χρόνο της συγγραφής του έργου. Τα βιβλία αυτά συνδέονται με τη γεωγραφία, την αρχαιολογία, την ιστορία, την τοπογραφία, τη λαογραφία όχι μόνο της Παλαιστίνης αλλά και του τόπου καταγωγής του συγγραφέα και είναι γραμμένα σε τη μορφή ημερολογίου, πεζού ή έμμετρου λόγου. Τέτοια *Προσκυνητάρια* είναι ο κώδ. 156 και 390 της Μονής Κουτλουμουσίου, ο κώδικας θ12 της Μονής της Μεγίστης Λαύρας, ο κώδ. 535 και 845 της Μονής Ιβήρων, ο κώδ. 159 της Μονής Γρηγορίου, ο κώδ. 177 της μονής Ολυμπιώτισσας στην Ελασσόνα, ο κώδ. 50 της Μονής Μεταμόρφωσης των Μετεώρων, ο κώδ. 54 του Μουσείου Μπενάκη, ο κώδ. 2043 της Εθνικής Βιβλιοθήκης στην Αθήνα, και ο κώδ. 6 της Μονής Αγίου Αθανασίου στα Εράτυρα (Καδάς 1986: 57).

Ανάμεσα τους υπερέχουν ποιοτικά τα εικονογραφημένα, που διατηρούνται είτε ολόκληρα είτε σε σπαράγματα. Αυτά χρονολογούνται σ' ένα φάσμα αιώνων από το 1634 μέχρι το 1748 (Κάδας 2000: 34) και παρέχουν μια μικρή εικόνα της ελληνικής αισθητικής αντίληψης της εποχής τους (Κάδας 2000: 35) αφού παριστάνουν τα διάφορα προσκυνήματα των Αγίων Τόπων και τα φέρνουν με την αμεσότητα τους κοντά στον αναγνώστη (Κάδας 2000: 35). Τα εικονογραφημένα προσκυνητάρια που παρουσιάζει ο Κάδας, ο κώδ. 121 του Βυζαντινού Μουσείου της Αθήνας, ο κώδ. 393 της Μονής Δοχειαρίου, ο κώδ. 1151 της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Παρισιού, ο κώδ. 127 της Βοδληϊανής Βιβλιοθήκης της Οξφόρδης, ο κώδ. 53 του Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος της Αθήνας, ο κώδ. 876 του Ινστιτούτου Εκκλησιαστικής Ιστορίας της Σόφιας, ο κώδ. 146 της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης, ο κώδ. της ιδιωτικής συλλογής του Σωτήριου Καδά, ο κώδ. 22 της Μεγίστης Λαύρας Αγίου Όρους, ο κώδ. 346 της Κρατικής Βαυαρικής Βιβλιοθήκης του Μονάχου, ο κώδ. 874 της Μονής Ιβήρων του Αγίου Όρους, ο κώδ. 120 του Βυζαντινού Μουσείου Αθήνας, ο κώδ. 845 του Ινστιτούτου Εκκλησιαστικής Ιστορίας Σόφιας, ο κώδ. 116 της Ακαδημίας Επιστημών στο Βουκουρέστι και ο κώδ. 118 της Ακαδημίας Επιστημών στην Πετρούπολη, απεικονίζουν κοινά μνημεία όπως το ναό της Αναστάσεως με τη μια πόρτα χτισμένη και το μεγάλο τρούλο ανοικτό στο επάνω μέρος, τις δώδεκα μονές της Ιερουσαλήμ, τη Λαύρα του Αγίου Σάββα με το ακανόνιστο σχήμα του περιβόλου, το κλιμακωτό τείχος, τους δύο πύργους και τις καμπανούλες που κρέμονται από ένα σχοινί. Η τειχισμένη Ιερουσαλήμ, η Βηθλεέμ και η Μονή του Σταυρού απεικονίζονται στο χειρόγραφο προσκυνητάριο του ιερομονάχου Ακακίου του Κρητός, ο κώδ. 346 της Βαυαρικής Βιβλιοθήκης του Μονάχου.

Στην Κύπρο συνεγράφησαν τη ίδια περίοδο το *Προσκυνητάριον τῶν Ἱεροσολύμων* του Αντώνιου Δαρκές, εκδεδομένο το 1645, το *Προσκυνητάριον τῶν Ἁγίων Τόπων* του Δανιήλ Μοναχού του 17^{ου} αιώνα και το *Προσκυνητάριον τῆς Ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλήμ καὶ πάσης Παλαιστίνης* του Πρωτοσύγκελου της μονής Κύκκου Σεραφείμ Πισσιδείου (Κοκκινόφτας 2010).

Τα κυπριακά *Προσκυνητάρια* φανερώνουν πως οι Κύπριοι είναι συνοδοιπόροι των ταξιδιωτών που ξεκινούν από τον ελλαδικό χώρο την περίοδο της Οθωμανοκρατίας για επίσκεψη στον Πανάγιο Τάφο και διαπιστώνουμε για άλλη μια φορά την κοινή πορεία της νήσου με τον ελλαδικό χώρο στην παραγωγή πνευματικών έργων.

1.3. Η Κύπρος την περίοδο της Οθωμανοκρατίας

Κρίνουμε σκόπιμο να αναφερθούμε στην Κύπρο την περίοδο της Οθωμανοκρατίας αφού το νησί αποτελούσε σταθμό για τη μετάβαση των προσκυνητών διά θαλάσσης στους Αγίους Τόπους της Παλαιστίνης. Τα πλοία που ξεκινούσαν από τη Δυση προς την Ανατολή είχαν ενδιάμεσο σταθμό το νησί. Ο ρόλος της στα προσκυνηματικά ταξίδια διευρύνεται μετά την πτώση της Άκρας στους Οθωμανούς το 13^ο αιώνα και τη δυσκολία μετάβασης στην Παλαιστίνη διά χερσαίας οδού. Πολλοί προσκυνητές ήταν βασιλιάδες ή μεγάλες προσωπικότητες της Δύσης. Η Κύπρος καθίσταται πλέον γνωστή, γιατί αποτελούσε σημαντικό κομβικό σημείο για τα καράβια της τότε εποχής (Ροδοσθένους 2012: 61). Το δρόμο προς τα Ιεροσόλυμα δια της Κύπρου ακολουθεί ο Ιγνάτιος Λογιόλα, ιδρυτής των Ιησουιτών (Tylenda 1985: 95).

Η κατάληψη της Κύπρου από τους Οθωμανούς πραγματοποιείται το 1571. Ο περιηγητής Lusignan (1573) καταγράφει με τα μελανότερα χρώματα την οθωμανική παρουσία στο νησί εν συγκρίσει με την ενετική περίοδο. Οι Οθωμανοί προβαίνουν σε καταστροφές καθολικών και ελληνικών μοναστηριών (Cobham 1908:120). Ο Cotonicus το 1599 αναφέρει πως η παρούσα κατάσταση του νησιού (Οθωμανοκρατία) διαφέρει κατά κόρον από την πρωτινή αφού απογυμνώθηκε από την παλιά δόξα και φήμη του και έχει ερημωθεί και παραμεληθεί, γενική τακτική των Τούρκων (Cobham 1908: 201). Ο Hurtel το 1670 αναφέρει πως οι Έλληνες και οι άλλοι χριστιανοί κάτοικοι θεωρούνται φτωχοί από την κακομεταχείριση και την τυραννία που υφίστανται από τους Τούρκους, σπανίως δε έχουν άρτο να φάνε (Cobham 1908: 233).

Ο Ludolf, ο ιερέας της εκκλησίας Suehen στη Βεστφαλία, επισκεπτόμενος το νησί μεταξύ των ετών 1336 – 1341, γράφει ότι στην Κύπρο ακούονται και γράφονται όλες οι γλώσσες κάθε έθνους υπό του ουρανού και όλα διδάσκονται εις ειδικά σχολεία (Cobham 1908: 20, Φιλίππου 2000: 28). Την ίδια αναφορά κάνει ο Ευαγγελίδης όταν καταγράφει πως ο Ροδόλφος από τη Σαξονία επί Ούγου Δ', τον 14^ο αιώνα, όταν μετέβη στο νησί, είδε στον τόπο σχολεία στα οποία διδάσκονταν όλα τα ιδιώματα, στις μεγάλες πόλεις και στην πρωτεύουσα λειτουργούσε Λύκειο (Ευαγγελίδης 1936: 175-6)⁹. Η Ελένη Παλαιολογίνα, σύζυγος του βασιλιά Ιωάννη Β', τον 15^ο αιώνα θέτει υπό την προστασία της τους Κυπρίους ορθοδόξους και μεριμνά για την πνευματική τους καλλιέργεια.

---

⁹ Βλ. Latrie 1852: 216: «*In specialibus scholis doccutur omnia ydeomata caneta*».

Κατά τη διάρκεια της Οθωμανοκρατίας στην Κύπρο η πνευματική κατάσταση του λαού χαρακτηρίζεται πτωχή. Ενώ ο 16^{ος} αιώνας για τη Δυτική Ευρώπη υπήρξε αιώνας πνευματικής αναγέννησης, στην Ανατολή, στον ελληνικό και κυπριακό χώρο υπήρξε πνευματική παρακμή (Φιλίππου 1930: 33). Πέρα από την αναφορά ότι το 1592 ιδρύθηκε σχολή στη Λευκωσία την οποία διήθυνε ο Λεόντιος Ευστράτιος (Ευαγγελίδης 1936: 178) δεν υπάρχουν μαρτυρίες που να επιβεβαιώνουν την πνευματική ανάταση των Κυπρίων τα πρώτα χρόνια της Οθωμανοκρατίας. Εξάλλου ο Ευστράτιος πιθανόν να φοίτησε στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβας σύμφωνα με τον Legrand (Τσιρπανλής 2006:118). Ξένοι περιηγητές του 16^{ου} – 18^{ου} αι. που κατέφθασαν στο νησί ομολογούν την υλική άρα και πνευματική πενία που αντίκρισαν. Ο Thevet το 1590 αναφερόμενος στη μόρφωση του λαού της νήσου και γενικότερα όλων των Ελλήνων αναφέρει πως οι Πατριάρχες, οι Επίσκοποι και οι Ιεράρχες της ελληνικής εκκλησίας είναι βυθισμένοι στην αμάθεια και την απαιδευσία (Cobham 1908: 180). Ο Cotonicus το 1599 γράφει πως η κατάσταση της Κύπρου είναι τελείως διαφορετική υπό την πίεση βάρβαρης διοίκησης, στερείται της παλιάς χάριτος και δόξας της και είναι κατά το πλείστον ακαλλιέργητη, παραμελημένη και ερημωμένη (Φιλίππου 1923: 35).

Ο Ευαγγελίδης υποστηρίζει πως οι σχολές αυξήθηκαν στην Κύπρο τον 17^ο αιώνα λόγω της αύξησης των Κυπρίων λογίων, αναιρείται όμως αναφέροντας πως δεν υπάρχουν μαρτυρίες. Ο Drummond το 1750 αναφέρει πως τόση είναι η αμάθεια των κατοίκων του νησιού ώστε κατά την παραμονή του στο νησί δεν άκουσε τίποτα για την Αμαθούντα ή την Ουρανία ή ο,τιδήποτε σχετίζεται με την αρχαιότητα. Ακόμη και οι επίσκοποι γνωρίζουν και διαβάζουν μόνο τη Βίβλο και το Τυπικό χωρίς να κατανοούν περαιτέρω (Cobham 1908: 279 - 283). Τα μοναστήρια ανέκαθεν αποτελούσαν χώρο παιδείας. Μοναστήρια όπως του Κύκκου και του Μαχαιρά ασκούν σημαντικό ρόλο στη παιδεία κατά τη διάρκεια της Οθωμανοκρατίας, τα πρώτα χρόνια όμως περιορίζονται στη συμπαράσταση προς το ποιμνίου για τα δεινά που υφίστανται υπό τον νέο κατακτητή. Το 1879, ένα χρόνο μετά την προσάρτηση της Κύπρου στην αγγλική αποικιοκρατία, η έκθεση του Αρμοστή Biddulf καταγράφει την κατάσταση της εκπαίδευσης στην Κύπρο προσκυνημάτων ως κακή αφού η πλειονότητα του αγροτικού πληθυσμού δεν έτυχε ουδεμίαν μικρή μόρφωση, στα χωριά δεν υπάρχει κανένα πρόσωπο, το οποίο να μπορεί να διαβάσει και να γράφει και η μόρφωση των γυναικών είναι παραμελημένη (Φιλίππου 1923: 39). Σχολείο στην Πάφο ιδρύεται μόλις τον 19^ο αιώνα.

Μετά, λοιπόν, το 1571, η τουρκική κατοχή επιβάλλει δυσμενέστερο κλίμα που βοηθά τον εκπατρισμό των Κυπρίων (Τσιρπανλής 2008:24) Πολλοί είναι οι Κύπριοι που μπροστά στη βαρβαρότητα των Οθωμανών επιλέγουν να καταφύγουν στη Δύση για να τύχουν αξιόλογης μόρφωσης και αντίστοιχα να συγγράψουν συγγράμματα. Στη Βενετία, στην Πάδοβα και Ρώμη κατέφυγαν πολλοί Έλληνες για πνευματική τροφή. Το Ελληνικό Κολλέγιο του Αγίου Αθανασίου Ρώμης, το οποίο δημιουργήθηκε για την μόρφωση των Ελλήνων από τις Βενετοκρατούμενες περιοχές και την μύησή τους στον καθολικισμό, εξακολουθούσε να δέχεται νέους και κατά τη διάρκεια της Οθωμανοκρατίας στην Ανατολική Ευρώπη. Η Ευρώπη ανέδειξε αξιόλογες προσωπικότητες από την Κύπρο, κληρικούς όπως τον Ιλαρίωνα Κιγάλα (1674 -78) αρχιεπίσκοπο Κύπρου, τον αρχιμανδρίτη Κυπριανό, τον Παύλο Μελίγαλο, που φοιτά στην ιατροφιλοσοφική της Πάδοβας το 1692, τον Βερνάρδο Άκρη, τον Ματθαίο Κιγάλα, τον Λίβιο Ζάκρα κ.ά. (Τσιρπανλής 2006: 25 - 225).

Κεφάλαιο 2

Το Ποίημα *Προσκυνητάριον τῶν* *Ἱεροσολύμων*, γραμμένο από τον Κύπριο λαϊκό ποιητή Αντώνιο Δαρκές

Το *Προσκυνητάριον* έφερε στο φως ο πατήρ Μάρκος Φώσκολος. Όπως ο ίδιος ανέφερε στο Πέμπτο Διεθνές Συνέδριο Νεοελληνικής Διαλεκτολογίας, το 1969 έφερε στο φως ένα αθησαύριστο έργο, το «*Προσκυνητάριον τῶν Ἱεροσολύμων*». Το αντίτυπο θεωρείται ως *unicum* αφού δεν έχει εντοπιστεί άλλο αντίτυπο της υπό αναφορά έκδοσης (Φώσκολος 2008: 573).

Κατευθυνόμενοι από την έρευνα του Φώσκολου εντοπίζουμε τις πρώτες πληροφορίες για το Προσκυνητάριο των Ιεροσολύμων του Αντώνιου Δαρκές στον Χιώτη Λέοντα Αλλάτιο το 1661 στο έργο του *Poeti Antichi*. Ο Αλλάτιος καταγράφει το έργο ως *Delli Luoghi Santi Ierosolimitani da Antonio D' Arze Cipriotto*. Ο Φώσκολος υποστηρίζει πως προφανώς ο Αλλάτιος δεν πρέπει να είχε μπροστά του το αναφερόμενο έργο που είχε στη συλλογή του αλλιώς δε θα ανέφερε εσφαλμένα το όνομα D' Arzes αντί Δαρκές (Φωσκολος 2008: 571).

Επόμενη αναφορά του *Προσκυνηταρίου* καταγράφεται στην Ελληνική Βιβλιογραφία του 17^{ου} αιώνα που συνέλλεξε ο Emile Legrand το 1894. Πρώτη αναφορά εντοπίζεται στον δεύτερο τόμο, στον κατάλογο εκδόσεων του Ιωάννη Αντωνίου Ιουλιανού του έτους 1646 (Legrand, II: 27), δεύτερη αναφορά γίνεται στον τρίτο τόμο στο παράρτημα

Liste De Desiderata¹⁰ και τρίτη αναφορά στον πρόλογο του πέμπτου τόμου, ως παράλειψη του Δαρκές ανάμεσα στους συγγραφείς που γράφουν το πρώτο μισό του 17^{ου} αιώνα για τους οποίους γίνεται μνεία στον τρίτο τόμο.

Ο Φώσκολος εντοπίζει μια άλλη αναφορά στο *Προσκυνητάριον* σε μια επιστολή του βάλου της Βενετίας στην Κωνσταντινούπολη, Giovanni Battista Ballarin, προς τους Inquisitori di Stato στην οποία ο αποστολέας κάνει γνωστές τις αντιδράσεις των καθολικών της Πόλεως επειδή στη Βενετία εκτυπώνονται βιβλία ορθοδόξων συγγραφέων που περιέχουν αντίθετες θέσεις προς εκείνες της Καθολικής Εκκλησίας.¹¹

Το *Προσκυνητάριον* επανέφερε στο προσκήνιο το 1971 η μελέτη του Πρόδρομου Σαλμανίδη «Άγνωστον Κυπριακόν Προσκυνητάριον του Δεκάτου Έκτου Αιώνας».¹² Ο Φώσκολος παραχώρησε στον τότε συμφοιτητή του Σαλμανίδη την έκδοση που είχε εντοπίσει στο Ελληνικό Κολλέγιο ως θέμα για την διατριβή του, όμως ο Σαλμανίδης τελικά δεν προέβη ποτέ στη πλήρη μεταγραφή του κειμένου παρά σε μια αποσπασματική παρουσίαση. Στη μελέτη του ο Σαλμανίδης προβαίνει σε γενική παρουσίαση του *Προσκυνηταρίου* με πληροφορίες για την ανεύρεσή του, την περιγραφή του εξωφύλλου, άλλες πηγές στις οποίες γίνεται μνεία στο *Προσκυνητάριον*, πληροφορίες για τον συγγραφέα και το σκοπό της έκδοσης. Ο Σαλμανίδης κατά τη δειγματική μεταγραφή και τη σιωπηρή διόρθωση μετρικών και γλωσσικών σφαλμάτων (Σαλμανίδης 1971: 6) προβαίνει σε παραναγνώσεις που διαφοροποιούν από το πρωτότυπο του κειμένου, δείγμα κυπριακής λαϊκής ποίησης. Παρατίθεται πιο κάτω το παρον μεταγραμμένο κείμενο (2015) σε σύγκριση με αυτό του Σαλμανίδη (1971).

Αναφορά στο *Προσκυνητάριον* εντοπίζουμε στο στο Επίτομο Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημώδους Γραμματείας (Κριαράς 1980).¹³ Ο Αντώνιος Δαρκές με το *Προσκυνητάριον* καταγράφεται στην *Προσωπογραφία της Κυπριακής Λογιοσύνης των ετών 1571-1878* (Κιτρομηλίδης 2002: 124). Ο Κρίτων Χρυσοχοΐδης αναφέρει το *Προσκυνητάριον* ως το παλαιότερο, γνωστό ως τώρα, έντυπο *Προσκυνητάριο* για τους Αγίους Τόπους της Παλαιστίνης (Χρυσοχοΐδης 2003: 108).

---

¹⁰ Antoine d' Arzes, Chypriot, Les Lieux saints de Jerusalem (en vers), E. Legrand, Bibliographie Hellenique du XVIIe siècle, III, σελ. 564.

¹¹ Ο Φώσκολος θεωρεί πως αιτία των αντιδράσεων αποτελούν οι στίχοι 340 – 360 όπου περιγράφεται η τέλεση της αφής του Αγίου Φωτός κατά θαυμαστό τρόπο μόνο για τον Ορθόδοξο Πατριάρχη (βλ. Φώσκολος 2008: 576-577).

¹² Η παρουσίαση του προσκυνηταρίου έγινε στη σειρά *Κείμενα και Μελέται Νεοελληνικής Φιλολογίας* 71 (Σαλμανίδης 1971: 2).

¹³ http://www.greek-language.gr/greekLang/medieval_greek/kriaras/table_01.html

Το 2006 ο Φώσκολος παρουσιάζει το *Προσκυνητάριον τῶν Ἱεροσολύμων* στο Πέμπτο Διεθνές Συνέδριο Νεοελληνικής Διαλεκτολογίας ως ένα ανέκδοτο ποιητικό μνημείο της κυπριακής διαλέκτου. Περιγράφει όπως αναφέρεται άνωθεν στην ανεύρεση του άγνωστου *unicum* της κυπριακής λαϊκής ποίησης *Προσκυνηταρίου*, έκδοσης του 1645, ανάμεσα στην προσωπική συλλογή του Αλλατίου, στη βιβλιοθήκη του Ελληνικού Κολλεγίου του Αγίου Αθανασίου Ρώμης. Παρουσιάζει την έκδοση και διαπιστώνει πως το ανευρεθέν έργο δεν ταυτίζεται με άλλο γνωστό «Προσκυνητάρι» που είχε εκδοθεί κατά τον 17^ο ή τον 18^ο αιώνα, σε έμμετρο ή πεζό λόγο (Φώσκολος 2008: 574).

Ο Φώσκολος παρουσιάζει τον ποιητή του έργου Αντώνιο Δαρκές και πληροφορίες που καταγράφονται ή εξάγονται σιωπηρά από την μελέτη του συγγραμμάτος του, όπως την καταγωγή, το θρήσκευμα, την κοινωνική του κατάσταση, την ηλικία του, το σκοπό της συγγραφής του έργου του, το χρόνο διεξαγωγής του ταξιδιού, τη συντροφιά που γνωρίζει κατά το ταξίδι του, το γνωσιολογικό του υπόβαθρο. Ακολούθως παρουσιάζει το ημερολογιακό χαρακτήρα του έργου και τα μνημεία που επισκέφθηκε ο Δαρκές από την Καθαρά Δευτέρα μέχρι την Πέμπτη του Πάσχα και την επιστροφή του συγγραφέως στο νησί αρκετές μέρες μετά λόγω θαλασσοταραχής και την καθήλωση αυτού και των συνταξιδιωτών του στην Τρίπολη.

Στο ίδιο συνέδριο παρουσιάζει το Προσκυνητάριον και θέτει το ερώτημα «λόγιο ή διαλεκτικό κείμενο» η Ελευθερία Γιακουμάκη. Η Γιακουμάκη (2008) εντάσσει πολύ λογικά το *Προσκυνητάριον* εξαιτίας του χρόνου συγγραφής στη μεσαιωνική γραμματεία και κοντά στις *Κρόνικες* του Βουστρώνιου και του Μαχαιρά, επισημαίνοντας την ιδιαιτερότητα της κυπριακής διαλέκτου των κειμένων αυτών εξαιτίας της διάστασης της με τη σημερινή κυπριακή ομιλουμένη. Θεωρεί τη γραφή του κειμένου ελεγχόμενη και την τοποθετεί ως φυσικό λόγω καταγωγής του συγγραφέως στην διάλεκτο της επαρχίας Λεμεσού όπου ανήκει το Κοιλάνι (Γιακουμάκη 2008: 69). Επισημαίνει εξίσου πως η σημαντικότητα του κειμένου έγγειται στην γλώσσα του και καταγράφει στοιχεία της σημερινής κυπριακής διαλέκτου που απουσιάζουν και αφετέρου υπάρχουν στο κείμενο (Γιακουμάκη 2008: 69). Καταλήγει πως το Προσκυνητάριον του Αντώνιου Δαρκές είναι ένα κείμενο ημιδιαλεκτικό - ημιλόγιο με γλώσσα που προφανώς διορθώθηκε από τα ιδιαίτερα διαλεκτικά και δυσνόητα στοιχεία για να ομοιάζει αρκετά με αυτήν των Χρονικών του Μαχαιρά και του Βουστρώνιου (Γιακουμάκη 2008: 78).

Στο ίδιο συνέδριο αναφέρεται και η Βασιλική Αφεντουλίδου στο *Προσκυνητάριον τῶν Ἱεροσολύμων* μελετώντας τα νοητικά ρήματα της Κυπριακής Διαλέκτου (Αφεντουλίδου 2008: 25).

Είναι εντυπωσιακό πως στο Προσκυνητάριον των Ἱεροσολύμων αναφέρεται ο πρώτος τόμος του Ανθολογίου Κυπριακής Λογοτεχνίας που διδάσκεται στην πρώτη λυκείου, εκδόσεως της Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων (2015).

2.1. Το Προσκυνητάριον και ο συγγραφέας

Το Προσκυνητάριον τῶν Ἱεροσολύμων του Αντώνιου Δαρκῆς ανήκει στα Προσκυνητάρια ἑμμετρου λόγου. Αποτελεί το πρώτο ανευρεθέν έντυπο Προσκυνητάριον ἑμμετρου λόγου για την επιστημονική κοινότητα. Η μοναδική ανευρεθῆσα έντυπη έκδοσή του βρίσκεται σήμερα στο Ελληνικό Κολλέγιο του Αγίου Αθανασίου Ρώμης. Στο πρώτο φύλλο αναγράφεται:

«Προσκυνητάριον τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἦγουν διήγησις εύμορφοτάτη εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀκούσουν διὰ τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ὅστις ἐπεθυμᾷ ἄς ὑπάγει νὰ εἶδῃ, καὶ με τοῦτο τὸ Βίβλιον ἤμπορεῖ νὰ τὸ ἔχει εἰς ὄτι θέλει χρειαστεῖ, νὰ ἰδῇ εἰς κείνους τοὺς τόπους.

Ποιηθὲν παρὰ Ἄντωνίου τοῦ Δαρκῆς ἐκ τῆς Περιφῆμου Νύσου Κύπρου.

Con licentia de' Superia, & Privilegio:

Ἐν Ἐνετίησιν, στη Βενετία, παρὰ Ἰωάννη Αντωνίω τῷ Ἰουλιανῷ, το ἔτος ,αχμε', (= 1645)

Πουλιέται κοντά εἰς τὸν Πόντε τοῦ Ἁγίου Φαντίνου¹⁴

Πρόκειται για το γνωστό, την εποχή αυτή, εκδοτικό οἶκο του Giannantonio Giuliani. Ο ίδιος ο συγγραφέας αναφέρει πως ἄρχισε τη συγγραφή του προσκυνηταρίου το 1590 αφού στους στίχους ομολογεί πως συνέγραψε 1300 στίχους τῆς ἑνενήντα τοῦ Χριστοῦ και του ἔμειναν 200 να ολοκληρώσει για αργότερα. Το ποίημα, παρόλα αυτά, απαριθμεί 2583 στίχους ἔτσι συμπεραίνουμε πως ενώ υπολόγιζε να ολοκληρώσει την ταξιδιωτική του αφήγηση σε 1500 στίχους τελικά εκτείνεται πολύ περισσότερο.

---

¹⁴ Στο ίδιο τυπογραφείο εκτυπώθηκε μία πραγματεία του γνωστού Νικόλαου Κεραμέως (βλ. Τζώγα 2015: 8).

“Εγγραφα με τήν χεῖρα μου στους χίλιους τριακόσιους

τις ένενήντα τοῦ Χριστοῦ, μεῖναν ἄλλους διακόσιους.

Δίνοντας μια κωδικολογική περιγραφή της έντυπης εκδόσεως αναφέρουμε ότι το *Προσκυνητάριον*, σε σχήμα 16°, είναι μικρού μεγέθους (105 X 155mm), περιλαμβάνει τρία τετράδια (A, B, C)· στο καθένα υπάρχουν αραβικοί αριθμοί σελίδων. Στο δεύτερο τετράδιο δίνεται λανθασμένα η αρίθμηση A5 αντί B5. Ξεχωρίζει η αρίθμηση των σελίδων με μολύβι στο δεξιό πάνω μέρος του πρώτου φύλλου, 1r - 48r. Το ποίημα αριθμεί 2590 στίχους.¹⁵ Κάθε φύλλο αριθμεί 28 στίχους εκτός από το δεύτερο φύλλο, το οποίο απαριθμεί 24 στίχους, και το τελευταίο, το οποίο απαριθμεί 10. Στο πρώτο φύλλο εντοπίζουμε τη χειρόγραφη σημείωση, στα πλάγια της ξυλογραφίας, *ex libri Allatij* ενώ στο κάτω μέρος του φυλλου τον τίτλο του βιβλίου, *Proschinitarion*, κατά το ήμισυ εμφανώς λόγω της βιβλιοδεσίας. Το εξώφυλλο του βιβλίου είναι από περγαμηνή υποκίτρινου χρώματος και παρατηρούμε την καταγραφή του *Προσκυνηταρίου* στη βιβλιοθήκη του Κολλεγίου Β All XVI 11/6.

Η διακόσμηση του *Προσκυνηταρίου* περιλαμβάνει στο πρώτο φύλλο μια μικρή ξυλογραφία (56 X 44mm) που απεικονίζει τη σκηνή της Σταύρωσης, δυτικής προελεύσεως, όπου ξεχωρίζει η λιποθυμία της Παναγίας και ο εκατόνταρχος έφιππος. Παρόμοια εικονογράφηση συναντούμε στην Κύπρο, στην Παναγία της Ποδίθου¹⁶ στη Γαλάτα και στην Αγία Παρασκευή στη Γεροσκήπου.

Το *Προσκυνητάριο* παρουσιάζει ιδιαίτερο γλωσσολογικό ενδιαφέρον επειδή είναι γραμμένο στην ομιλουμένη κυπριακή διάλεκτο. Μαζί με τις Ασσίζες του 14^{ου} αιώνας (Μαθιοπούλου-Τορναρίτου, - Σάθας 1877), τη *Διήγησιν Κρονίκα Κύπρου* του Γεώργιου Βουστρώνιου του 15^{ου} αιώνας, τη χρονογραφία *Κρόνακα* του Λεόντιου Μαχαιρά, τις κυπριακές παραλλαγές του *Άνθους των Χαρίτων* (Φιορ δε Βερτού) (Κακουλίδη Πάνου -

---

¹⁵ Πρέπει να αναφέρουμε ότι ο Φώσκολος έδωσε για την αρίθμηση 28 στίχους ανά φύλλο εκτός του δεύτερου και του τελευταίου φύλλου, 2582 στο σύνολο (Φώσκολος 2008: 591). Κατά την καταμέτρηση των στίχων διαπιστώνουμε ότι από τον στ. 1144 το φύλλο καταμετρά 30 στ. και από τον στ. 1174 καταμετρά 34 στ.

¹⁶ Η Σταύρωση του ναού της Ποδίθου, δεν έχει καμία σχέση με τη γνωστή λιτή Σταύρωση της Βυζαντινής παράδοσης. Η σκηνή είναι πολυπρόσωπη και έντονα επηρεασμένη τόσο εικονογραφικά όσο και τεχνοτροπικά από την δυτική ζωγραφική. Πρόκειται μάλλον για ένα θρησκευτικό πίνακα με πολλές επί μέρους λεπτομέρειες ιδιαίτερα αγαπητές στη Δύση και τη Λατινοκρατούμενη Ανατολή, όπως ο Εσταυρωμένος και οι ληστές, οι έφιπποι φραγκοφορεμένοι στρατιώτες, ο στρατιώτης που σπάζει τα σκέλη των ληστών, η Παναγία που σωριάζεται λιπόθυμη, Βλ. Χατζηχριστοδούλου Χρ. <http://www.immorfou.org.cy/unesco/mother-of-god-of-rodithou.html>

Πηδωνία 1994) του ίδιου αιώνας, την *Κρόνακα* του Λογίζου Σκευοφύλακος του 1572 (Περδίκης 2004) και τα κυπριακά ερωτικά ποιήματα του 16^{ου} που παραδίδονται στον κώδικά *App Gr IX 32* της Μαρκιανής Βιβλιοθήκης της Βενετίας αποτελεί σημαντική μαρτυρία για την κυπριακή διάλεκτο.

Ο συγγραφέας αρχίζει να συγγράφει το ταξιδιωτικό του ποίημα 20 χρόνια μετά από την κατάληψη της Κύπρου από τους Οθωμανούς και το εκδίδει το 1645. Δεν γνωρίζουμε αν ο ίδιος εξέδωσε το *Προσκυνητάριον* όπως αρχικά συνεγράφη ή μεταφέρθηκε από άλλους στη Βενετία και έτυχε διορθώσεων για να ανταποκρίνεται στο κοινό.

Ο συγγραφέας του προσκυνηταρίου κατέχει μια υποτυπώδη μόρφωση αφού το κείμενο είναι γεμάτο από ανορθογραφίες και ασυνταξίες. Για τα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα που επικρατούν τα πρώτα χρόνια της Οθωμανοκρατίας στην Κύπρο αποτελεί μια εξαιρετική προσωπικότητα αφού είναι είναι μορφωμένος.

Ο Δαρκές δεν είναι αμελητέο πρόσωπο και πιθανόν να είχε κάποιο αξίωμα, αφού ονομάζει τον εαυτό αφέντη. Προφανώς η παρορμητικότητα, ο περιπετειώδης χαρακτήρας του, η νιότη του και η επιθυμία του για συγχώρεση εξαιτίας των πολλών αμαρτημάτων του, όπως ομολογεί, τον οδήγησαν στο ταξίδι αυτό μια τέτοια δύσκολη περίοδο και για τον τόπο του και για την Εγγύς Ανατολή. Τα άνωθεν επιβεβαιώνονται από ενάρξεως της αφήγησης: Στυλιανού(2015)

Ἀπὸ καιρὸν τ' ἔννοιαζου<μουν> καὶ πάντα ἐπεθύμουν,

ἐμπόδιζεν με ὁ ἐχθρὸς, κ ἡ ἔννοια ἢ δική μου,[...] (στ.4-5)

Εἶπα Θεὲ βόηθα μου τοῦτον ποῦ θεὸν ναρχέψω,

μηδὲν μου ἔλθη ἐμπόδι τίποτις δὲν μισέψω. (στ. 8-9)

Ομολογεί δημόσια τα αμαρτήματά του. Αρέσκετο στην κατάκριση, στη μοιχεία, στις αρπαγές, στην ακηδία κ.ά.:

Στυλιανού(2015)

Ἄς ἔχωμεν συγχώρεσιν, στοῦτον ὅσοι τὸ εἰδῆτε,

μὲ τὴν καρδίαν εἰς τὸν Θεὸν δεκτικὰ νὰ πεῖτε.

Τὰ κρίματα ὅπου ἔπταισα, νὰ μοῦ τὰ συνπαθήση,

καὶ τὰ κακὰ μου τὰ πολλά, νὰ μὴν δὲν τὰ βικλίση.

*Διότις ἐγὼ βρίσκομαι, στὸν κόσμον διὰ πταισμένος,
εἰς ὅλους δὲν ηὐρίσκεται, ἄλλος κριματισμένος.*

*Ξεμολογοῦμαι φανερά, πασάνας νὰ τὸ ξέρη,
ἄς διαβάσῃ τὸ χαρτί, καὶ μέσα νὰ τὸ εὔρη.*

...

*Ἔργα τὰ λόγια κατὰ νοῦν, καὶ κατὰ διανοίαν,
ἄρπαξα, ἐραθύμησα, ἐπήρα ἀκιδίαν.*

*Ἄδικα ἐπὶ ὄρκισα, βλάσφημα ἀπὸ λόγους,
πολλοὺς ἐσυκοφάντησα, ἐξέβηκα τοῦ νόμου.*

*Ἐλύπησα ἐλοιδόρησα, ἔκλειψα μὲ πορνεία,
Κάμποσο ἐλαθροφάγησα, ἠγάπησα μοιχεία.*

...

*Ἐλέησον συγχώρησον, Κύριε, οἴκτιρόν με,
Ὡς ἀγαθὸς φιλόθρωπος, Χριστέ, ἐλέησόν με.*

Δηλώνει την θρησκευτική και πολιτική του ταυτότητα. Κατάγεται από την Κύπρο και συγκεκριμένα το χωριό Κοιλάνι, την πρωτεύουσα του διαμερίσματος των κρασοχωρίων της επαρχίας Λεμεσού, ζει την περίοδο της Οθωμανοκρατίας στην Κύπρο και είναι Χριστιανός Ορθόδοξος:

Στυλιανού 2015

Εἶπα τοὺς με ἀλήθεια, ἐγὼ εἶμαι Κυπριώτης

Ρωμαῖος ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἀφέντης Κοιλανώτης

ἔτζι θαρρῶ στον Πλάστην μου, Κύριον καὶ Θεόν μου

ὦς Χριστιανὸς ὀρθόδοξος νὰ τύχω βοηθόν μου.

Ο Αντώνιος Δαρκές αναχωρεῖ από την Αμμόχωστο, πληρώνει οκτώ πασιά για τους Αγίους Τόπους. Κατά τη διάρκεια του προσκυνηματικού του ταξιδιού αγοράζει τα απαραίτητα και είδη πολυτελείας, όπως κρασί, μαρτυρώντας πως είναι ευκατάστατος. Η οικονομική και μορφωτική του κατάσταση μαρτυρούν και την κοινωνική του τάξη. Ανήκει στην ελίτ κοινωνία του Κοιλανίου της Κύπρου.

Το χωριό Κοιλάνι, ένα από τα πιο γνωστά κρασοχώρια της βορειοδυτικής Λεμεσού, βρίσκεται μόλις 36 χιλιόμετρα από την πόλη, στην ανατολική πλευρά του βουνού Αφάμης, παραπλεύρως του παραπόταμου Κρύου, σε υψόμετρο 820 μέτρα. Ιδρύθηκε από τους αρχαίους Αρκάδες κατά την Ύστερη Εποχή του Χαλκού. Ανέκαθεν φημιζόταν για την παραγωγή κρασιού και μεταξιού.

Περιηγητές που καταφθάνουν στο νησί τον 17^ο και 18^ο αιώνα καταγράφουν πληροφορίες για το χωριό Κοιλάνι. Ο Φραντζέσκο Πιατσέντσα (1668-;) αναφέρει το Κοιλάνι ανάμεσα στις τοποθεσίες όπου διατηρούνται κατάλοιπα της μεγαλοπρέπειας των προηγούμενων κατακτητών στο νησί, των Βενετών (Παυλίδης 1993: 619). Στην αφήγησή του ο Βασίλειος Γρηγόροβιτς Μπάρσκυ (1726 – 1736) ονομάζει το χωριό μεγάλο και περίφημο. Μας κατατοπίζει για τη γεωγραφία, τα προϊόντα και τις εκκλησίες του χωριού. Συγκεκριμένα αναφέρει πως παράγει γλυκύ κρασί, την κουμανταρία, γνωστό σ' όλη την τουρκική επικράτεια και Ιταλία και τα μεταξωτά του είναι παρόμοια με τα δαμασκηνό ύφασμα (Παυλίδης 1993: 703). Ο Ricaut (1678) εντάσσει το Κοιλάνι (Cilau) στη επισκοπή του Κιτίου (Cobham 1908: 234) και ο Drummund (1750) καταγράφει τη διαίρεση της νήσου, από την απαρχή της κατάληψής της, από τους Οθωμανούς σε δεκαέξι επαρχίες ανάμεσα στις οποίες αναφέρει και το Κοιλάνι (Chilan) (Cobham 1908: 279). Ίδια αναφορά έχουμε κάνει και ο Veniz (1780) (Cobham 1908:373). Στα μέσα του 18^{ου} αιώνας ο Giovanni Mariti (1760) στο 19^ο κεφάλαιο της αφήγησής του: *Viaggi per l' Isola di Cipro* παρουσιάζει το Κοιλάνι (Chibaiani) ανάμεσα στα άξια αναφοράς χωριά για το άφθονο κρασί του και για την αρχαία πόλη Κορίνειον ή Κούριο κοντά στην οποία νίκησε ο βασιλιάς Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος τον Ισαάκιο (Mariti 1760: 208).

Από το Κοιλάνι κατάγεται και ο Κύπριος λόγιος Λεόντιος Ευστράτιος και ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός. Ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός παρουσιάζει την πολιτεία του Κοιλάνιου ως πρωτεύουσα του διαμερίσματος των κρασοχωρίων από την οποία επιλέγονταν οι οφφικιάλιοι της περιφέρειας, δηλαδή αξιωματούχοι υπόλογοι στη φραγκική διοίκηση (Κυπριανός 2001: 68). Αναφέρει πως ήταν γνωστή για τα μεταξωτά της, τα οποία δουλεύονταν με «επιτηδειότητα», για τα προϊόντα που παρήγαγαν από το σταφύλι όπως σταφίδες, έψημα, σουτζούκο με αμύγδαλα και καρύδια, κρασί και οπωρικά όπως μήλα, απίδια, κυδώνια κ.ά. Άνδρες άξιοι αναφοράς κατάγονται από το Κοιλάνι, όπως ο Αρχιεπίσκοπος πάσης Κύπρου Κύριος Παΐσιος, ο οποίος στη διαθήκη

του άφησε χρήματα για την ανακαίνιση της ιεράς εκκλησίας του Μονογενούς (Κυπριανός 2001: 68).

Συμπερασματικά το Κοιλάνι έχει να καταδείξει σημαντική παρουσία την εποχή που γράφεται το υπό μελέτη έργο. Ο συγγραφέας Αντώνιος Δαρκές ομολογεί με περηφάνια την καταγωγή του από την Κύπρο και δη από το Κοιλάνι.

Ο συγγραφέας, ενώ ξεκινά μόνος από την Αμμόχωστο για το προσκυνηματικό του ταξίδι, στη συνέχεια ενσωματώνεται σε μια συντροφιά Κυπρίων τους οποίους κατονομάζει στην επιστροφή του στην πατρίδα:

Στυλιανού 2015

*Άνέν και δέν πιστεύετε έμέναν, έρωτᾶτε,
έκείνους πού ήταν από μέν ή συντροφιά, παπάδες,
Κυπριῶται πού γυρίσαμεν, άντάμα ταῖς γιορτάδες.
Έχουν από τὸ Στρόβωλον, και από τὸ Πάλαιον χόλι,
στοὸ Περικούδην άχτονακά, τέσσερις ήτον ὄλοι.
Πνευματικοὶ λειτουργικοί, φαίνεται μου θωρῶ τους,
ὸ Μαρκαντώνις ὸ Δενκρές, πάντα μου χαιρετῶ τους. 2499(στίχοι;)*

2.2. Ταξιδιωτική Αφήγηση του Ποιήματος

Η ταξιδιωτική αφήγηση του Αντώνιου Δαρκές στους Αγίους Τόπους εκκινά με επίκληση στο Θεό για ένα ασφαλές ταξίδι και την αναχώρησή του από το λιμάνι της Αμμοχώστου. Ακολούθως αφικνύεται στη Βηρυτό και αρχίζει την ξενάγησή του στους Αγίους Τόπους. Παραθέτει:

- i. το θρύλο του αγίου Γεωργίου και του δράκου και την προσκύνησή του στον ναό που κτίστηκε προς τιμή του,
- ii. τις εντυπώσεις του από την πόλη της Βηρυτού,
- iii. μετά από δύο ημερών περπάτημα την άφιξη του στη Γιάφα και το θρύλο της ανευρέσεως του Τιμίου Σταυρού από την Αγία Ελένη,

- iv. την άφιξή του στην πόλη Εμμαούς, έντεκα περίπου χιλιόμετρα βορειοδυτικά των Ιεροσολύμων,
- v. την άφιξή του στις 11 Μαρτίου στο ναό της Αναστάσεως, στα Ιεροσόλυμα,
- vi. το βίο της Αγίας Μαρίας της Αιγυπτίας,
- vii. την ανεύρεση ξανά του Τιμίου Σταυρού από την Αγία Ελένη,
- viii. την περιγραφή του ναού της Αναστάσεως και το θαύμα του Αγίου Φωτός που εκπήγασε κατά θαυμαστό τρόπο από την κολώνα όπου στεκόταν ο ορθόδοξος Πατριάρχης,
- ix. γενική εικόνα της πανηγύρεως έξω από το ναό και το συνοθύλευμα των ανθρώπων πάσης εθνικότητας και θρησκείας που παρευρίσκονται,
- x. την επίσκεψή του στον οίκο του Δαβίδ, την αυλή του Καϊάφα και τη στοά του Σολομώντα με την κολυμβύθρα του Σιλβάμ,
- xi. την επίσκεψή του στο Όρος των Ελαιών,
- xii. την επίσκεψή του στον τόπο όπου λιθοβόλησαν το Άγιο Πρωτομάρτυρα Στέφανο,
- xiii. την μεταστροφή του Απ. Παύλου στο Χριστιανισμό,
- xiv. την επίσκεψή του στη Γεθσημανή, στους τάφους της Παναγίας, του Ιωακείμ και της Άννης,
- xv. περιγραφή του Σπηλαίου όπου κρύβονταν οι Μαθητές λόγω του φόβου των Ιουδαίων,
- xvi. την επίσκεψη και περιγραφή του κήπου των Ελαιών, του σπηλαίου του βασιλιά Μελχισεδέκ, της κορυφής του λόφου όπου έγινε η Ανάληψη του Κυρίου, του σπηλαίου της Αγίας Πελαγίας, της πηγής από όπου ξεκινά το ρυάκι του Σιλβάμ,
- xvii. της κοιλάδας Κλαυθμώνος, του αγρού του Κεραμέως με το ελληνικό σπήλαιο, των τοποθεσιών των προφητών Βαρούχ και Αβιμέλεχ και του αμπελιού του Γρέππα,
- xviii. την περιγραφή της Ιερουσαλήμ,
- xix. την περιγραφή της Βηθλεέμ,

- xx. την επίσκεψη στο ναό της Γεννήσεως και τις παραδόσεις που υπάρχουν γύρω από την ανοικοδόμηση του ναού, την ιστορία της σφαγής των νηπίων από τον Ηρώδη,
- xxi. την επίσκεψη στο ναό αφιερωμένο στον προφήτη Ηλία,
- xxii. την επίσκεψη στο μοναστήρι της Ιβερούς όπου αφηγείται την παράδοση της κατασκευής του Σταυρού του Χριστού από τα δέντρα του Λωτ,
- xxiii. την επιστροφή στην Ιερουσαλήμ και την αναχώρησή τους για τον Πρόδρομο και την πηγή της ελέγξεως της Μαρίας από τον Ιωσήφ για την κυφορία του Χριστού,
- xxiv. την επίσκεψή τους στην περιοχή της Ορεινής, όπου έζησε ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος,
- xxv. την παραχώρηση άδειας από τις αρχές για επίσκεψη στα ιερά μνημεία της Ιερουσαλήμ πληρώνοντας ανάλογο αντίτιμο και την προσκύνησή του στον Γολγοθά,
- xxvi. την περιγραφή του Αγίου Τάφου και το συνονθύλευμα εθνών και παραδόσεων,
- xxvii. την επίσκεψη στον Ιορδάνη Ποταμό και την περιγραφή αραβικού πανηγυριού στα αρχαία Σόδομα και Γόμορα,
- xxviii. την επίσκεψη στη Βηθανία, στο τάφο του Αγίου Λαζάρου,
- xxix. την συμμετοχή στην Ακολουθία της Μεγάλης Πέμπτης στα Ιεροσόλυμα,
- xxx. την Ακολουθία της Μεγάλης Παρασκευής στον Πανάγιο Τάφο,
- xxxi. το θαύμα της αφής του Αγίου Φωτός από τον Πατριάρχη και το εθιμοτυπικό
- xxxii. την περιγραφή του Πάσχα με τα έθιμα των Αιθίοπων και την απόφαση για επιστροφή,
- xxxiii. την πρόσκληση της συντροφιάς, τη Δευτέρα του Πάσχα, στη Μονή του Αρχαγγέλου, τη συλλειτουργία και το γεύμα εκεί,
- xxxiv. τη σύγκριση του τόπου καταγωγής τους με την Παλαιστίνη,
- xxxv. την έναρξη του ταξιδιού της επιστροφής, αρχικά άφιξη στην πόλη Ράμπλε,
- xxxvi. την κατεύθυνση προς τα παράλια για να πάρουν το πλοίο της επιστροφής,

- xxxvii. την άφιξή τους στην Τρίπολη του Λιβάνου, όπου παρέμειναν λόγω θαλασσοταραχής δέκα μέρες,
- xxxviii. την επιβίβασή τους σε κυπριακό πλοίο και την άφιξή τους στην Κύπρο στις 23 Απριλίου.

Ο προσκυνητής-συγγραφέας εκφράζει την αγάπη του για τον τόπο του, απολογείται για τον τρόπο συγγραφής του ταξιδιού του και ζητά συγχώρεση αφού εξομολογείται δημόσια τις αμαρτίες του ευχόμενος τη σωτηρία όλων και ιδιαίτερα των φτωχών τυραννισμένων.

2.3. Μετρική του Ποιήματος

Το ποίημα είναι γραμμένο σε ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο στίχο με ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία. Κάθε στίχος έχει δεκαπέντε συλλαβές και τονίζονται οι 2^η, 4^η, 6^η, 8^η, 10^η, 12^η και 14^η. Κυριαρχεί ο νόμος της ισομετρίας (Λυπουρλής 1983: 48), ο ποιητής στο τέλος του στίχου ολοκληρώνει και τη φράση του. Ο στίχος εκφράζει ένα πλήρες νόημα παρουσιάζει, δηλαδή, νοηματική αυτοτέλεια και συντακτική αυτονομία (Παρισής -Παρισής 2010 :40)

Μί	αν	φο	ράν	έ	βάλ	θη	κα		νά	πᾶ	νά	προ	σκυ	νή	σω
υ	—	υ	—	υ	—	υ	—		υ	—	υ	—	υ	—	υ
1	2	3	4	5	6	7	8		9	10	11	12	13	14	15

τὸν	ζω	ο	δό	χον	τοῦ	Χρι	στοῦ		τᾶ	φον	νά	τὸν	ὕ	μνή	σω
υ	—	υ	—	υ	—	υ	—		υ	—	υ	—	υ	—	υ
1	2	3	4	5	6	7	8		9	10	11	12	13	14	15

Ο ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος στίχος είναι ο «πολιτικός» στίχος των Βυζαντινών, ο «εθνικός» νεοελληνικός, ο πιο συνηθισμένος στα τραγούδια του λαού, αλλά και συχνότατος στην προσωπική ποίηση (Σταύρου 1974: 112). Ο ποιητής τον επιλέγει γιατί είναι εξοικειωμένος ακουστικά με αυτόν. Όπου παρατηρείται κενό στο μέτρο,

αποδίδεται στην ασυνταξία του συγγραφέα. Ευδιάκριτη είναι και η ομοιοκαταληξία ανά δίστιχο.

2.4. Μεταγραφή του Ποιήματος

Για την παρούσα μεταγραφή του ποιήματος ακολουθήθηκε συγκεκριμένη πρακτική. Περιοριζόμαστε στη διόρθωση των ορθογραφικών, του τονισμού και κάποιων σημείων στίξης, όπου κρίνεται απαραίτητο, με συνεχή σύγκριση με άλλα κείμενα της μεσαιωνικής ελληνικής γραμματείας και ιδιαίτερη έμφαση στα κυπριακά του Μαχαιρά, του Βουστρώνιου, του *Άνθους των Χαρίτων* και τα *Κυπριακά Ερωτικά*. Επιλέγουμε να μεταγράψουμε το κείμενο ως ο συγγραφέας συγγράφει το ποίημά του, με τις όποιες αδυναμίες παρουσιάζει στη μετρική, σύνταξη και γλώσσα. Επισημαίνουμε πως με την πρώτη ανάγνωση διαπιστώνουμε πως η κυπριακή του ποιήματος διαφοποιείται από τη σημερινή κυπριακή ομιλουμένη και παρουσιάζει μια σχετική προσπάθεια επιμέλειας της γλώσσας. Στόχος της μελέτης αποτελεί η ανάδειξη του ποιήματος ως λογοτεχνική παραγωγή της περιόδου της Οθωμανοκρατίας από ένα ποιητή που γράφει στην Κύπρο και όχι τη διασπορά.

2.4.1. Αντιπαραβολική παρουσίαση μεταγραφής

Ο Σαλμανίδης επισήμανε, κατά τη δημοσίευση των στίχων, ότι πραγματοποίησε σιωπηρή διόρθωση μετρικών και γλωσσικών σφαλμάτων. Εμείς αντιπαραβάλλουμε την προτεινόμενη μεταγραφή μας (Στυλιανού 2015) με αυτήν του Σαλμανίδη (Σαλμανίδης 1971), με σκοπό να προσεγγίσουμε κατά το δυνατό το πρωτότυπο κείμενο.¹⁷

Κριτήριο της δικής μας μεταγραφής αποτελεί η διόρθωση σημείων στίξης, ορθογραφίας και πολυτονισμών. Υπάρχει η γενική αρχή, όταν πρόκειται για νεότερα έργα και όταν δεν πρόκειται για αυτόγραφα κείμενα, η πιστότητα της έκδοσης να περιορίζεται στον σεβασμό της φωνητικής απόδοσης με ενιαίο ορθογραφικό σύστημα (Κακουλίδη-Πάνου, Πηδωνιά 1994: 64)¹⁸. Μελετώντας τη βιβλιογραφία διαπιστώνουμε πως όλα τα μεταγραφέντα κείμενα τυγχάνουν ορθογραφικής επιμέλειας βάση ενιαίου ορθογραφικού συστήματος εκτός αυτών που παραθέτουν όλα τα χειρόγραφα ενός

---

¹⁷ Στη μεταγραφή μας το σύμβολο <αβγ> αναφέρεται σε γράμματα που παρέλειψε ο γραφέας (*supplenda*).

¹⁸ Βλ. Κεχάγιογλου (1997), Τορναρίτου –Σάθας (1877), Περδίκης (2004), Dawkins 1932.

κειμένου που αποσκοπούν στη σύγκριση και αλληλοσυμπλήρωση.¹⁹ Στο ενιαίο αυτό ορθογραφικό σύστημα περιλαμβάνεται και ο τονισμός.

Όπου υπάρχουν διπλοτυπίες στο κείμενο, όπως στην περίπτωση του ρήματος γρικῶ – γροικῶ, διατηρούμε και τους δύο τύπους. Για να επιβεβαιώσουμε την ορθογραφία μιας λέξης ερευνούμε κατά πόσο η λέξη αυτή εντοπίζεται σε άλλα μεσαιωνικά κυπριακά ή του ευρύτερου ελληνικού χώρου έργα. Αν εντοπίζουμε τη λέξη αυτή τη διατηρούμε ως του αρχικού κειμένου.

	Στυλιανού (2015)	Σαλμανίδης (1971)
	<i>Μίαν φορὰν ἐβάλθηκα νὰ πᾶ νὰ προσκυνήσω, τὸν ζωοδόχον τοῦ Χριστοῦ τάφον νὰ τὸν ὑμνήσω.</i>	<i>Μίαν φορὰν ἐβάλθηκα νὰ πᾶ' νὰ προσκυνήσω, τὸν ζωοδόχον τοῦ Χριστοῦ τάφον νὰ τὸν ὑμνήσω.</i>
	<i>Ἀπὸ καιρὸν τ' ἐννοιᾶζου<μουν> καὶ πάντα ἐπεθύμουν,</i>	<i>Ἀπὸ καιρὸν τ' ἐνοιᾶζουμουν καὶ πάντα ἐπεθύμουν,</i>
5	<i>ἐμπόδιζέ με ὁ ἐχθρὸς, κ' ἡ ἔννοια ἢ δική μου. Τότες ἀφῆκα τές δουλειές ὀπούχα καὶ τα βάρη, ὡς εἶναι εἰς τὴν θάλασσαν ἐλεύθερον τὸ ψάρι. Εἶπα Θεὲ βοήθα μου στοῦ τοῦτον πού θὲ νᾶρχέψω</i>	<i>ἐμπόδιζέ με ὁ ἐχθρὸς κ' ἡ ἔννοια ἢ δική μου. Τότες ἀφῆκα τές δουλειές ὀπού'χα καὶ τα βάρη, ὡς εἶναι εἰς τὴν θάλασσαν ἐλεύθερον τὸ ψάρι. Εἶπα: Θεὲ, βοήθα μου 'ς τοῦτον πού θὲ ν' ἀρχέψω,</i>
	<i>μηδὲν μου ἔλθη ἐμπόδι τίποτες δὲν μισέψω . Ἐβγῆκα ἀπὸ τὸ σπίτι μου τὴν πρώτην ἐβδομάδαν,</i>	<i>μηδὲν μου ἔλθη ἐμπόδιο τίποτες δὲν μισσέψω. Ἐβγῆκα ἀπὸ τὸ σπίτι μου τὴν πρώτην ἐβδομάδαν,</i>
10	<i>Δευτέρα ἦτον τῆς Καθαρᾶς ἐκείνην τὴν ὀμάδαν.</i>	<i>Δευτέρα ἦτον τῆς Καθαρᾶς ἐκείνην τὴν ὀμάδαν.</i>
	<i>Ἐπῆα στὴν Ἀμμόχωστο εἰς τὴν ὀποῖαν ἦτον τὸ διάβι,</i>	<i>Ἐπιάστην 'ς τὴν Ἀμμόχωστο 'ς τὴν ὀποῖαν ἦτον τὸ διάβι,</i>
	<i>Βγάλω ὀρισμὸν ὀκ τὸν πασιᾶ καὶ μπαίνω στοῦ καράβι.</i>	<i>βγάνω ὀρισμὸν ἀφ' τὸν πασιᾶ καὶ μπαίνω 'ς το καράβι.</i>
	<i>Ἐπέρασά τὴν λοιπὸν οὔν, μὲ μίαν χαρὰν μεγάλην.</i>	<i>Ἐπέρασά τὴν λοιπονὶν μὲ μίαν χαρὰν μεγάλη,</i>
15	<i>Ἀλήθεια εἰς τὴν θάλασσαν ἦλθε μου ὀλίγη ζάλη. Ἐκαμα μέρες τέσσαρες γιονᾶχα πᾶ στὸν τάφον.</i>	<i>ἀλήθεια εἰς τὴν θάλασσαν ἦλθε μου ὀλίγη ζάλη, ἔκαμα μέρες τέσσαρες γοιὸν νὰ 'χα πᾶ 'ς τὸν τάφον.</i>
	<i>ζάλες δυὸ περπάτησα τῆς γῆς ὡς μὲ στὸν τάφον,</i>	<i>ζάλες δυὸ περπάτησα τῆς γῆς ὡς μὲς 'ς τὸν τάφον,</i>
	<i>Τὸ λοιπον ἦν εἰς δύο ἡμέραις ράσωμεν στοῦ Βερούτι,</i>	<i>Τὸ λοιπονὶν εἰς δύο ἡμέρες ράσωμεν 'ς τὸ Βερούτι,</i>
	<i>θαρρῶντας νὰ βρωμεν ψωμί σε κεῖνο τὸ χανούτι.</i>	<i>θαρρῶντας νὰ βρωμεν ψωμί 'ς κεῖνο τὸ χανούτι.</i>
20	<i>Μὰ κεῖ ἦτον ἀκρίβεια, δὲν τὸ λαλῶ ἐν φάλω , Πούτον νὰ φᾶν στὴν πείνα τοὺς ἀνθρώποι ἕνας τὸν ἄλλο.</i>	<i>Μὰ κεῖ ἦτον ἀκρίβεια δὲν τὸ λαλῶ ἐν φάλλω , Πού'τον νὰ φᾶν 'ς τὴν πείνα τοὺς ἀνθρώποι ἕνας τὸν ἄλλο.</i>
	<i>Εἶπαν μας ἐδιαβάσασι ἕνα Μέγα Κανόνα, πειδὴ φαγὶ δὲν εἶχασι νὰ φᾶσι τὸν χειμῶνα.</i>	<i>Εἶπαν μας, ἐδιαβάσασι ἕνα Μέγα Κανόνα, πειδὴ φαγὶ δὲν εἶχασι νὰ φᾶσι τὸν χειμῶνα.</i>
	<i>Καὶ τὸ ψωμί ἐχάθηκεν μεγάλη ἀκρίβεια,</i>	<i>Καὶ τὸ ψωμί ἐχάθηκεν μεγάλη ἀκρίβεια,</i>
25	<i>στανιὸ τοὺς τότε κάμασι πολλότατη νηστεῖα Ἐρώτησα τοὺς Χριστιανούς, πῶς πᾶν εἰς τὰ μαντάτα,</i>	<i>στανιὸ τοὺς τότε κάμασι πολλότατη νηστεῖα. Ἐρώτησα τοὺς Χριστιανούς, πῶς πᾶν εἰς τὰ μαντάτα,</i>

¹⁹ Βλ. Πιερίης - Νικολάου-Κονναρή (2003).

	ἔχουσιν εἰς τὸν τόπον τοὺς ἀπάνω στὰ ρηγάτα . Εἶπαν μου τὸ πὼς εἶχασιν μίαν κακὴν συνήθεια, εἰς τὸν καιρὸν τὸν παλαιὸν ὡσὰν τὰ παραμύθια.	ἔχουσιν εἰς τὸν τόπον τοὺς ἀπάνω στὰ ρηγάτα; Εἶπαν μου τὸ πὼς εἶχασιν μίαν κακὴν συνήθεια, εἰς τὸν καιρὸν τὸν παλαιὸν, ὡσὰν τὰ παραμύθια:
30	Μέσα εἰς τὸ νερὸν ποῦ πίνασι , ἔξω μακρὰ στὸ πλάτος, ἐκεῖ μέσα κατοίκιζεν, καὶ ἔστεκεν ἓνας δράκος , καὶ πᾶσαν μέραν ἤθελεν, ἓνα παιδί νὰ φάγη διὰ ν' ἀφήσῃ πᾶσα ἄνθρωπον εἰς τὸ νερὸ νὰ πάγη.	Μέσ' ᾿ς τὸ νερὸν ποῦ πίνασι , ἔξω μακρὰ ᾿ς τὸ πλάτος ἐκεῖ μέσα κατοίκιζεν, καὶ ἔστεκεν ἓνας Δράκος . Καὶ πᾶσαν μέραν ἤθελεν, ἓνα παιδί νὰ φάγη διὰ ν' ἀφήσῃ πᾶσα ἄνθρωπον εἰς τὸ νερὸ νὰ πάγη.
35	διὰτὶ ἄλλο δὲν εἶχασιν στὸν τόπον τοὺς νὰ πιοῦσι, καὶ ἡ χώρα ὅλη ἀπὸ κεῖ, εἶχαν νὰ δουλευτοῦσιν . Ἵσχυον εἶχαν εἰς τὴν μέσην τοὺς νὰ ῥχεται ἡ φορὰ του, Καὶ πᾶσα μέρα κάθε εἷς νὰ πέμπῃ τὸ δικό του. Καὶ ἀφὸν ὅλοι ἐδώκασιν, δὲν ἔκαμα ἀλέως , ἤρτε ἡ γύραν τοῦ ἀφέντη τους, ὅπου εἶχαν βασιλέως.	διὰτὶ ἄλλο δὲν εἶχασιν ᾿ς τὸν τόπον τοὺς νὰ πιοῦσι, καὶ ἡ χώρα ὅλη ἀπὸ κεῖ, εἶχαν νὰ δουλευτοῦσι . Ἵσχυον εἶχαν εἰς τὴν μέσην τοὺς νὰ ῥχεται ἡ φορὰ του, Καὶ πᾶσα μέρα κάθε εἷς νὰ πέμπῃ τὰ δικά του. Καὶ ἀφὸν ὅλοι ἐδώκασιν, δὲν ἔκαμε ἀλλέως , ἤρτε ἡ γύραν τοῦ ἀφέντη τους, ὅπου εἶχαν βασιλέως.
40	Εἶχεν θυγάτηρ μοναχὴ ποῦ θέν νὰ τὴν παντρέψῃ, καὶ ἀλλέως δὲν ἐγίνοντο παρὰ νὰ τοῦ τὴν πέμψῃ . τοῦ δράκου ἐκείνου τοῦ κακοῦ, ποῦ εὐρίσκετον γιὸν μάγος, δαίμονας ἀμὴ ἐφαίνετον πὼς εἶναι ἀνθρωποφάγος.	Εἶχεν θυγάτηρ μοναχὴ ποῦ ᾿θε νὰ τὴν παντρέψῃ, καὶ ἀλλέως δὲν ἐγίνονταν παρὰ νὰ τοῦ τὴν πέψῃ . τοῦ δράκου ἐκείνου τοῦ κακοῦ, ποῦ εὐρίσκετον γοιὸν μάγος, δαίμονας ἀμμὴ ἐφαίνετον πὼς εἶναι ἀνθρωποφάγος.
45	Ἄπιστοι ἦτον ὁ λαὸς εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ποῦ προσκυνοῦσαν εἰδῶλα στὴν τάξιν τῶν Ἑλλήνων.	Ἄπιστος ἦτον ὁ λαὸς εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ποῦ προσκυνοῦσαν εἰδῶλα ᾿ς τὴν τάξιν τῶν Ἑλλήνων
50	Ἵκτανιὼ καὶ μετὰ τὸ θέλημα καὶ κεῖνος ἐσπληνίστη, καὶ ἔπεψεν τὴν κόρην τοῦ τράγου διὰ κανίσκι. Τὸ λοιπονὶν ὁ βασιλιάς ἴζου ὡς γιὸν ἐθώρεν, Ἐκάμασι ὁ λιαλὸς νὰ ποίση ²⁰ δὲν ἠμπόρεν. Καὶ ἄμε νὰ ὑπᾶς μηδὲν χάσης σήμερον τὴν ζωὴν σου,	Στανιὼ καὶ μετὰ τὸ θέλημα κ' κεῖνος ἐσπληνίστη, καὶ ἔπεψεν τὴν κόρην τοῦ τοῦ τράγου διὰ κανίσκι, τὸ λοιπονὶν ὁ βασιλιάς ἴζου ὡς γοιὸν ἐθώρειεν , ἐκάμασι ὅλοι ἀλλιῶς νὰ ποίση δὲν ἠμπόρειεν: Καὶ ἄμε νὰ ὑπᾶς μηδὲν χάσης σήμερον τὴν ζωὴν σου,
55	διὰτὶ εἶσαι παιδί κ' εἶναι ζημιὰ, καὶ κρῖμα εἰς αὐτόν σου. Εἶχαν τόπον καὶ ἔβαλατο αὐτὸ τὸ κορασάκι, γι᾿ ἄλλον ὅπου νὰ λαχε νέον παλληκαράκι. Ἀπάνω ψηλὰ καὶ στήναιτο πλατεῖα εἰς ἓνα δόμο νὰ τὸ θωροῦν ὅσοι διαβοῦν ἄνθρωποι ἀπὸ τὸν δρόμον .	διὰτὶ εἶσαι παιδί κ' εἶναι ζημιὰ, καὶ κρῖμα εἰς αὐτήν σου. Εἶχαν τόπον καὶ ἐβάλα το αὐτὸ τὸ κορασάκι, γι᾿ ἄλλον ὅπου νὰ ἔλαχε νέον παλληκαράκι πάνω ψηλὰ κ' ἔστησάν το πλατεῖα εἰς ἓνα δόμο νὰ τὸ θωροῦν ὅσοι διαβοῦν ἀνθρώποι ἀπὸ τὸν δρόμο .
60	Λοιπὸν τότες ἐδιάβαινε εἷς στρατηγὸς μετὰ βίαν , ὄνόματι Γεώργιος, ὅκ τὴ Καππαδοκίαν , πεμπάμενος μετὰ τὰ χαρτιά νὰ πάγῃ σ' ἄλλον κάστρον, καὶ καβαλίκευεν ἄλογον, ἓναν ἀπάρη ἄσπρον. Θωρεῖ τὴν κόρην μοναχὴ σὰν τὴν χαμπυλασμένη,	Λοιπὸν τότες ἐδιάβαινε εἷς στρατηγὸς μετὰ βία , ὄνόματι Γεώργιος, ὅκ τὴν Καππαδοκία πεμπάμενος μετὰ τὰ χαρτιά νὰ πάγῃ ᾿ς ἄλλον κάστρον, Κ' ἐκαβαλίκευεν ἄλογον, ἓναν ἀστάρι ἄσπρον. Θωρεῖ τὴν κόρην μοναχὴ σὰν τὴν χαμπυλασμένη,
	μετὰ ροῦχα χρυσοράντιστα , βασιλικά ντυμένη. Φθάνει κοντὰ εἰς τὴν παιδαῖνα ῥωτᾷ τὴν πόθεν ἔνι,	μετὰ ροῦχα χρυσορράντιστα , βασιλικά ντυμένη. Φθάνει κοντὰ εἰς τὴν παίδινα , ῥωτᾷ τὴν πόθεν ἔνι,

²⁰ Βλ. Σάθα 1887: 318, αρ. 23: νὰ ποίσει ἀγαθοσύνην ἐνοῦ τοῦ φίλου.

	καὶ διατὶ στέκει ἐκεῖ χαμαὶ καὶ ἦν τόση θλιμμένη. Καὶ ἀπηλογήθη καὶ εἶπε του τοῦ ῥήγα ἡ θυγατέρα: Ἐμπέψα με ὅκ τὸ σπίτι μου τὴν σήμερον ἡμέρα.	καὶ διατὶ στέκει ἐκεῖ χαμαὶ καὶ τί 'ν' τόσο θλιμμένη. Καὶ ἀπηλογήθη καὶ εἶπε του, τοῦ ῥήγα ἡ θυγατέρα: Ἐπεψά με ὅκ τὸ σπίτι μου τὴν σήμερον ἡμέρα.
65	κανίσκιν εἶμαι τοῦ δράκοντα γιὰ νὰ με φᾶ τὴν ξένη, ἐτοῦτο ἔχει ἡ χώρα μας, καὶ εἶναι συνηθισμένη. Ἐγὼ δεχομένον τον τώρα ἐδῶ γιὰ νὰ βγῆ καὶ νὰ πάγη, νάρτη νὰ με εὖρη μοναχῆ, νὰ πιάσῃ νὰ με φάγη.	κανίσκι εἶμαι τοῦ δράκοντα γιὰ νὰ με φά' τὴν ξένη, ἐτοῦτο ἔχει ἡ χώρα μας καὶ εἶναι συνηθισμένη. Ἐγὼ στέκομαι τώρα ἐδῶ γιὰ νὰ βγῆ καὶ νὰ πάγη , νὰ 'ρτη νὰ με εὖρη μοναχῆ, νὰ πιάσῃ νὰ με φάγη.
	Καὶ ἐπῆραν τη τὰ κλάματα, πολλὰ παραπονήθη.	Καὶ ἐπῆραν τη τὰ κλάματα, πολλὰ παραπονήθη:
70	Πατέρα, μήτερ ἔκραζε, γι' αὐτὸ τὴν ἐλυπήθη. Ὅσον γροικᾶς, ἀπέζευσεν παραᾶθα ἀπὸ τὸ ἀλογάρι, καὶ εἶπεν τῆς κόρης κράτει το ἀπὸ τὸ χαλινάρι. Καὶ ἀπὸ τὸν κόπον ἔπαυσε ὀλίγον νὰ ἀναπαύση ,	Πατέρα, μήτερ! ἔκραζε. Γι' αὐτὸ τὴν ἐλυπήθη. Ὅσον γροικᾶς, ἀπέζευσεν παραῦθα ἀπὸ τὸ ἀλογάρι, καὶ εἶπεν τῆς κόρης κράτει το ἀπὸ τὸ χαλινάρι. Καὶ ἀπὸ τὸν κόπον ἔκατσε ὀλίγον ν' ἀναπαύση ,
	ἀκαρτερῶντας νὰ ἰδῆ τὸν δράκοντα νὰ φθάσῃ.	ἀκαρτερῶντας νὰ ἰδῆ τὸν δράκοντα νὰ φθάσῃ
75	Κάμε μου λόγον νὰ τὸν ιδῶ , νὰ σηκωθῶ ὀμπρόστα του, καὶ πεθυμῶ νὰ ἀνταμωθῆ τὴν σήμερον μετὰ του.	Κάμε μου λόγον νὰ τὸν ἰδῶ , νὰ σηκωθῶ ὀμπρόστα του, καὶ πεθυμῶ νὰ ἀνταμωθῶ τὴν σήμερον μετὰ του.
	Ὅλιγον ἐκοιμήθηκε καὶ ἡ κόρη μοιρολογάτον θωρεῖ τὸν δράκοντα καὶ ἔρχετον καὶ πάγει καὶ ξυπνᾷ τον	Ὅλιγον ἐκοιμήθηκε καὶ ἡ κόρη μοιρολογᾷ τον , θωρεῖ τὸν Δράκον καὶ ἔρχετον καὶ πάγει καὶ ξυπνᾷ τον
80	Ἐθάριε καὶ ἔλεγε πῶς μέλει νὰ τὴν γλυτώσῃ , καὶ ὅκ τοῦ θηριοῦ τα δόντια νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ. Ἀμὴ νὰ πάγη ἀπ' ἐκεῖ, νὰ φύγῃ τὴν φουρτούνα. Λέγει του ἀπάνου ὀγλήγορα, καὶ κάμε τὴν κορόνα . Ἐκεῖνο ἐστάθη καὶ ἔστρεξε νὰ φύγῃ καὶ νὰ σώσῃ,	Ἐθάριε καὶ ἔλεγε: πῶς μέλλει τὴν γλυτώσει , καὶ ὅκ τοῦ θηριοῦ τα δόντια νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ; Ἀμμὴ νὰ πάγη ἀπ' ἐκεῖ, νὰ φύγῃ τὴν φουρτούνα, Λέγει του: Ἀπάνου ὀγλήγορα καὶ κάμε τὴν κουρούνα . Ἐκεῖνη ἐστάθη καὶ ἔτρεξε νὰ φύγῃ καὶ νὰ σώσῃ,
	ἐκεῖ ποῦ ἔχει νὰ διαβῆ, ἂν θέλῃ νὰ γλυτώσῃ:	ἐκεῖ ποῦ ἔχει νὰ διαβῆ, ἂν θέλῃ νὰ γλυτώσῃ:
85	Διότι χάνεσαι καὶ ἐσὺ σήμερον, καὶ εἶναι κρίμα, τὴν ὥραν τούτην νὰ γενῆ εἰς τὴν οἰκίαν του μνημα. Σηκώνεται καὶ παραθυὸς ἄμπιασε κοντάρι. κ' ἔτзи ἐκαβαλλίκεψε ἀπάνω εἰς τὸ ἀλογάρι. Καὶ ἔτρεξε κατὰ πάνω του καὶ κάνει τὸν σταυρόν του.	Διότι χάνεσαι καὶ ἐσὺ σήμερον, καὶ εἶναι κρίμα, τὴν ὥραν τούτην νὰ γενῆ εἰς τὴν οἰκίαν του μνημα. Σηκώνεται καὶ παραθυὸς ἔπιασε το κοντάρι, κ' ἔτзи ἐκαβαλλίκεψε ἀπάνω εἰς τὸ ἀλογάρι. Καὶ ἔτρεξε κατὰ πάνω του καὶ κάνει τὸν σταυρόν του,
90	Καὶ τὸ θηρίον εἶδε τον, καὶ τρέχει του εἰς αὐτόν του. Καὶ ἀφόντις ἐπιαστήκασιν, εὐρέθη χασκισμένο. θαρρῶντας νὰ τὸν καταπιῆ καὶ ἦτον ἀρματωμένο.	καὶ τὸ θηρίον εἶδε τον, καὶ τρέχει εἰς αὐτόν του. Καὶ ἀφόντις ἐπιαστήκασιν, εὐρέθη χασκισμένο θαρρῶντας νὰ τὸν καταπιῆ· καὶ ἦτον ἀρματωμένο.
	Ὁ στρατιώτης τοῦ κτυπᾶ μιὰ κοντάρια στό στόμα,	Ὁ στρατιώτης τοῦ κτυπᾶ μιὰ κοντάρια 'ς τὸ στόμα,
95	ἔπεσεν καὶ ἐγκάριζεν καὶ θαύματα ποῦ κάνα . Ἐκεῖνον ἦτον τὸ δυνατὸ θηργιὸ ὁποῦ τ' ἀναγριωμένο Ἐκεῖ χαμαὶ εὐρέθηκε στην ὥρα νεκρωμένο Πιάνει χεῖ ἀπὸ τ' ἄλογον μονώτατο άλυσιδιν , καὶ δένει το ἀπὸ τὸ λαιμὸ κινῶντας το διὰ	ἔπεσεν καὶ ἐγκάριζεν ὡσὰν νεκρός 'ς το χῶμα . Ἐκεῖνο ἦτον τὸ δυνατὸ θηργιὸ, ὁποῦ 'το ἀγριωμένο Ἐκεῖ χαμαὶ εὐρέθηκε 'ς τὴν ὥρα νεκρωμένο Πιάνει κεῖ ἀπὸ τ' ἄλογον μονώτατο άλυσιδιν , καὶ δένει το ἀπὸ τὸ λαιμὸ κινῶντας το διὰ

	φίδιν. "Ἐδωκέν το τῆς παιδούλας, καὶ σύρνει το ἀπὸ τὴν οὐράν,	φίδιν. Ἐδωκέν το τῆς παιδουλαῶς, κ' ἐσύρνει το τὴν ὠράν,
100	Καὶ εἶπεν τῆς ἄμε ἔπαρτο εἰς τὸν λαὸν στὴν χώραν. Καὶ ἔτξι ὀλίγον ἀπὸ κεῖ ἐφθάνει τὸ μαντᾶτο. Τὸ πῶς ἡ κόρη τοῦ ῥηγὸς, φέρνη τὸν δράκοντα κάτω. Ἐβγήκασιν ἡ συναπάντησιν, ὄλοι, μικροὶ μεγάλοι,	Καὶ εἶπεν τῆς: Ἄμε ἔπαρ' το εἰς τὸν λαὸν, 'ς τὴν χώραν. Καὶ ἔτξι ὀλίγον ἀπὸ κεῖ ἐφθάνει τὸ μαντᾶτο. τὸ πῶς ἡ κόρη τοῦ ῥηγὸς φέρνει τὸν Δράκον κάτω. Ἐβγήκασιν εἰς συνάντησιν ὄλοι, μικροὶ μεγάλοι,
105	καὶ ἔμαθον τὴν ὑπόθεσιν ἀπὸ τὸ παλληκάρι, τὸ πῶς τὸν ἐκοντάρειυσεν ἀτός του με κοντάρι, ὅπου δὲν ἦτον με συντροφιᾶ, μα εἶχεν μεγάλη χάρη. Καὶ ὁ πατέρας καὶ ἡ μάνα τῆς ὑπᾶνε καὶ θωροῦσι, πῶς ἦν τὸ πρᾶγμα ἀληθινόν, νὰ ἰδῆς χαράν ὅπου κινούσιν	καὶ ἔμαθον τὴν ὑπόθεσιν ἀπὸ τὸ παλληκάρι, τὸ πῶς τὸν ἐκοντάρειυσεν ἀτός του με κοντάρι, πὸν δὲν ἦτον με συντροφιᾶ, μα εἶχεν μεγάλη χάρη. Καὶ ὁ πατέρας καὶ ἡ μάννα τῆς, ὑπᾶνε καὶ θωροῦσι, Πῶς εἶν' τὸ πρᾶγμα ἀληθινόν. Χαράν ὅπου κινούσι!
110	Μὰ δὲν ἤξεύραν τί ἦτον τοῦ στρατιωκοῦ νὰ πέμψουν, καὶ τί διὰ νὰ τοῦ δώσουν, καὶ νὰ τὸν κανισκέψουν. Πάγει καὶ δίδει παραυθὺς ὁ ῥῆγας τ' ἀνοιχτάρια, καὶ δίδει τα τοῦ στρατηγοῦ μ' ὄλα τὰ παλληκάρια. Κ' εἶπεν τοῦ ἀπὸ τὴν σήμερον ἡ χώρα νὰ εἶναι δική σου,	Μὰ δὲν ἤξεῦραν τί ἦτον τοῦ στρατιωτοῦ νὰ πέμψουν, καὶ τί διὰ νὰ τοῦ δώσουνε καὶ νὰ τὸν κανισκέψουν. Πάγει καὶ δίδει παραυθὺς ὁ ῥῆγας τ' ἀνοιχτάρια, καὶ δίδει τα τοῦ στρατηγοῦ μ' ὄλα τὰ παλληκάρια. Κ' εἶπεν του: Ἀπὸ τὴν σήμερον ἡ χώρα νὰ εἶν' δική σου,
115	καὶ ἔχε τα δι' ἀγάπη μου, νὰ ζήση ἡ κεφαλὴ σου. Ἐσέναν πρέπει ἀπὸ τώρα, μὰ τὸν θεὸν τὸν Δία, νὰ ῥίξῃς εἰς τὸν τόπον μου τούτην τὴν βασιλεία, κ' ἐγὼ καὶ ἡ γυναῖκα μου καὶ μιὰ μας θυγατέρα, σκλάβοι νὰ σὲ δουλεύωμεν νύκτα καὶ τὴν ἡμέρα.	καὶ ἔχε τα δι' ἀγάπη μου, νὰ ζήση ἡ κεφαλὴ σου. Ἐσέναν πρέπει ἀπὸ τώρα, μὰ τὸν θεὸν τὸν Δία, νὰ ῥίξῃς εἰς τὸν τόπον μου τούτην τὴν βασιλεία, κ' ἐγὼ καὶ ἡ γυναῖκα μου, καὶ μιὰ μας θυγατέρα, σκλάβοι νὰ σὲ δουλεύωμεν νύκτα καὶ τὴν ἡμέρα.
120	Λέγει καὶ ὁ Γεώργιος ἐγὼ δὲν θέλω στᾶτο, ἀπὸ αὐτὸ ὅπου μου λὲς, νὰ πάρω τὸ ῥηγάτο. Ἄμε, ἂν θέλῃς νὰ βαπτιστῆς, νὰ πιάσης τὸν σταυρόν μου, τὴν στράταν τὴν ἀληθινήν, πίστεψε τὸν Χριστὸν μου, διατὶ ἐκείνη μοῦ ἀβοήθησεν σήμερον με παντιέρα,	Λέγει καὶ ὁ Γεώργιος: Ἐγὼ δὲν θέλω στᾶτο, ἀπὸ αὐτὸ ὅπου μοῦ λὲς, νὰ πάρω τὸ ρηγάτο. Ἄμε, ἂν θὲς νὰ βαπτιστῆς, νὰ πιάσης τὸν σταυρόν μου, τὴν στράταν τὴν ἀληθινήν, πίστεψε τὸν Χριστὸν μου, διατὶ ἐκείνη μοῦ ἀβοήθησεν σήμερον με παντιέρα,
125	καὶ γλίγορα τὴν κόρη σου ὁκ τοῦ δρακοῦ τὰ χέρια. Καὶ δὲν ποῦ σοῦ τὴν ἡφερα, ἐδώ με τὴν εἰρήνην, καὶ ὁ Θεὸς ὅπου τὴν ἔπλασεν ἐσένα τὴν χάρην. Εἰς ὄλα αὐτὰ ἐβαπτίστηκε ἐκεῖνος καὶ ἡ φαμελειά του, καὶ ἔγιναν Χριστιανοὶ ὄλα τὰ πατρικά του. Ἐκεῖ κοντὰ ὅπου ἔγινε τὸ θαῦμα τοῦ ἀγίου, ἐκτίσασι μιὰν Ἐκκλησιὰ τοῦ μέγα Γεωργίου. Ἀφόντις ἐμαρτύρησεν, καὶ ἐβγήκεν ἡ φάμα, Μὲ πόθον καὶ εὐλάβειαν παραύθα τὴν ἐκάμα. Κ' εἶναι ἔως τὴν σήμερον τὴν εἶδα ἀπατός μου,	κ' ἐγλύτωσα τὴν κόρη σου ὁκ τοῦ Δρακοῦ τὰ χέρια. Καὶ ἔδ'ε ποῦ σοῦ τὴν ἡφερα, ἐδώ με τὴν εἰρήνην, καὶ ὁ Θεὸς ὅπου τὴν ἔπλασεν ἐσένα τὴν ἐδίνει. Εἰς ὄλα αὐτὰ ἐβαπτίστηκε κεῖνος καὶ ἡ φαμελειά του, καὶ ἔγιναν Χριστιανοὶ ὄλα τὰ πατρικά του. Ἐκεῖ κοντὰ ὅπου ἔγινε τὸ θαῦμα τοῦ ἀγίου, ἐκτίσασι μιὰν ἐκκλησιὰ τοῦ μέγα Γεωργίου. Ἀφόντις ἐμαρτύρησεν, καὶ ἐβγήκεν ἡ φάμα, Μὲ πόθον καὶ εὐλάβειαν παραύθα τὴν ἐκάμα. Καὶ εἶναι ἔως τὴν σήμερον, τὴν εἶδα ἀπατός μου,
130	ἐμπήκα καὶ προσκύνησα δὲν ἤμουν μοναχός μου.	ἐμπήκα καὶ προσκύνησα δὲν ἤμουν μοναχός μου.

135	<p>Πολλά παλιά εὐρίσκετον, δὲν εἶχε μέσα χράδια, μηδὲν εἰκονες τῶν ἀγίων νὰ φαίνωνται σημάδια.</p> <p>Διατὶ οἱ Τούρκοι δὲν θέλουσι, νάχου σε τούς τούς τόπους, κριτάρια καὶ Ἐκκλησιῆς καὶ αὐτούς τούς ἐπισκόπους.</p> <p>Κεριά ἀναπτουσι ἐκεῖ καὶ λάδι πᾶσα ἡμέρα, οἱ ναύτες ποὺ διαβαίνουσι, καὶ πάσι ἐκεῖ πέρα. Λέγουν τους τὴν ὑπόθεσιν οἱ Χριστιανοὶ τοῦ τόπου, ἔχουσι πολλὴ εὐλαβειαν νάκουσουν τετοιου τροπου.</p> <p>...</p> <p>Καὶ ἄς γροικήση πασάνας, καλὰ τὴν συντυχιάν μου,</p>	<p>Πολλά παλιά εὐρίσκετον, δὲν εἶχε μέσα ᾿χράδια, μηδὲν εἰκονες τῶν ἀγίων νὰ φαίνωνται σημάδια.</p> <p>Διατὶ οἱ Τούρκοι δὲν θέλουσι, να ᾿χου ᾿ς αὐτούς τους τόπους κριτάρια καὶ ἐκκλησιῆς καὶ αὐτούς τούς ἐπισκόπους.</p> <p>Κεριά ἀναπτουσι ἐκεῖ καὶ λάδι πᾶσα ἡμέρα, οἱ ναύτες ποὺ διαβαίνουσι, καὶ πάσι ἐκεῖ πέρα. Λέγουν τους τὴν ὑπόθεσιν οἱ Χριστιανοὶ τοῦ τόπου, ἔχουσι πολλὴ εὐλαβειαν ν ᾿κουσουν τετοιου τροπου.</p> <p>...</p> <p>Καὶ ἄς γροικήση πασάνας, καλὰ τὴν συντυχιά μου,</p>
2475	<p>έτοῦτο ὁποῦ μίλησα, ἦτον μὲ τὴν καρδιά μου. Ἀνὲν καὶ μίλησα χοντρά, μηδὲν τὸ βαρεθῆτε, καὶ νὰ μὲ κατακρίνετε, λόγια κακὰ νὰ πῆτε. παρὰ διὰ ἓνα ψυχικόν, ἀνὲν καὶ δὲν ὀκνήση, ὅποιος διαβάση τὸ χαρτί, ἐμὲ νὰ μακαρίση. Ἀνὲν καὶ ἓναι ἱερεὺς, νάχω καὶ γὼ παρτίδαν,</p>	<p>έτοῦτον ὁποῦ μίλησα, ἦτον μὲ τὴν καρδιά μου. Ἀνὲν κ ᾿μίλησα χοντρά, μηδὲν τὸ βαρεθῆτε, καὶ νὰ μὲ κατακρίνετε, λόγια κακὰ νὰ πῆτε, παρὰ διὰ ἓνα ψυχικόν, ἀνὲν καὶ δὲν ὀκνήση, ὅποιος διαβάση τὸ χαρτί, ἐμὲ νὰ μακαρίση. Ἀνὲν καὶ ἓναι ἱερεὺς να ᾿χω καὶ γὼ παρτίδαν,</p>
2480	<p>στὴν λειτουργία νὰ θυμηθῶ, νὰ μοῦ βάλῃ μερίδαν, διατὶ ἐκοπίασα πολλά, καὶ δηλοποιήσατο, ᾿Ο,τι πράγμα ἐγροίκισα, εἶδα αβιζάρισάτο. Σήμερον ἐτελείωσα μὲ πόθον τὸ χαρτί μου, ᾿Ο,τι ἤξευρεν ἡ γνῶσις μου, καὶ διάβη εἰς τ ᾿ἀφθί μου.</p>	<p>στὴν λειτουργία νὰ θυμηθῆ, νὰ μοῦ βάλῃ μερίδαν, διατὶ ἐκοπίασα πολλά, καὶ έδηλοποίησά το, ᾿Ο,τι πράγμα ἐγροίκισα κ ᾿εἶδα αβιζάρισά το. Σήμερον ἐτελείωσα μὲ πόθον τὸ χαρτί μου, ᾿Ο,τι ἤξευρεν ἡ γνῶσις μου, κ ᾿εδιέβη εἰς τ ᾿ἀφτί μου.</p>
2485	<p>᾿Εγραψα ὄσα γύρισα διὰ νὰ τὰ γροικοῦσιν, ἐκεῖνοι ποῦ δὲν ἤμποροῦν, νὰ ὑπᾶν νὰ ἰδοῦσιν.</p>	<p>᾿Εγραψα ὄσα γύρισα διὰ νὰ τὰ γροικοῦσιν, ἐκεῖνοι ὁποῦ δὲν ἤμποροῦν, νὰ ὑπᾶν νὰ τὰ ἰδοῦσιν.</p>
2490	<p>᾿Οσοι ἐπῆγαν κ ᾿εἶδασι ἔχω τους μαρτυριά μου, νὰ στερεώσουν ἔτοιμα, ἐμὲν τὴν συντυχιάν μου ἀπάνω στὰ προσκυνήματα τοῦ Ἱεροσολυμάτου,</p>	<p>᾿Οσοι ἐπῆγαν κ ᾿εἶδασι ἔχω τους μαρτυριά μου, νὰ στερεώσουν ἔτοιμα, ἐμὲν τὴν συντυχιά μου πάνω ᾿ς τὰ προσκυνήματα τοῦ Ἱεροσολυμάτου,</p>
2495	<p>ἐκεῖ ὁποῦ ἐπέρασα καὶ τόπους ἐπορπάτου. Τὰ ὁποῖα εἶναι ἀληθινά, ἐτοῦτα ποὺ γροικᾶτε. Ἀνὲν καὶ δὲν πιστεύετε ἐμέναν, ἐρωτᾶτε ᾿Εκείνους ποὺ ἦταν ἀπὸ μὲν ἡ συντροφιά, παπάδες, Κυπριῶτες²¹ ποῦ γυρίσαμεν, ἀντάμα τες γιορτάδες.</p>	<p>ἐκεῖ ὁποῦ ἐπέρασα καὶ τόπους ἐπορπάτου. Τὰ ὁποῖα εἶναι ἀληθινά, ἐτοῦτα ποὺ γροικᾶτε, ἀνὲν καὶ δὲν πιστεύετε ἐμέναν, ἐρωτᾶτε, ἐκείνους ποὺ ἦταν ἀπὸ μὲν ἡ συντροφιά, παπάδες, Κυπριῶτες ποῦ γυρίσαμεν, ἀντάμα τες γιορτάδες.</p>
2495	<p>᾿Εχουν ἀπὸ τὸ Στρόβολον, καὶ ἀπὸ τὸ Παλαιὸν χώρι²² Στὸ Περικούδιν ἀχτονακά, τέσσερις ἦτον ὅλοι Πνευματικοί, λειτουργικοί, φαίνεται μου θωρῶ τους, ὁ Μαρκαντώνης ὁ Δενκρές, πάντα μου χαιρετῶ τους.</p>	<p>᾿Εχουν ἀπὸ τὸ Στρόβολον, καὶ ἀπὸ τὸ Παλαιοχώρι, ᾿ς τὸ Παρικούδιν ἀχτονακά, τέσσερις ἦτον ὅλοι Πνευματικοί, λειτουργικοί, φαίνεται μου θωρῶ τους, ὁ Μαρκαντώνης ὁ Δεγκρές, πάντα μου χαιρετῶ τους.</p>
2500	<p>Μετάνοιαν εἰς ἑαυτούς εἶμαι ἔτοιμος νὰ ποίσω, ὄσον ποὺ ζῶ μοῦ φαίνεται μὴν τους</p>	<p>Μετάνοιαν εἰς ἑαυτούς εἶμαι ἔτοιμος νὰ ποίσω, ᾿Οσον ποὺ ζῶ μοῦ φαίνεται μὴν τους</p>

²¹ Βλ. Περδίκης 2004: 37, § 60.9.

²² Βλ. Κυπριανός 2001: 67: «Παλαιά, χώρα καὶ αὐτὴ ὡς οἱ ἱστορικοὶ θέλουσιν εἶναι μεσόγειος πλησίον εἰς τὸ ὄρος τοῦ ᾿Ολύμπου». Ἡ ἴδια ονομασία αναφέρεται τόσο στὴν Κρόνακα τοῦ Λογίζου Σκευοφύλακος (Περδίκης 2004: 9 §3, αρ. 14) ὅσο καὶ στὴν ἰταλικὴ ἀπόδοση τοῦ Stefano Lusignano (Περδίκης 2004: 165 §3 αρ. 36).

	<p>άλησμονήσω. Και ἂν ἔφτασα και τίποτα κανοῦν ἀπὸ σαυτόν τους, συμπάθειον θέλω και ζητῶ και ἄς ἔχω τὴν εὐχὴν τους. Σωματικὰ θὲν' ἀγροικῶ νᾶναι καλὰ εἰς αὐτόν μου, και ψυχικὰ νὰ χαίρωνται ὁμοῦ με τὸν Χριστόν μου.</p>	<p>άλησμονήσω. Και ἂν ἔφταισα και τίποτα κανοῦν ἀπὸ ᾿ς αὐτούς τους, συμπάθειον θέλω και ζητῶ και ἄς ἔχω τὴν εὐχὴν τους. Σωματικὰ θὲ ν' ἀγροικῶ νά 'ναι καλὰ εἰς αὐτόν μου, και ψυχικὰ νὰ χαίρωνται ὁμοῦ με τὸν Χριστόν μου.</p>
2505	<p>Ἐπιθυμῶ πολλότατα, με πᾶσαν καλοσύνην, Νᾶχουσιν εἰς τὴν μέσιν τους μέ ἐμοῦ τὴν εἰρήνην. Ἵσὰν ἐσυντροφιάσαμε, ἤμεσθεν ὄλοι ξένοι, ἀντάμα ἐχαρήκαμε, στοῦτην τὴν οἰκουμένην. Στὴν κάτω Ἱερουσαλήμ, ποπῆγα ἀπατός μου, χάμου στην γῆν εὐρίσκεται, ἀνὲν και μέση κόσμου. Ἐκεῖ ἔχουν ὄλοι νὰ πᾶν, στο τέλος νὰ κριθοῦμε,</p>	<p>Ἐπιθυμῶ πολλότατα, με πᾶσαν καλωσύνην, Να 'χουσιν εἰς τὴν μέσην τους, μετά 'μου τὴν εἰρήνην. Ἵσὰν ἐσυντροφιάσαμε, ἤμασθεν ὄλοι ξένοι, ἀντάξια, ἐχαρήκαμε ᾿ς τοῦτην τὴν οἰκουμένην. Ἵσὴν κάτω Ἱερουσαλήμ, πόπῆγα ἀπατός μου, χάμου ᾿ς τὴν γῆν εὐρίσκεται, ἀνὲν και μέση κόσμου. Ἐκεῖ ἔχουν ὄλοι νὰ πᾶν, ᾿ς τὸ τέλος νὰ κριθοῦμε,</p>
	<p>παρακαλῶ τὸν Πλάστην μου, και μεῖς νὰ ἀνταμωθοῦμε. Ἀνὲν και νᾶναι δυνατόν δια θυμίσι τὸ βάνω, νὰ ἰδοῦμεν νὰ γνωρίσωμεν, ἐκεῖ ἕνας τὸν ἄνω.</p>	<p>παρακαλῶ τὸν Πλάστην μου, κ' ἐμεῖς νὰ ἀνταμωθοῦμε. Ἀνὲν και νὰ δυνατόν δια θυμίσι τὸ βάλλω, νὰ ἰδοῦμεν νὰ γνωρίσωμεν ἐκεῖ ἕνας τὸν ἄλλο.</p>
2515	<p>Στὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἔτζι ὡσὰν ποθοῦμε, εὐθύς χωρὶς τὴν κόλασιν, ἔτοιμοι νὰ βρεθοῦμε. Τοῦτο ζητῶ και ποθυμῶ, νᾶχω ὀλίγην χάριν, ὀλίγον τόπον νὰ σταθῶ, νᾶχω κείνα τὰ θάρρη. Νὰ μ' ἀξιώση ἡ χάρις του, ἂν ἤμπορῶ νὰ ποίσω, διὰ τώρα δὲν θέλω ἄλλο νὰ τοῦ ζητήσω. Μὲ τοῦτον διακρίνομαι, ἂν θέλη νὰ μοῦ γροικήση, ἐτοῦτο διὰ τὸ ζήτημα, τέλειον ἄς μοῦ χαρίση. "Ἐτζι ἔχω τὴν ὀλπίδα μου, μέσα στον ἑαυτό μου, διατὶ πιστεύω βέβαια, δεσπότην τὸν Χριστόν μου.</p>	<p>Ἵσὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ ἔτζι, ὡσὰν ποθοῦμε, εὐθύς χωρὶς τὴν κόλασιν ἔτοιμοι νὰ βρεθοῦμε. Τοῦτο ζητῶ και πεθυμῶ, νὰ 'χω ὀλίγην χάρι, ὀλίγον τόπον νὰ σταθῶ, νὰ 'χω κείνα τὰ θάρρη. Νὰ μ' ἀξιώση ἡ χάρις του, ἂν ἤμπορῶ νὰ ποίσω, και διὰ τώρα δὲν θέλω ἄλλο νὰ τοῦ ζητήσω. Μ' ἐτοῦτον διακρίνομαι, ἂν θέλη νὰ μοῦ γροικήση, ἐτοῦτο διὰ τὸ ζήτημα, τέλειον ἄς μοῦ χαρίση. "Ἐτζι ἔχω τὴν ἐλπίδα μου μέσα ᾿ς τὸν ἑαυτό μου, διατὶ πιστεύω, βέβαια δεσπότην τὸν Χριστόν μου.</p>
2520	<p>Μὲ τοῦτον διακρίνομαι, ἂν θέλη νὰ μοῦ γροικήση, ἐτοῦτο διὰ τὸ ζήτημα, τέλειον ἄς μοῦ χαρίση. "Ἐτζι ἔχω τὴν ὀλπίδα μου, μέσα στον ἑαυτό μου, διατὶ πιστεύω βέβαια, δεσπότην τὸν Χριστόν μου.</p>	<p>Μ' ἐτοῦτον διακρίνομαι, ἂν θέλη νὰ μοῦ γροικήση, ἐτοῦτο διὰ τὸ ζήτημα, τέλειον ἄς μοῦ χαρίση. "Ἐτζι ἔχω τὴν ἐλπίδα μου μέσα ᾿ς τὸν ἑαυτό μου, διατὶ πιστεύω, βέβαια δεσπότην τὸν Χριστόν μου.</p>
2525	<p>Ἐγράψα με τὴν χεῖρα μου, στοὺς χίλιους τριακοσίους, τις ἐνενήντα τοῦ Χριστοῦ, μεῖναν ἄλλους διακοσίους. Ἀδὲν τοῦ ἀρέση κανενοῦ, ἄλλος νὰ ἤμπορέση, διὰ τούτου ὁμορφότερο ἄς γράψῃ και ἄς ποίση. Ἐχω χαρὰν νὰ τὸ θωρῶ, πάντα νὰ τὸ διαβάζω, καλύτερο νὰ τὸ γροικῶ, πολλότατα, ἀναγαλλιᾶζω.</p>	<p>Ἐγραψα με τὴν χεῖρα μου, ς τοὺς χίλιους τριακοσίους, τις ἐνενήντα τοῦ Χριστοῦ, μεῖναν ἄλλους διακοσίους. Ἀ δὲν τοῦ ἀρέση κανενοῦ, ἄλλος νὰ ἤμπορέση, διὰ τούτου ὁμορφότερο ἄς γράψῃ και ἄς ποίση. Ἐχω χαρὰν νὰ τὸ θωρῶ, πάντα νὰ τὸ διαβάζω, καλύτερο νὰ τὸ γροικῶ πολλότατα ἀγαλλιᾶζω.</p>
2530	<p>Ἀς ἔχωμεν συγχώρεσιν, σ' τοῦτον ὄσοι τὸ ἰδῆτε, με τὴν καρδίαν εἰς τὸν Θεὸν δεκτικὰ νὰ πεῖτε. τὰ κρίματα, ὅπου ἔπταισα, νὰ μοῦ τὰ συνμπαθήση, και τὰ κακά μου τὰ πολλὰ νὰ μὴν δὲν τὰ βυκλίση.</p>	<p>Ἀς ἔχωμεν συγχώρεσιν, ᾿ς τοῦτον ὄσον τὸ ἰδῆτε, με τὴν καρδίαν, εἰς τὸν Θεὸν δεκτικὰ νὰ ποιῆτε. τὰ κρίματα, ὅπου ἔπταισα, νὰ μοῦ τὰ συνμπαθηση, και τὰ κακά μου τὰ πολλὰ νὰ μὴν δὲν τὰ βιγλίση.</p>
2535	<p>Διότις ἐγὼ βρίσκομαι, στὸν κόσμον διὰπταισμένος, εἰς ὄλους δὲν ἠύρίσκεται ἄλλος κριματισμένος. Ξεμολογοῦμαι φανερά, πασάνας νὰ τὸ ξέρῃ, ἄς διαβάσῃ τὸ χαρτί, και μέσα νὰ τὸ εὔρη. πὼς εἶμαι τόσοσ ἀμαρτωλός, ἐκεῖ ὅπου νὰ τύχω, 2540 πὸν δὲν ἐφθάνω νὰ το πῶ, οὐδὲ νὰ τὸ συντύχω.</p>	<p>Διότις ἐγὼ βρίσκομαι, ᾿ς τὸν κόσμον διαπταισμένος, εἰς ὄλους δὲν ἠύρίσκεται ἄλλος κριματισμένος. Ξεμολογοῦμαι φανερά, πασάνας νὰ τὸ ξέρῃ, ἄς διαβάσῃ τὸ χαρτί, και μέσα νὰ τὸ εὔρη. πὼς εἶμαι τόσοσ ἀμαρτωλός, ἐκεῖ ὅπου νὰ τύχω, 2540 πὸν δὲν ἐφθάνω νὰ το πῶ, οὐδὲ νὰ τὸ συντύχω</p>

	<i>πᾶσα κακὸν ἐποίησα, στὸν κόσμον ὅπου μπήκα, τὰ κρίματα τῆς κόλασης οὐδένα δὲν ἀφῆκα. Ἔπταισα πολλότατα, τὸν χρόνον τῆς ζωῆς μου,</i>	<i>πόσα κακὰ ἐποίησα, ἴς τὸν κόσμον ὅπου μπήκα, τὰ κρίματα τῆς κόλασης οὐδένα δὲν ἀφῆκα. Ἔπταισα ἐγὼ πολλότατα τὸν χρόνον τῆς ζωῆς μου,</i>
2545	<i>ἄλλα πολλὰ ἐκούσια ἦτον ἀπὸ ξαυτῆς μου. Ἦμουν εἰς κάποιους λογισμούς, ἀμὴ δὲν τοὺς ἐκράτου, ἀληθινούς, ἀμὴ ἦτανε τῆς κρίσης τοῦ θανάτου.</i>	<i>ἄλλα πολλὰ ἐκούσια, ἦτον ἀπὸ ξαυτῆς μου. Ἦμουν εἰς κάποιους λογισμούς, ἀμμὴ δὲν τοὺς ἐκράτου. ἀληθινούς, ἀμμὴ ἦτανε τῆς κρίσης τοῦ θανάτου.</i>
2550	<i>Ἔργατα, λόγια κατὰ νοῦν καὶ κατὰ διανοίαν, ἄρπαξα, ἐραθύμισα, ἐπήρα ἀκηδῖαν, Ἄδικα ἐπιώρκησα, βλάσφημα ἀπὸ λόγους, πολλοὺς ἐσυκοφάντησα, ἐξεβηκα τοῦ νόμου, ἐλύπησα, ἐλοιδώρησα, ἐκλεψα μὲ πορνεία, κάμποσο ἐλαθροφάγησα²³, ἠγάπησα μοιχεία. Φίλος ἦλθεν εἰς τοῦ λόγου μου, καὶ κατηγόρησάν τον,</i>	<i>Ἔργατα, λόγια κατὰ νοῦν καὶ κατὰ διανοίαν, ἄρπαξα ἐρραθύμισα, ἐπήρα ἀκηδεῖαν. Ἄδικα ἐπιώρκησα, βλάσφημα ἀπὸ λόγου, πολλοὺς ἐσυκοφάντησα, ἐξεβηκα τοῦ νόμου· ἐλύπησα, ἐλοιδώρησα, ἐκλεψα μὲ πορνία, κάμποσο ἐλαθροφάγησα, ἠγάπησα μοιχεία. Φίλος ἦλθεν εἰς τοῦ λόγου μου, κ' ἐκατηγόρησά τον,</i>
2555	<i>Ἔσουντχα κατάκρισιν, πολλὲς φορὲς τὸ εἶπα, εἰς κείνους ὅπου πταίσασιν, εἰς κρίμα ἐφανῆκα καὶ δὲν ἐκοίταξα πρῶτα ἐγὼ, νὰ ἰδῶ τὰ ἐδίκά μου, τὰ σφάλματα ποῦ ἔκαμα, καὶ βρίσκοντα κοντὰ μου.</i>	<i>Ἔσουντχα κατάκρισιν, πολλὲς φορὲς τὸ εἶπα, εἰς κείνους ὅπου πταίσασιν, εἰς κρίμα ἐφανῆκα καὶ δὲν κοίταξα πρῶτα ἐγὼ, νὰ ἰδῶ τὰ ἐδίκά μου, τὰ σφάλματα ποῦ ἔκαμα, καὶ εὐρίσκονται κοντὰ μου.</i>
2560	<i>Ἔστεκουμου εἰς προσευχή, ἔψαλλα ὑμνωδία, ὁ νοῦς μου εἰς τὰ πονηρά, ἦτον κακὴ καρδία. Εἰς τὴν νηστεῖαν ἀμέλησα, καὶ τοῦ πνευματικοῦ μου, δὲν ἔκαμα τὸν λόγον του, ποῦ μίλεν τοῦ Χριστοῦ μου.</i>	<i>Ἔστεκουμου εἰς προσευχή, ἔψαλλα ὑμνωδία, ὁ νοῦς μου εἰς τὰ πονηρά, ἦτον κακὴ καρδία. Εἰς τὴν νηστεῖαν ἀμέλησα, καὶ τοῦ πνευματικοῦ μου, δὲν ἔκαμα τὸν λόγον του, ποῦ μίλειεν τοῦ Χριστοῦ μου.</i>
2565	<i>Ἐγέλουν εἰς τὴν ἐκκλησιά, καὶ ἴκανά το ἀφρόνως. ἔκενοδόξουν κ' ἀπόσα, καὶ περηφάνου μόνος. Καὶ ἄλλος νὰ εἶδα ματαῖον ἐκεῖ ποῦ νὰ φαντάκτην, ὁ νοῦς μου ὑποτάσσετον, καὶ ἀναναχτὰ νὰ ἔρτην,</i>	<i>Ἐγέλουν εἰς τὴν Ἐκκλησιά, κ' ἔκανά το ἀφρόνως. ἔκενοδόξουν κ' ἀπόνα, καὶ περηφάνου μόνος. Καὶ ἄλλον νὰ εἶδα μάταιον ἐκεῖ ποῦ τὰ φαντάκτην, ὁ νοῦς μου ὑποτάσσετον, καὶ ἀναναχτὰ νὰ ῥτην,</i>
2570	<i>Ἦραυθα ἐσκοτίζομου, τὰ ἀφθιά μου νὰ γροικοῦσι, μὲ τὴν καρδίαν ἐμοίχευσα, τὰ μάτια ποῦ θωροῦσι. Ὅλα τοῦτα τὰ πονηρά, ἔργα ἔποιησά τα, καὶ τὰ καλὰ καμώματα, τελείως ἐξάπόλεσά τα. Ἔνα κτηνὸν ἀνόητον βρίσκομαι μιομένον,</i>	<i>Ἦραυθα ἐσκοτίζομου, τὰ ἀφθιά μου νὰ γροικοῦσι, μὲ τὴν καρδίαν ἐμοίχευσα, τὰ μάτια ποῦ θωροῦσι. Ὅλα τοῦτα τὰ πονηρά, ἔργα ἔποιησά τα, καὶ τὰ καλὰ καμώματα, τελείως ἐξάπόλεσά τα. Ἔνα κτηνὸν ἀνόητον βρίσκομαι μιασμένον,</i>
2575	<i>Καὶ ὁ ἐχθρὸς πειράζει με, πάντοτε ἀπατά μου, διὰ νὰ ζημιώσῃ τὴν ψυχὴν μὲ τὰ πολλὰ κακὰ μου. Ἐλέησον, συχώρησον, Κύριε, οἴκτειρόν με ὡς ἀγαθὸς φιλόανθρωπος, Χριστὲ ἐλέησόν με. Ὅκ τοῦ διαβόλου τὰ κακὰ, ἔβγαλμε τυραννίδος, ἀξίωσε με νὰ πορευθῶ τῆς δεξιᾶς μερίδος, καὶ νὰ γροικήσω καθαρὰ, πάνω στὴν βασιλείαν,</i>	<i>Καὶ ὁ ἐχθρὸς πειράζει με πάντοτε ἀπατά μου, διὰ νὰ ζημιώσῃ τὴν ψυχὴν μὲ τὰ πολλὰ κακὰ μου. Ἐλέησον, συχώρησον, Κύριε, οἴκτειρόν με ὡς ἀγαθὸς φιλόανθρωπος, Χριστὲ ἐλέησόν με. Ὅκ τοῦ διαβόλου τὴ κακὴ, βγάλε με τυραννίδος, ἀξίωσε με νὰ πορευθῶ τῆς δεξιᾶς μερίδος, καὶ νὰ γροικήσω καθαρὰ, πάνω ἴς τὴν βασιλείαν:</i>

²³ Εννοεῖ τὴν κατάλυση τῆς νηστείας, βλ. Κριαρὰς 1985: 77, τόμ. Θ', λήμμα λαθροφαγία.

2580	<p>Δεῦτε κληρονομήσατε διὰ τὴν εὐεργεσίαν ὅσοι μοῦ ἐπιστρέψετε σήμερον νὰ χαρῆτε, διατὶ ἔφθασεν τὸ τέρμενο, καιρὸς νὰ πληρωθῆτε.</p> <p>Ὅσοι ἐκοπιάσαν ἀπὸ καιρὸν, πιστῶς κ' ἐμαρτυρήσαν,</p> <p>τὲς δώσασιν τὲς σάρκες τους, βέβαια, καὶ δὲν ὀκνήσαν</p>	<p>Δεῦτε κληρονομήσατε διὰ τὴν εὐεργεσίαν ὅσοι μοῦ ἐπιστέψετε σήμερον νὰ χαρῆτε, διατὶ ἔφθασεν τὸ τέρμενο, καιρὸς νὰ πληρωθῆτε.</p> <p>Ὅσοι ἐκοπιάσαν ἀπὸ καιρὸν, πιστῶς κ' ἐμαρτυρήσαν,</p> <p>κ' ἐδώκασιν τὲς σάρκες τους, βέβαια, καὶ δὲν ὀκνήσαν</p>
2585	<p>κ' ἦτον εἰς τὰ κριτήρια πάντα ἀναχτισμένοι²⁴, τώρα νὰ στέκουσι, πολλὴν ἀναπαμένοι.</p> <p>Ἔτζι θαρρῶ στὸν Πλάστην μου, Κύριον καὶ Θεόν μου,</p> <p>ὡς Χριστιανὸς ὀρθόδοξος, νὰ τύχω βοηθόν μου. Σφραγίδα νάχουν ἀνάπανσι, ὅλοι οἱ βαπτισμένοι,</p>	<p>κ' ἦτον εἰς τὰ κριτήρια πάντα ἀγαναχτισμένοι, τώρα νὰ στέκουσι ἡσυχιοι, πολὺ ἀναπαυμένοι.</p> <p>Ἔτζι θαρρῶ ᾿ς τὸν Πλάστην μου Κύριον καὶ Θεόν μου,</p> <p>ὡς Χριστιανὸς ὀρθόδοξος, νὰ τύχω βοηθόν μου. Σφραγίδα να ᾿χουν ἀνάπανσι ὅλοι οἱ βαπτισμένοι,</p>
2590	<p>Παρὰ τὰ πάντα οἱ πτωχοί, πούναι τυραγνισμένοι.</p> <p>Τελος καὶ τῷ Θεῷ ἡμῶν δοξα.</p>	<p>παρὰ τὰ πάντα οἱ πτωχοί, πού ᾿ναι τυραγνισμένοι.</p> <p>Τελος καὶ τῷ Θεῷ ἡμῶν δοξα.</p>

2.4.2. Διαδικασία διόρθωσης

Σε αρκετά σημεία όπως διαπιστώνεται υπάρχει σαφής διαφοροποίηση της μεταγραφής στην παρούσα μελέτη από αυτήν του Σαλμανίδη. Αυτό όμως έφερε ως αποτέλεσμα την παραλλαγή ή ακόμα παρανόηση του πρωτότυπου κειμένου. Ο Σαλμανίδης δεν καθορίζει τα σημεία διόρθωσης στα οποία προβαίνει κατά τη μεταγραφή του γιατί πολόγιζε να παραθέσει κριτικό υπόμνημα κατά την ολική έκδοση του ποιήματος (Σαλμανίδης 1971: 6). Παρατηρούμε ότι οι γλωσσικές επεμβάσεις του στο ποίημα αλλοιώνουν το χαρακτήρα του πρωτότυπου κειμένου, κείμενο το οποίο ανήκει αναμφίβολα στην κυπριακή λογοτεχνική παραγωγή, όμως χαρακτηρίστηκε ημιδιαλεκτικό και ημιλόγιο (Γιακουμάκη 2008: 78).

Προσθέσεις: Ο Σαλμανίδης δεν ορίζει στη μεταγραφή του τις προσθέσεις στις οποίες προβαίνει, π.χ. 3 *ἐνοιάζουμουν* αντί *ἐνοιάζου<μουν>*, 133 *καὶ εἶναι* αντί *κ' εἶναι*, 2485 *ὄπου* αντί *πού*, νὰ τὰ ἰδοῦσιν αντί νὰ ἰδοῦσιν, 2506 *μετά ᾿μοῦ* αντί *με ἐμοῦ*, 2520 *καὶ διὰ* αντί *διὰ*, 2543 *ἐγὼ πολλότατα* αντί *πολλότατα*.

Καταλήξεις: Παρατηρεῖται αλλαγή στις καταλήξεις εν συγκρίσει με το αρχικό κείμενο, 1 *πά' να* αντί *να πᾶ* (*πάω>πᾶ*), 8 *ἐμπόδιο* αντί *ἐμπόδι*, 15 *πά ᾿ς τὸν τάφον* αντί *πᾶ στὸν τάφον*, 34 *δουλευτοῦσι* αντί *δουλευτοῦσιν*, 40 *ἐγίνονταν* αντί *ἐγίνοντον* 43 Ἄπιστος αντί Ἄπιστοι, 54 *δρόμο* αντί *δρόμον*, 55 *βία* αντί *βίαν*, 56 *ὄκ τὴν Καππαδοκία* αντί *ὄκ τὴν Καππαδοκίαν*, 66 *κανίσκι* αντί *κανίσκιν*, 76 *ἀνταμωθῶ* αντί *ἀνταμωθῆ*, 76 και 102 *τὸν*

²⁴ Η επιλογή του Σαλμανίδη να μεταγράψει τη λέξη *ἀναχτισμένοι* του πρωτότυπου γίνεται για νοηματικούς λόγους.

Δράκον αντί τὸν δράκοντα, 83 Ἐκείνη αντί Ἐκείνο, 95 Ἐκεῖνο αντί Ἐκεῖνον, 109 στρατιωτοῦ αντί στρατιωκοῦ, 121 θές αντί θέλεις, 2473 συντυχιά αντί συντυχιάν, 2474 ἐτοῦτον αντί ἐτοῦτο, 2480 θυμηθῆ αντί θυμηθῶ, 2498 Μαρκαντώνης αντί Μαρκαντώνις, 2502 ἴς αὐτούς αντί σάντόν, μέσην αντί μέσιν, 2505 ἡμασθεν αντί ἡμεσθεν, 2517 χάρι αντί χάριν, 2531 ὅσοι αντί ὅσον, 2562 μίλεν αντί μίλειεν.

Θέμα της Λέξης: Παρατηρεῖται ἀλλαγὴ στο θέμα της λέξης ἢ της ὀρθογραφίας, π.χ. 40 πέψη αντί πέμψη, 61 παίδινα αντί παιδαίνα²⁵, 127 κεῖνος αντί ἐκεῖνος, 2489 πάνω αντί Ἀπάνω, 2484 ἀφτί αντί ἀφθί, 2485 γροικοῦσιν αντί γρικοῦσιν²⁶, 2498 Δεγκρές αντί Δενκρές, 2501 ἔφταισα αντί ἔφτασα, 2517 πεθυμῶ αντί ποθυμῶ²⁷, 2523 ὀλπίδα αντί ὀλπίδα, 2530 ἀγαλλιάζω αντί ἀναγαλλιάζω,²⁸ 2534 βιγλίση αντί βικλίση²⁹.

Ὀρθογραφία: 15, 41 γοιον αντί γιον³⁰, 2502 συμπάθιον αντί συμπάθειον, 2505 καλωσύνην αντί καλοσύνην³¹, 2551 πορνίαν αντί πορνείαν³², 2533 συμπαθήση αντί συνπαθήση³³ 2575 συγχώρησον αντί συνχώρησον³⁴

Μεταγραφή του σ' και στ': μεταγράφει το σ' και στ' ως ἴς π.χ. 8 ἴς τοῦτον αντί στ' τοῦτον, 11 ἴς τὴν Αμμόχωστο ἴς τὴν ὅποιαν αντί στὴν Αμμόχωστο εἰς τὴν ὅποιαν, 12 ἴς το καράβι. αντί στὸ καράβι, 15 πά ἴς τὸν τάφον αντί πᾶ στὸν τάφον, 16 μεσ' ἴς τὸν τάφον αντί με στὸν τάφον, 17 ἴς τὸ Βερούτι αντί στὸ Βερούτι, 19 ἴς κεῖνο αντί σε κεῖνο, 20 ἴς τὴν

²⁵ Συναντοῦνται και οἱ δύο τύποι, βλ. Κριαράς 1997: 200 – 201, τόμ. ΙΔ', λήμμα παίδαινα. Ὁ Ἐμμανουήλ Κριαράς καταγράφει πως ἡ λέξη παίδινα συναντάται στον Δαρκὲς στηριζόμενος προφανῶς στη μεταγραφή του Σαλμανίδη και στον εντοπισμὸ της λέξης στο Ἄνθος των Χαρίτων, βλ. Κριαράς 1997: 207. Το πρωτότυπο κείμενο ὅμως καταγράφει τη λέξη παιδένα και διορθώνουμε σε συνάφεια με το παίδαινα που καταγράφεται στο Α. Χ., βλ. Κακουλίδη-Πάνου-Πηδῶνια 1994: 104.

²⁶ Στο κείμενο παρατηρεῖται διπλοτυπία γροικῶ και γρικῶ. Δεν προβαίνουμε σε διόρθωση γιατί και οἱ δύο τύποι συναντῶνται σε ἄλλα κείμενα της κυπριακῆς και ἐλληνικῆς μεσαιωνικῆς γραμματείας. Στο ἔργο του Γεωργίου Χορτάτση, βλ. Bakker- Van Gemert 1996: 625, στο *Η Θυσία τοῦ Ἀβραάμ* αναφέρει: *Κιανένα πόνο δὲ γρικῶ, μά ἴχω χαρὰ μεγάλη πὼς μ' ἐσπλαχνίστη ὁ Θεὸς στὰ γερατεῖά μου πάλι.*

²⁷ Ἐτεροίωση: ποιοτικὴ μεταβολὴ φωνήεντος, μεταβολὴ ἐνός φωνήεντος σε ἄλλο φωνήεν του ἰδίου χρόνου, ἐδῶ ἐνός βραχύχρονου δε ἄλλο ἐπίσης βραχύχρονο, του ε σε ο <ἐπιθυμῶ, πεθυμῶ < ποθυμῶ ;;;;αποθυμῶ !

²⁸ Βλ. Κριαράς 1971: 46, τόμ. Β', λήμμα ἀναγαλλιάζω.

²⁹ Στην κυπριακὴ διάλεκτο το βγ μετατρέπεται σε βκ ἢ φκ, π.χ. παιδεύκω, κόβκω, θαβκω, (Φωνητικὴ Μεταγραφή)βλ. Χατζηγιάννου 1999: 13.

³⁰ Βλ. Κριαράς 1975: 292, τόμ. Δ', λήμμα γιον.

³¹ Βλ. Κριαράς 1980: 294 – 295, τόμ. Ζ', λήμμα καλοσύνη.

³² Το πρωτότυπο ἔχει η, ἐτσι ἐπιλέγουμε να το διορθώσουμε σε εἰ ως ουσιαστικὸ παράγωγο ἀπὸ ρημα σε -εύω.

³³ Βλ. Konstantinopoulos-Lolos-Kallisthenes 1983: 118.2.8, στο ἔργο *Historia Alexandri Magni Ἑλλάην: Ἐγὼ θέλω παρακαλέσειν τὸν Ἀλέξανδρον τὸν βασιλέαν καὶ τὸν θέλει συνπαθήσει.*

³⁴ Βλ. Πιερῆς - Νικολάου-Κονναρῆ 2003: 237.12, πηγὴ V: «ὄμος ἐσυνχορῖσεν τα ὅλα.

πεινα τους αντί στην πείνα τους, 29 Μέσ' 'ς τὸ νερόν, 'ς τὸ πλάτος αντί Μέσα εἰς τὸ νερόν, στο πλάτος, 34 'ς τόπον αντί στὸν τόπον, 44 εἶδωλα 'ς τὴν τάξιν αντί στὴν τάξιν, 56 'ς ἄλλον αντί σ' ἄλλον, 93 'ς τὸ στόμα αντί τὸ στόμα, 95 'ς τὴν αντί στὴν, 2489 'ς τὰ προσκυνήματα αντί στὰ προσκυνήματα, 2501 'ς αὐτοὺς αντί σάυτον, 2508 'ς τοῦτην αντί στοῦτην, 2510, 2515 'Στὴν αντί Στὴν, 2510 'ς στὴν αντί στὴν, 2511 'ς τὸ τέλος αντί στο τέλος, 2523 'ς τὸν ἑαυτὸ αντί τὸν ἑαυτὸ, 2525 'ς τοὺς αντί στοὺς 2531 'ς τοῦτον αντί στοῦτον, 2541 'ς τὸν αντί στὸν.

Σημεῖα στίξης: σημειώνει σημεῖα στίξης διατυπώνοντας ευθεία ερώτηση ἀντὶ πλάγια π.χ. 69 – 70 *Καὶ ἐπῆραν τὴ τὰ κλάματα, πολλὰ παραπονήθη: Πατέρα, μητέρα! ἔκραζε. Γι' αὐτὸ τὴν ἐλυπήθη.* ἀντὶ *Καὶ ἐπῆραν τὴ τὰ κλάματα, πολλὰ παραπονήθη. Πατέρα, μητέρα ἔκραζε, γι' αὐτὸ τὴν ἐλυπήθη,* 76 *Ἐθάριε καὶ ἔλεγε: πῶς μέλλει τὴν γλυτώσει, καὶ ὅκ τοῦ θεριοῦ τὰ δόντια νὰ τὴν ἐλευθερώσει;* ἀντὶ *Ἐθάριε καὶ ἔλεγε πῶς μέλει νὰ τὴν γλυτώσει, καὶ ὅκ τοῦ θεριοῦ τὰ δόντια νὰ τὴν ἐλευθερώσει* σημειώνει καὶ **αποστρόφους**, χωρίζοντας λέξεις υπέστησαν κράση, συγχώνευση τοῦ τελικοῦ φωνήεντος ἢ διφθόγγου μίας λέξης με τὸ ἀρχικό φωνήεν ἢ τὸν ἀρχικό δίφθογγο τῆς ἀκόλουθης³⁵: π.χ. 52 *γι' ἄλλον* ἀντὶ *γιαῖλλον*³⁶ 142 *ν' ἀκουσούν* ἀντὶ *νάκουσούν*, , 2506 'ς αὐτοὺς ἀντὶ σάυτον, ι, ³⁷ἢ δηλώνοντας ἐκθλιψη ἢ ἀφαίρεση ἀναλόγως, π.χ. 45 *κ' κεῖνος* ἀντὶ *καὶ κεῖνος*, ν' ἀναπαύση ἀντὶ *νὰ ἀναπαύση*, 75 *τὸν 'δῶ* ἀντὶ *τὸν ἰδῶ*, 113 *εἶν' δική σου* ἀντὶ *εἶναι δική σου*, 115 *νὰ 'ρίζης* ἀντὶ *νὰ ρίζης*,³⁸ 135 *'χράδια* ἀντὶ *χράδια*³⁹ 2417 *κ' ἐμίλησα* ἀντὶ *καὶ μίλησα*, 2521 *Μ' ἐτούτον* ἀντὶ *Μὲ τούτον*, 2566 *νὰ 'ρτην* ἀντὶ *νὰ ἔρτην*.

Διπλασιασμός συμφώνων: καταγράφει λέξεις με ἓνα σύμφωνο στο πρῶτότυπο σε δύο π.χ. 9 *μισέψω* ἀντὶ *μισέψω*, 19 *φάλλω* ἀντὶ *φάλω*, 37 *ἀλλέως* ἀντὶ *ἀλέως*, 46 καὶ 81 καὶ 2545 καὶ 2546 *ἀμμῆ* ἀντὶ *ἀμῆ*⁴⁰, 60 *χρυσορράντιστα* ἀντὶ *χρυσοράντιστα*, 96 *άλυσιδιν* ἀντὶ *άλυσιδιν* 104 *μάννα* ἀντὶ *μάννα*, 2548 *ἐρραθύμισα* ἀντὶ *ἐραθύμισα*.⁴¹

³⁵ Βλ. Τριανταφυλλίδης (1998) λήμμα *κράση*

³⁶ Συνεκφορά, κράση: *γιαῖλλον >γιαῖλλον, ομοίως γιααυτόν> γιαυτόν*, βλ. Κριαράς 1975: 286, τόμ. Δ', λήμμα *γιαύτος*.

³⁷ Βλ. Hesseling - Pernot 1913: στ. 35 πηγή **Ε**): *Τὴ δεκοχτοῦρα ἀγάπησα ποῦναι σὰν περιστέρι.*

³⁸ Βλ. Jugie – Petit – Siderides 1936: 481. Ὁ Γεννάδιος Σχολάριος, στὴ *Γραμματικὴ* τοῦ συγκαταλέγει τὴ λέξη *ρίζω* ἀνάμεσα στὶς λέξεις που ἀρχίζουν ἀπὸ *ρι* με <ι>, βλ. Alexiou – Aroskiti 1988: 8. 53, στὴν «Ἐρωφίλη» ἀναφέρει: *Χῶρες νὰ ρίζω ἀρίφνητες, τόπους πολλοὺς καὶ δούλους.* Ἡ λέξη ἔμεινε ἀκέφαλη, υπέστη ἀποκοπὴ καὶ ἔχασε τὸ ἀρχικό τῆς φωνήεν (ὀ)ρίζω (Μενάρδος 1969: 138). Χρησιμοποιεῖται ἕως σήμερα στὴν κυπριακὴ: *ρίζω στο οἰκοπέδο.*

³⁹ *Χράδιν* (το). ἢ *χράϊν* σημαίνει χρῶμα, βλ. Παπαγγέλου 2001: 1376-77.

⁴⁰ Συναντούμε καὶ τὰ δύο στὴ ἐλληνικὴ μεσαιωνικὴ γραμματεία ὁπότε ἐπιλέγουμε νὰ μὴ διορθώσουμε τὴ γραφὴ *ἀμῆ*, βλ. Κριαράς 1975β στ. 130: στὴν *Πανώρια* ἀναφέρει: *Μὲ τὴν Ἀθούσα συντροφιὰ ἤμαστε στοὺς κνήγι, ἀμῆ ἕνα λάφι διώχνοντας ὅπου 'θελε μᾶς φύγει τὴν ἔχασα*

Τονισμός: αλλάζει τονισμό χωρίς να σχετίζεται με ορθογραφία π.χ.12 και 27 *μίαν* αντί *μίαν*, 20 και 54 *άνθρωποι* αντί *άνθρωποι*, 65 *φά'* αντί *φᾶ* (*φάει>φᾶ*), 105 *πῶς* αντί *πῶς*.⁴²

Παραναγνώσεις π.χ. 11 *Ἐπιάστην* αντί *ἐπῆα στην*, 12 *ἀφ' τὸν πασιὰ* αντί *ὄκ τὸν πασιὰ*, 13 *λοιπὸν οὖν* αντί *λοιπονὶν*, *μεγάλη* αντί *μεγάλην*, 16 *μέσ' ἔς τὸν τάφον* αντί *μέ στὸν τάφον*, 17 *λοιπονὶν* αντί *λοιπὸν ἦν*, 29 *πὸπίνασι* αντί *ποῦ πίνασι*, 36 *τὰ δικά του* αντί *τὸ δικὸ του*, 37 *ἔκαμε ἀλλέως* αντί *ἔκαμα ἀλέως*, 39 *ποῦ ἔθε* αντί *ποῦ θέν*, 48 *ὄλοι·ἀλλιῶς* αντί *ὀ λιαλὸς*, 50 *εἰς αὐτήν* αντί *εἰς αὐτόν*, 52 *γι' ἄλλον* αντί *γιάλλον*, 53 *κ' ἔστησάν το πλατεῖα* αντί *καὶ στήναιτο πλατεῖα* 56 *πεμπάμενος* αντί *μπεμπάμενος*, 58 *κ' ἐκαβαλίκευεν* αντί *καὶ καβαλίκευεν*, *ἀστάρη* αντί *ἀπάρη*, 61 *τι 'ν'* αντί *ἦν*, 64 *Ἐπεμψά με* αντί *Ἐμπέμψα με*, 67 *στέκομαι* αντί *δεχομένον τον*, 73 *ἔκατσε* αντί *ἔπαυσε*, 79 *μέλει τὴν γλυτώσει* αντί *μέλει να τὴν γλυτώση*, 82 *κουρούνα* αντί *κορόνα*, 83 *ἔτρεξε* αντί *ἔστρεξε*,⁴³ 87 *ἔπιασε το* αντί *ἄμπιασε*, 90 *τρέχει του εἰς αὐτόν του* αντί *καὶ τρέχει εἰς αὐτόν του*, 94 *ὡσαν νεκρός ἔς το χῶμα* αντί *καὶ θαύματα ποῦ κάνα*, 95 *τ' ἀγριωμένο* αντί *τ' ἀναγριωμένο*⁴⁴ 99 *κ' ἐσύρνει το τὴν ὠρὰν* αντί *σύρνει το ἀπὸ τὴν οὐρὰν*, 103 *εἰς συνάντησιν* αντί *ἡ συναπάντησιν*, 106 *ποῦ* αντί *ὀποῦ*⁴⁵ 108 *εἶν'* αντί *ἦν*, *Χαρὰν ὀπου κινούσι!* αντί *νὰ ἰδεῖς χαρὰν ὀπου κινούσιν*, 121 *θέλεις* αντί *θές*, 124 *γλύτωση* αντί *γλίγορα*, 125 *ἔδεν* αντί *δέν*, 126 *ἔδίνει* αντί *χαρήνει*, 127 *κεῖνος* αντί *ἐκεῖνος*, 137 *ἔς αὐτοὺς τοὺς τόπους* αντί *τοὺς τοὺς τόπους*, 2481 *κ' ἐδηλοποίησά το καὶ δηλοποιήσατο*, 2484 *Ὅ,τι* αντί *Ὅτι*, *κ' ἐδιέβη εἰς τ' αφτί μου* αντί *καὶ διάβη εἰς τ' αφτί μου*, 2596 *Παρικούδιν* αντί *Περικούδην*, 2503 *θὲ ν' ἀγροικῶ* αντί *θέν' ἀγροικῶ*, 2506 *μετὰ οὐ* αντί *μὲ ἐμοῦ*, 2508 *ἀντάξια* αντί *ἀντάμα*, 2513 *βάλλω* αντί *βάνω*⁴⁶ 2527 *Ἄ δέν* αντί *Ἄδέν*, 2533 *ποιῆτε* αντί *πεῖτε*, 2541 *Πόσα κακὰ* αντί *Πᾶσα κακὸν*, 2553 *κατηγορησάντον*, *κ' εκατηγόρησά τον*, 2577 *τὴ κακὴ* αντί *τὰ κακά*, *βγάλε με* αντί *ἔβγαλμε*.

Κριαράς 1971: 14 – 15 , τόμ. Β', λήμμα *ἀμή*· Κ.Ε.. 107. αρ.19: *αμμέ γιμές! Δεν ἔχω παραπόνεσην 'πού σέναν'* ὀπ. π. 212: «*αμμέ 'πού το πικρόν το ριζικόν μου*.

⁴¹ Η λέξη *ἐραθύμησα* εμφανίζεται στο *Διγενή Ακρίτα* διπλότυπη, *ἐραθύμησα* και *ἐρραθύμησα*, βλ. Jeffreys (1998:1143): *ἔπαρε τὸ λαβοῦτο σου καὶ παῖξε το ὀλίγον, ὅτι ἐραθύμησα, <καλέ,> ἐκ τῶν θηρίων τὸν φόβον καὶ ἠγρίωσεν ἡ καρδία μου ἐκ τῶν θηρίων τὸ αἷμα* ὀπ. π., 2872: *κρότησον τὴν κιθάραν σου καὶ μετεώρισόν μοι, ἐγὼ γὰρ ἐρραθύμησα ἐκ τῶν θηρῶν τοῦ φόβου*. Επιλέγουμε τὴν καταγραφή με ἓνα ρ αντί με δύο για να διατηρήσουμε το χαρακτήρα του ποιήματος.???? τὴν ορθογραφία του πρωτοτύπου-βλ. κριτήρια μεταγραφῆς-παραπομπή σε βιβλιογραφία πως κατὰ τὴ μεταγραφὴ διορθώνονται ορθογραφικά

⁴² Τροπικὸ ἐρωτηματικὸ ἐπίρρημα.

⁴³ Βλ. Schmitt 1904: 6383· στο **XM** αναφέρει: *καὶ ἀφὸν ὁ ρῆγας ἔστρεξεν συμπεθερία νὰ γένη*.

⁴⁴ Βλ. Κριαράς 1971: 59, τόμ. Β, λήμμα *ἀναγριώνω*.

⁴⁵ Βλ. Κριαράς 1997: 16 – 20, τόμ. ΙΔ', λήμμα *ὀποῦ*: Θέση εμπρόθετου προσδιορισμοῦ του χρόνου.

⁴⁶ Βλ. Bakker – Van Gemert 1996: 180, *στηθυσία τοῦ Ἄβραάμ* αναφέρει: *χίλιες πληγές εἰς τὴν καρδιά τούτῃ τὴν ὠρα βάνω*.

Ο Σαλμανίδης, όπως διακρίνουμε πιο πάνω κάνει παραναγνώσεις. Διακρίνουμε να επεμβαίνει στο στίχο για να επιτευχθεί η ομοιοκαταληξία και το νόημα, π.χ.

33 – 34:

διατι ἄλλο δὲν εἶχασιν στὸν τόπον τους να ποιοῦσι, καὶ ἡ χώρα ὅλη ἀπὸ κεῖ, εἶχαν νὰ δουλευτοῦσιν .	διατι ἄλλο δὲν εἶχασιν ᾿ς τὸν τόπον τους να ποιοῦσι, καὶ ἡ χώρα ὅλη ἀπὸ κεῖ, εἶχαν νὰ δουλευτοῦσι .
--	---

39 -40:

Εἶχεν θυγάτηρ μοναχὴ ποὺ θεν νὰ τὴν παντρέψη, καὶ ἀλλέως δὲν ἐγίνετον παρὰ νὰ τοῦ τὴν πέμψη.	Εἶχεν θυγάτηρ μοναχὴ ποὺ ᾿θε νὰ τὴν παντρέψη, καὶ ἀλλέως δὲν ἐγίνονταν παρὰ νὰ τοῦ τὴν πέψη.
---	---

Επισημαίνουμε ἐδῶ πως ο Σαλμανίδης στο στ109 σημειώνει το ρήμα πέμψουν ἀρα και η απουσία του -μ ἐδῶ επιβεβαιώνει πως γίνεται για ομοιοκαταληκτικούς λόγους και ὄχι ἀπὸ συνέπεια κατὰ τη μεταγραφή.

στ. 53 – 54:

Ἀπάνω ψηλὰ καὶ στήναιτο πλατεῖα εἰς ἓνα δόμο νὰ τὸ θωροῦν ὅσοι διαβοῦν ἄνθρωποι ἀπὸ τὸν δρόμον.	πάνω ψηλὰ κ' ἔστησάν το πλατεῖα εἰς ἓνα δόμο νὰ τὸ θωροῦν ὅσοι διαβοῦν ἄνθρώποι ἀπὸ τὸν δρόμο.
---	--

στ. 93 – 94:

᾽Ο στρατιώτης τοῦ κτυπᾶ μιὰ κονταριὰ στό στόμα, ἔπεσεν καὶ ἐγκάριζεν καὶ θαύματα ποὺ κἀνα .	᾽Ο στρατιώτης τοῦ κτυπᾶ μιὰ κονταριὰ ᾿ς τὸ στόμα, ἔπεσεν καὶ ἐγκάριζεν ὡσὰν νεκρός ᾿ς το χῶμα.
--	--

στ. 107 – 108:

Καὶ ὁ πατέρας καὶ ἡ μάνα της ὑπάνε καὶ θωροῦσι, πὼς ἦν τὸ πρᾶγμα ἀληθινόν, νὰ ἰδῆς χαρὰν ὅπου κινούσιν	Καὶ ὁ πατέρας καὶ ἡ μάνα της, ὑπάνε καὶ θωροῦσι, Πὼς εἶν' τὸ πρᾶγμα ἀληθινόν. Χαρὰν ὅπου κινούσι!
---	--

Στ. 2485 – 2486:

Ἔγραψα ὅσα γύρισα διὰ νὰ τὰ γρικοῦσιν, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἤμποροῦν, νὰ ὑπὸν νὰ ἰδοῦσιν.	Ἔγραψα ὅσα γύρισα διὰ νὰ τὰ γρικοῦσιν, ἐκεῖνοι ὅπου δὲν ἤμποροῦν, νὰ ὑπὸν νὰ τὰ ἰδοῦσιν.
---	---

στ. 2513 – 2514:

Ἄνεν καὶ νάναι δυνατὸν δια θυμίσι τὸ βάνω, Νὰ ἰδοῦμεν νὰ γνωρίσωμεν, ἐκεῖ ἓνας τὸν ἄνω.	Ἄνεν καὶ νὰ ᾿ναι δυνατὸν δια θύμισι τὸ βάλλω, νὰ ἰδοῦμεν νὰ γνωρίσωμεν ἐκεῖ ἓνας τὸν ἄλλο.
---	--

Επίσης κάνει μετατροπές στην ορθογραφία στηριζόμενος σε ἄλλα κυπριακά κείμενα της εποχῆς ἢ και στην ετυμολογία της λέξης και την προέλευσή της ἀπὸ την Αρχαία Ἑλληνική. Ἔτσι ο Σαλμανίδης διορθώνει:

στ. 15 το γιονᾶχα σε γοιὸν νὰ ᾿χα , στ. 41, 47 γιδὸν σε γοιὸν αφοῦ προέρχεται ἀπὸ το α.ε. οἶον (Μενάρδος 1969: 77). Το γοιὸν εντοπίζεται στον Βουστρώνιο.⁴⁷ Στις Ασσίζες και στο Μαχαιρά⁴⁸ η λέξη γράφεται ως γιδόν.⁴⁹

⁴⁷Βλ. Κεχάγιογλου 1997: 12-13, πηγή Α: ... ὡσγοῖον να ᾿χεν εἰσταῖν δικόν του.

στ. 13 *λοιπόνον* σε *λοιπονίν*, γιατί εντοπίζεται αρκετές φορές στο ποίημα και η λέξη εντοπίζεται και στον Μαχαιρά.⁵⁰

στ. 2502 *συμπάθειον* σε *συμπάθιον*. Σύμφωνα με τον Dawkins, εντοπίζεται στο Μαχαιρά με *-ει*.⁵¹ Αναφορά στο ίδιο απόσπασμα κάνει ο Κριαράς στο λήμμα *μετανιώνω*, όπου καταγράφεται η λέξη με *-ι*.⁵² ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ!

στ. 2449 *καλωσύνην* σε *καλωσύνην*,⁵³ ετυμολογώντας τη λέξη από το επίρρημα *καλώς* αντί το επίθετο *καλός* συν την κατάληξη παράγωγου ουσιαστικού *-σύνη* και αυτό γιατί στην *καθαρεύουσα* η λέξη καταγραφόταν με *-ω*⁵⁴ ενώ και *σήμερα* εντοπίζεται σε κυπριακά κείμενα

στ. 2551 *πορνίαν* αντί *πορνείαν*,⁵⁵

στ. 9 *μισσέψω* αντί *μισέψω*. Στα άλλα της ίδιας περιόδου κείμενα της κυπριακής εντοπίζουμε τη λέξη με ένα *σ*⁵⁶. Πρόθεση του Σαλμανίδη προφανώς ήταν η ομοίωση περισσότερο με την ομιλούμενη κυπριακή και γι' αυτό προτείνει διπλασιασμό συμφώνου. Άλλα δείγματα προσπάθειας κυπριοποίησης του κειμένου εντοπίζουμε στο στ. 12 όπου μεταγράφει *βγάνω* αντί *βγάλλω*, στ. 96 *άλυσσίδιν* αντί *άλυσίδιν*, 104 *μάννα* αντί *μάννα* στ.136 *των άγιων* αντί *των άγιων*, στ. 2474 *έτοϋτον* αντί *έτοϋτο*, στ. 2506 *μετά 'μου* αντί *με έμοϋ*. Παρόλα αυτά δεν είναι συνεπής προς αυτή την κατεύθυνση. Δεν μετατρέπει λ.χ. στ. 7 το ρήμα *άρχέψω* δεν το μετατρέπει σε *αρκέψω* ή δεν γενικοποιεί τη χρήση του τελικού *ν* ή και το αφαιρεί όταν εμποδίζει την ομοιοκαταληξία.

Μετατροπές γίνονται και για νοηματικούς λόγους. Αλλάζει λέξεις από το αρχικό κείμενο εξυπηρετώντας το περιεχόμενο π.χ

στ.67

Έγώ *δεχομένον τον* τώρα έδω για να βγη και να πάγη, *στέκομαι* τώρα έδω για να 'βγη και να πάγη, πάγη,

στ.94

έπεσεν και έγκάρριζεν *και θάύματα που κανά*. έπεσεν και έγκάρριζεν *ώσαν νεκρός 'ς το χῶμα*.

⁴⁸Βλ. Πιερίης-Νικολάου-Κονναρή 2003: 65.12, πηγή **V**: ...ώς γιόν λαλεϊ ό Δαβίθ και όπ. π. 427.5 πηγή **V** ...ως γιόν τόν χυμόναν

⁴⁹ Βλ. Τορναρίτου -Σάθας 1877: 152.7, πηγή **A**: ...παρευτύς ως γιον το μάθει η αυλή.

⁵⁰ Βλ. Dawkins 1932: 664.16: *Το λοιπονίν εύρέθην ένας Σαρακηνός μαμαλοϋκος...* Πιερίης-Νικολάου-Κονναρή 2003: 202 49 -50 πηγή **V** : ...το λιποννην θέλουν μας να κατειδρύσιν ...' Κριαράς 1985: 218 – 219,τόμ. Θ', λήμμα *λοιπόν*.

⁵¹Βλ. Dawkins 1932: 166. 22-23: ...εμετάνωσεν και αγρώνισεν το πταίσιμαν του και ήλθεν ζητώντα συμπάθειον.

⁵² Κριαράς (1980) βλ. λήμμα *μετανιώνω*

⁵³ Βλ. Τορναρίτου -Σάθας 1877: 293.23: ...να δώσει τοιούτον σιτάριν ... ού τοιούτης καλωσύνης καθάπερ εκείνον το σιτάριν τό του έδειξεν.

⁵⁴ Βλ. Παπαδιαμάντης: Φόνισσα: Η μεγαλειότερη *καλωσύνη* που μπορούσε να τους κάμη θα ήτον να είχε κανείς στερφοβότανο.

⁵⁵ Στο πρωτότυπο γράφεται με *η*· έτσι επιλέγουμε να το διορθώσουμε σε *ει* ως ουσιαστικό παράγωγο από ρημα σε *-εω*. ΤΟΤΕ ΓΙΑΤΙ ΔΕ ΔΙΟΡΘΩΝΕΙΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΛΟΙΠΕΣ ΑΝΟΡΘΟΓΡΑΦΙΕΣ;;;; ΔΕΝ ΚΑΤΑΛΛΑΒΑΙΝΩ; ; νομιζω πως τις διορθώνω...

⁵⁶ Βλ. Κριαράς (2014: 179), τόμ. ΙΗ', λήμμα *μισεύω*: Κ. Ε. 596: «μισεύγω από την Κύπρον εις τα ξένα»

Παρόλες τις διαφορές που εντοπίζουμε στη μεταγραφή του Σαλμανίδη οφείλουμε να πούμε πως ο Σαλμανίδης ήταν ο πρώτος που ανέδειξε το *Προσκυνητάριον* και η εργασία του ήταν εξαιρετική αν υπολογίσει κανείς τα ερευνητικά μέσα που του παρέχονταν το 1971.

Εμείς τείνουμε να συμφωνήσουμε με τη Γιακουμάκη (2008), η οποία υποστηρίζει πως το κείμενο είναι ημιδιαλεκτικό. Εντοπίζουμε αφενός ευδιακριτα στοιχεία της κυπριακής διαλέκτου, αφετέρου όμως η γλώσσα τυγχάνει επιμέλειας. Στην παρούσα εργασία καταπιαστήκαμε με τη γλώσσα του κειμένου όσο μας επέτρεψε η σύγκριση των μεταγραφών. Μια άλλη έρευνα στη μεσαιωνική κυπριακή γλώσσα θα αναδείξει τη γλώσσα του *Προσκυνηταρίου*.

Επίλογος

Συμπεράσματα

Η ιστορικοφιλολογική προσέγγιση του *Προσκυνηταρίου* μας οδήγησε στα ακόλουθα συμπεράσματα:

1. Μέσα από την ιστορική ανασκόπηση της ιεραποδημίας και της καταγραφής των ταξιδιωτικών εμπειριών αναδεικνύεται πως αποτελεί φαινόμενο που ανάγεται στις απαρχές του χριστιανισμού.
2. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση φανερώνει την παρουσία πληθώρας χειρογράφων και έντυπων εκδόσεων του βιβλίου του *Προσκυνηταρίου*, βιβλίο το οποίο γράφεται τον 16^ο αιώνα, κατά την περίοδο της Οθωμανοκρατίας, με πλούσιο ενδιαφέρον για ποικίλους επιστημονικούς κλάδους όπως ο λαογραφικός, ο φιλολογικός, ο γεωγραφικός, ο ιστορικός, της τέχνης. Στο παρελθόν μελετήθηκαν κυρίως τα εικονογραφημένα από την Ιστορία της Τέχνης. Το *Προσκυνητάρion* δεν έτυχε εκδοτικής και φιλολογικής προσέγγισης.
3. Η Κύπρος την περίοδο της Οθωμανοκρατίας παράγει λαϊκότροπα κείμενα εξαιτίας της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης που επικρατεί με τη νέα κατάκτηση. Η ένδεια δεν επιτρέπει στους Κυπρίους την ανάπτυξη των γραμμάτων και πολλοί Κύπριοι για να τύχουν αξιόλογης μόρφωσης καταφεύγουν στη Δύση, όπου εκδίδουν και πολλά θρησκευτικού περιεχομένου βιβλία. Παρόλα αυτά η ποσοτικά πενιχρή πνευματική παραγωγή είναι αξιόλογη.
4. Ένα από τα αξιόλογα πνευματικά έργα του 16^{ου} – 17^{ου} αιώνας αποτελεί το κυπριακό *Προσκυνητάρion*, γραμμένο από τον λαϊκό ποιητή Αντώνιο Δαρκές, το οποίο φέρει στο φως, το 1969, ο Μάρκος Φώσκολος. Παρά τις προσπάθειες που έγιναν στο παρελθόν από το Πρόδρομο Σαλμανίδη να προσεγγίσει εκδοτικά και φιλολογικά το ποιήμα του *Προσκυνηταρίου*, δεν φανερώθηκε η ιστορικοφιλολογική αξία του ποιήματος. Αν και σήμερα έχουμε στην κατοχή μας εκδομένα κείμενα της κυπριακής γραμματείας, εργαλεία βοηθητικά για μια τέτοια προσέγγιση του *Προσκυνηταρίου*, εντούτοις δεν πραγματοποιήθηκε έκδοση φιλολογική. Παρόλες τις εξαγγελίες του Σαλμανίδη και του Φώσκολου για μελλοντική κριτική έκδοση του κειμένου, ως σήμερα δεν έχουμε στα χέρια μας κάτι τέτοιο.
5. Τα στενά πλαίσια της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας δεν μας επέτρεψαν να προχωρήσουμε στην έκδοση του *Προσκυνηταρίου* και την εις βάθος ενασχόλησή μας με τη γλώσσα του, παρά να προτείνουμε τρόπο μεταγραφής. Η σύντομη φιλολογική προσέγγιση του κειμένου οδήγησε στο συμπέρασμα πως η κυπριακή διάλεκτος διαμορφώνεται μετά την απομάκρυνση του νησιού από τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και την κοινή γλώσσα του κέντρου.
6. Συμφωνούμε με το Φώσκολο πως το *Προσκυνητάρion τῶν Ἱεροσολύμων* που συνέταξε ο Κύπριος λαϊκός ποιητής Αντώνιος Δαρκές αποτελεί ένα φιλολογικό, ιστορικό και θρησκευτικό μνημείο, που αξίζει να μελετηθεί και να αναδημοσιευθεί σύντομα, και που μπορεί να καλύψει ορισμένα κενά σε όλους τους τομείς με τους οποίους άμεσα ή έμμεσα καταπιάνεται (Φώσκολος 2008:605-06).

Παράρτημα Α΄ Αποσπάσματα Μεταγραφής Προσκυνηταρίου.

Προσκυνητάριον τῶν Ἱεροσολύμων

- Μίαν φοράν ἐβάλθηκα νὰ πᾶ νὰ προσκυνήσω,
τὸν ζωοδόχον τοῦ Χριστοῦ τάφον νὰ τὸν ὑμνήσω.
Ἄπο καιρὸν τ' ἐννοιάζου<μουν> καὶ πάντα ἐπεθύμουν,
ἐμπόδιζε με ὁ ἐχθρὸς, κ' ἡ ἔννοια ἡ δική μου.
- 5 Τότες ἀφῆκα τὲς δουλειές ὁποῦχα καὶ τα βάρη,
ὡς εἶναι εἰς τὴν θάλασσαν ἐλεύθερον τὸ ψάρι.
Εἶπα Θεὲ βοήθη μου στοῦ τοῦτον ποῦ θεὸ ν' ἀρχέψω
μηδὲν μου ἔλθη ἐμπόδι τίποτες δὲν μισέψω .
Ἐβγήκα ἀπὸ τὸ σπίτι μου τὴν πρώτην ἐβδομάδαν,
- 10 Δευτέρα ἦτον τῆς Καθαρᾶς ἐκείνην τὴν ὁμάδαν.
Ἐπῆα στὴν Ἀμμόχωστο εἰς τὴν ὁποίαν ἦτον τὸ διάβι,
Βγάλω ὄρισμὸν ὅκ τὸν πασιὰ καὶ μπαίνω στὸ καράβι.
Ἐπέρασά τὴν λοιπὸν οὔν, μὲ μίαν χαρὰν μεγάλην.
Ἀλήθεια εἰς τὴν θάλασσαν ἦλθε μου ὀλίγη ζάλη.
- 15 Ἔκαμα μέρες τέσσαρες γιονᾶχα πᾶ στὸν τάφον.
ζάλες δυὸ περπάτησα τῆς γῆς ὡς μὲ στὸν τάφον,
Τὸ λοιπὸν ἦν εἰς δύο ἡμέραις ῥάσωμεν στὸ Βερούτι,

- Θαρρῶντας νάβρωμεν ψωμί σε κεῖνο τὸ χανούτι.
Μὰ κεῖ ἦτον ἀκριβεία, δὲν τὸ λαλῶ ἐν φάλω ,
- 20 Πούτον νὰ φᾶν στὴν πείνα τους ἄνθρωποι ἕνας τὸν ἄλλο.
Εἶπαν μας ἐδιαβάσασι ἕνα Μέγα Κανόνα,
πειδιὴ φαγὶ δὲν εἶχασι νὰ φᾶσι τὸν χειμῶνα.
Καὶ τὸ ψωμί ἐχάθηκεν μεγάλη ἀκριβεία,
στασιὸ τους τότε κάμασι πολλότατη νηστεῖα
- 25 Ἐρώτησα τοὺς Χριστιανούς, πῶς πᾶν εἰς τὰ μαντᾶτα,
ἔχουσιν εἰς τὸν τόπον τους ἀπάνω στὰ ρηγᾶτα .
Εἶπαν μου τὸ πῶς εἶχασιν μίαν κακὴν συνήθεια,
εἰς τὸν καιρὸν τὸν παλαιὸν ὡσὰν τὰ παραμύθια.
Μέσα εἰς τὸ νερὸν ποὺ πίνασι, ἔξω μακρὰ στὸ πλάτος,
- 30 ἐκεῖ μέσα κατοικίζεν, καὶ ἔστεκεν ἕνας δράκος,
καὶ πᾶσαν μέραν ἤθελεν, ἕνα παιδί νὰ φάγη
διὰ ν' ἀφήσῃ πᾶσα ἄνθρωπον εἰς τὸ νερὸ νὰ πάγη.
διὰτὶ ἄλλο δὲν εἶχασιν στὸν τόπον τους νὰ πιοῦσι,
καὶ ἡ χώρα ὅλη ἀπὸ κεῖ, εἶχαν νὰ δουλευτοῦσιν .
- 35 Ὅρκον εἶχαν εἰς τὴν μέσην τους νὰ ἴσχηται ἡ φορὰ του,
Καὶ πᾶσα μέρα κάθε εἷς νὰ πέμπῃ τὸ δικό του.
Καὶ ἀφὸν ὅλοι ἐδώκασιν, δὲν ἔκαμα ἀλέως,
ἦρτε ἡ γύραν τοῦ ἀφέντη τους, ὅπου εἶχαν βασιλέως.
Εἶχεν θυγάτηρ μοναχὴ ποὺ θὲν νὰ τὴν παντρέψῃ,
- 40 καὶ ἀλλέως δὲν ἐγίνετον παρὰ νὰ τοῦ τὴν πέμψῃ .
τοῦ δράκου ἐκείνου τοῦ κακοῦ, ποὺ εὐρίσκετον γιὸν μάγος,
δαίμονας ἀμὴ ἐφαίνετον πῶς εἶναι ἄνθρωποφάγος.

Ἄπιστοι ἦτον ὁ λαὸς εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον,
ποὺ προσκυνοῦσαν εἰδῶλα στὴν τάξιν τῶν Ἑλλήνων.

45 Ὅκτανιὼ καὶ μὲ τὸ θέλημα καὶ κεῖνος ἐσπληνίστη,
καὶ ἔπεψεν τὴν κόρην τοῦ τράγου διὰ κανίσκι.
Τὸ λοιπονὶν ὁ βασιλιάς ἴζου ὡς γιὸν ἐθώρεν,
Ἐκάμασι ὁ λιαλὸς νὰ ποίση δὲν ἠμπόρεν.
Καὶ ἄμε νὰ ὑπᾶς μηδὲν χάσης σήμερον τὴν ζωὴν σου,

50 διατὶ εἶσαι παιδὶ κ' εἶναι ζημιὰ, καὶ κρῖμα εἰς αὐτόν σου.
Εἶχαν τόπον καὶ ἔβαλατο αὐτὸ τὸ κορασάκι,
γιᾶλλον ὁποῦ νὰ λαχε νέον παλληκαράκι.
Ἀπάνω ψηλὰ καὶ στήναιτο πλατεῖα εἰς ἓνα δόμο
νὰ τὸ θεωροῦν ὅσοι διαβοῦν ἄνθρωποι ἀπὸ τὸν δρόμον.

55 Λοιπὸν τότες ἐδιάβαινε εἷς στρατηγὸς μὲ βίαν ,
ὀνόματι Γεώργιος, ὅκ τὴ Καππαδοκίαν,
πεμπάμενος με τὰ χαρτιὰ νὰ πάγη σ' ἄλλον κάστρον,
καὶ καβαλικευσεν ἄλογον, ἓναν ἀπάρη ἄσπρον.
Θωρεῖ τὴν κόρην μοναχὴ σὰν τὴν χαμπυλασμένη,

60 μὲ ροῦχα χρυσοράντιστα, βασιλικά ντυμένη.
Φθάνει κοντὰ εἰς τὴν παιδαίνα ῥωτᾷ τὴν πόθεν ἔνι,
καὶ διατὶ στέκει ἐκεῖ χαμαὶ καὶ ἦν τόση θλιμμένη.
Καὶ ἀπηλογήθη καὶ εἶπε του τοῦ ῥήγα ἡ θυγατέρα:
Ἐμπέμψα με ὅκ τὸ σπίτι μου τὴν σήμερον ἡμέρα.

65 κανίσκιν εἶμαι τοῦ δράκοντα γιὰ νὰ μὲ φᾶ τὴν ξένη,
ἐτοῦτο ἔχει ἡ χώρα μας, καὶ εἶναι συνηθισμένη.
Ἐγὼ δεχομένον τον τώρα ἐδῶ γιὰ νὰ βγη καὶ νὰ πάγη,

- νάρτη νὰ μὲ εὖρη μοναχῆ, νὰ πιάση νὰ μὲ φάγη.
Καὶ ἐπῆραν τὴ τὰ κλάματα, πολλὰ παραπονήθη.
- 70 Πατέρα, μήτερ ἔκραζε, γι' αὐτό τὴν ἐλυπήθη.
Ὅσον γροικᾶς, ἀπέζευσεν παραᾶθα ἀπὸ τὸ ἀλογάρι,
καὶ εἶπεν τῆς κόρης κράτει τὸ ἀπὸ τὸ χαλινάρι.
Καὶ ἀπὸ τὸν κόπον ἔπαυσε ὀλίγον νὰ ἀναπαύση,
ἀκαρτερῶντας νὰ ἰδῆ τὸν δράκοντα νὰ φθάση.
- 75 Κάμε μου λόγον νὰ τὸν ἰδῶ, νὰ σηκωθῶ ὀμπρόστα του,
καὶ πεθυμῶ νὰ ἀνταμωθῆ τὴν σήμερον μετὰ του.
Ὅλιγον ἐκοιμήθηκε καὶ ἡ κόρη μοιρολογάτον
θωρεῖ τὸν δράκοντα καὶ ἔρχετον καὶ πάγει καὶ ξυπνᾶ τον
Ἐθάριε καὶ ἔλεγε πῶς μέλει νὰ τὴν γλυτώση ,
καὶ ὅκ τοῦ θεριοῦ τα δόντια νὰ τὴν ἐλευθερώση.
- 80 Ἄμῃ νὰ πάγη ἀπ' ἐκεῖ, νὰ φύγη τὴν φουρτούνα.
Λέγει του ἀπάνου ὀγλήγορα, καὶ κάμε τὴν κορόνα .
Ἐκεῖνο ἐστάθη καὶ ἔστρεξε νὰ φύγη καὶ νὰ σώση,
ἐκεῖ ποὺ ἔχει νὰ διαβῆ, ἂν θέλῃ νὰ γλυτώση:
- 85 Διότι χάνεσαι καὶ ἐσὺ σήμερον, καὶ εἶναι κρίμα,
τὴν ὥραν τούτην νὰ γενῆ εἰς τὴν οἰκίαν του μνήμα.
Σηκώνεται καὶ παραυθὺς ἄμπιασε κοντάρι.
κ' ἔτзи ἐκαβαλλίκεψε ἀπάνω εἰς τὸ ἀλογάρι .
Καὶ ἔτρεξε κατὰ πάνω του καὶ κάνει τὸν σταυρόν του.
- 90 Καὶ τὸ θηρίον εἶδε τον, καὶ τρέχει του εἰς αὐτόν του.
Καὶ ἀφόντις ἐπιαστήκασιν, εὐρέθη χασκισμένο.
θαρρῶντας νὰ τὸν καταπιῆ καὶ ἦτον ἀρματωμένο.

- Ὁ στρατιώτης τοῦ κτυπᾷ μιὰ κοντάρια στὸ στόμα,
ἔπεσεν καὶ ἐγκάριζεν καὶ θαύματα ποῦ κάνα.
- 95 Ἐκεῖνον ἦτον τὸ δυνατὸ θεργιὸ ὁποῦ τ' ἀναγριωμένο
Ἐκεῖ χαμαὶ εὐρέθηκε στὴν ὥρα νεκρωμένο
Πιάνει χεῖ ἀπὸ τ' ἄλογον μονώτατο ἀλυσιδιν,
καὶ δένει το ἀπὸ τὸ λαιμὸ κινῶντας το διὰ φίδιν.
Ἔδωκέν το τῆς παιδούλας, καὶ σύρνει το ἀπὸ τὴν οὐράν ,
- 100 Καὶ εἶπεν τῆς ἄμε ἔπαρτο εἰς τὸν λαὸν στὴν χώραν.
Καὶ ἔτξι ὀλίγον ἀπὸ κεῖ ἐφθάνει τὸ μαντᾶτο.
Τὸ πῶς ἡ κόρη τοῦ ῥηγὸς, φέρνη τὸν δράκοντα κάτω.
Ἐβγήκασιν ἡ συναπάντησιν, ὅλοι, μικροὶ μεγάλοι,
καὶ ἔμαθον τὴν ὑπόθεσιν ἀπὸ τὸ παλληκάρι,
- 105 τὸ πῶς τὸν ἐκοντάρευσεν ἀτός του μὲ κοντάρι,
ὁποῦ δὲν ἦτον μὲ συντροφιᾶ, μα εἶχεν μεγάλη χάρη.
Καὶ ὁ πατέρας καὶ ἡ μάνα τῆς ὑπᾶνε καὶ θωροῦσι,
πῶς ἦν τὸ πρᾶγμα ἀληθινὸν, νὰ ἰδῆς χαρὰν ὁποῦ κινούσιν
Μὰ δὲν ἤξεύραν τί ἦτον τοῦ στρατιωκοῦ νὰ πέμψουν,
- 110 καὶ τί διὰ νὰ τοῦ δώσουν, καὶ νὰ τὸν κανισκέψουν.
Πάγει καὶ δίδει παραυθὺς ὁ ῥηγας τ' ἀνοιχτάρια,
καὶ δίδει τα τοῦ στρατηγοῦ μ' ὅλα τὰ παλληκάρια.
Κ' εἶπεν του ἀπὸ τὴν σήμερον ἡ χώρα νὰ εἶναι δική σου,
καὶ ἔχε τα δι' ἀγάπη μου, νὰ ζήσῃ ἡ κεφαλὴ σου.
- 115 Ἐσέναν πρέπει ἀπὸ τώρα, μὰ τὸν θεὸν τὸν Δία,
νὰ ρίζης εἰς τὸν τόπον μου τούτην τὴν βασιλεία,
κ' ἐγὼ καὶ ἡ γυναῖκα μου καὶ μιὰ μας θυγατέρα,

- σκλάβοι νὰ σὲ δουλεύωμεν νύκτα καὶ τὴν ἡμέρα.
- Λέγει καὶ ὁ Γεώργιος ἐγὼ δὲν θέλω σταῖτο,
- 120 ἀπὸ αὐτὸ ὁποῦ μου λές, νὰ πάρω τὸ ρηγᾶτο.
- Ἄμε, ἂν θέλῃς νὰ βαπτιστῆς, νὰ πιάσης τὸν σταυρόν μου,
- τὴν στράταν τὴν ἀληθινήν, πίστεψε τὸν Χριστὸν μου,
- διὰτὶ ἐκείνη μοῦ ἀβοήθησεν σήμερον μὲ παντιέρα,
- καὶ γλίγορα τὴν κόρη σου ὁκ τοῦ δρακοῦ τὰ χέρια.
- 125 Καὶ δὲν ποῦ σοῦ τὴν ἡφερα, ἐδῶ μὲ τὴν εἰρήνην,
- καὶ ὁ Θεὸς ὁποῦ τὴν ἔπλασεν ἐσένα τὴν χάριν.
- Εἰς ὅλα αὐτὰ ἐβαπτίστηκε ἐκεῖνος καὶ ἡ φαμελιὰ του,
- καὶ ἔγιναν Χριστιανοὶ ὅλα τὰ πατρικά του.
- Ἐκεῖ κοντὰ ὅπου ἔγινε τὸ θαῦμα τοῦ ἀγίου,
- 130 ἐκτίσασι μιὰν Ἐκκλησιὰ τοῦ μέγα Γεωργίου.
- Ἀφόντις ἐμαρτύρησεν, καὶ ἐβγῆκεν ἡ φάμα,
- Μὲ πόθον καὶ εὐλάβειαν παραύθα τὴν ἐκάμα.
- Κ' εἶναι ἕως τὴν σήμερον τὴν εἶδα ἀπατός μου,
- ἐμπήκα καὶ προσκύνησα δὲν ἤμουν μοναχός μου.
- 135 Πολλὰ παλιὰ εὐρίσκετον, δὲν εἶχε μέσα χράδια,
- μηδὲν εἰκόνες τῶν ἀγίων νὰ φαίνωνται σημάδια.
- Διατὶ οἱ Τούρκοι δὲν θέλουσι, νᾶχου σε τοὺς τοὺς τόπους,
- κριτάρια καὶ Ἐκκλησιᾶς καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐπισκόπους.
- Κερια ἀναπτουσι ἐκεῖ καὶ λάδι πᾶσα ἡμέρα,
- 140 οἱ ναύτες ποὺ διαβαίνουσι, καὶ πάσι ἐκεῖ πέρα.
- Λέγουν τους τὴν ὑπόθεσιν οἱ Χριστιανοὶ τοῦ τόπου,
- ἔχουσι πολλὴ εὐλάβειαν νᾶκουσουν τετοιου τροπου.

- Λοιπόν ἀράξαμε ἀπο κεῖ, καὶ ἐμπήκαμε στὴν χώρα,
Τοῦ Βεροπίου ὁποῦ γροικὰς, καὶ στέκεται ὡς τὴν ὥρα.
- 145 Εἶδαμεν σπίτια παλαιὰ μὲ τοὺς πραγματευτάδες,
Ἵπου ἐπουλούσασι γιαλὰ πολλῶν λογιῶν λογάδες.
Καὶ εἶπαν εἰς πραγματείαν καλὴν ὅποιος θέλει νὰ γοράσῃ,
Ἐκεῖνον τὸν ἄνθον τῶν γιαλιῶν ποὺ δεν ἀφελαπλάσει.
Διαβαίνοντας ἀπεράσαμε μέσα ὅκ τὸ παζάρι,
- 150 Καὶ ἤυραμε ἕναν Ἄραβον ὁποῦ εἶχαν τὰ βερνάρη.
Εἶπαμεν θέλωμεν κρασί, διὰ νὰ μᾶς πουλήσῃ,
Καὶ ἤθελεν δέκα τὸ βυκὸ, μὰ δίκαια νὰ μετρήσῃ.
Ἐγόρασα ὅ,τι λογιῆς ἠθέλαμεν, διατὶ εἶχαμεν ἀνάγκη.
Κ' ἦρταν κάποιοι κ' ἐλέγασιν τὸ πῶς ἡμεστέν Φράγγοι.
- 155 διὰ νὰ μᾶς πάρουν τίποτες ἐγυρεύαν ἀβανείαν,
γιατὶ ἐξουσίαν αὐθέντος, ἐκεῖ εἰς τὴν Ἀραβίαν.
Ἐμίλησα εἰς τὴν μέσην μας εἶπα τῆς συντροφιάς μου
ἦλθασι καὶ ἀκολούθς μου, καὶ πιάσαμεν τὴν στράτα.
Εἰς ὁποῖον ἐπηγαίναμε εὐρίσκαμε σκαλάκαν.
- 160 Ἄγρια χόρτα χειμωνικὰ ὧ τῆς λογιῆς βρεθήκαν,
ἐφαγαμένα καὶ ἄνοστα, νὰ ζήσω μοῦ φανήκαν.
Τὸ δε ταχὺ μισεύομεν δύο μέρες περπατοῦμε,
καὶ νύκτες δὲν ἐπαύσαμεν ὥστε νὰ ποσοθοῦμε.
Εἰς τὸ Γιάφα εἰς μίαν χώραν παλαιὰν βρίσκεται χαλασμένη,
- 165 ἔχει ἕναν πύργον μοναχὰ, καὶ στέγει στενεμένη.
καὶ βάνουν τὴν δύο Ἀράπηδες, καὶ βλέπουν τὸν λιμέδα,
Ἄπ' ἐκεῖ εἶχαν διὰ νὰ πᾶν τοῦ Κωνσταντίνου ἡ μάνα.

- Πᾶσα ὀλίγον βρίσκειται πύργος μὲ σταυροθήκη,
διὰ βίκλα τὸν ἐκάμασι, νὰ στέκεται κτημάκι.
- 170 Τοῦ Κωνσταντίνου τὰ κάμε ἡ μήτηρ του ἡ Ἑλένη
Καὶ ἔβλεπαν τότες διατὶ θέλει γενῆ ῥηγάτον.
Ἦλθεν νὰ εὖρη τὸν σταυρὸν νὰ πέμψη τὸ μαντάτον,
μὲ γρᾶμμα εἰς τὴν χωρὰν της, καὶ διὰ τί ἦτον.
εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, νὰ μάθη ὁ υἱὸς της,
- 175 Νᾶρτη νὰ προσκυνήσουσιν, ἔτзи ἦτον τὸ ὄρδινὸ της.
κ' ὄσον εὐρέθη ὁ σταυρὸς ἐπήγαν τὰ μαντᾶ, τα,
εἰς ὥρες εἴκοσι τέσσαρες, ἔγινεν τόση στράτα.
Ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, εἰς τὴ Πόλιν τὸ μάθα,
ὅ,τι πρᾶγμα καὶ ἀνέδιασεν, εὐκόλα τ' ἴντα παθαν,
- 180 ὅπου εἶναι δύο μῆνες τῆς γῆς καὶ ἓνα τῆς θαλάσσου,
νὰ περπατήσῃ ἄνθρωπος καράβιν νὰ περάσῃ
καὶ τοῦτον πῶς ἐγένηκεν ἀθὲν νὰ μου γρικάτε.
Ἄς ἔρτει πᾶσα εἷς ἐδῶ κοντὰ διὰ νὰ κρογολατᾶται.
Οἱ βυκλατόροι μόνε αὐτοὶ, ἄψαν λαμπρὸ νὰ λάμπει,
- 185 κάπόκει ἐσκεπάζοντο πολὺ, καὶ φαίνοντα, οἱ γκάμποι.
Ἐνας τὸν ἄλλον ἔβλεπε, καὶ φέγγας τὰ κροτήρια,
καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν καὶ μέσα στὰ ἐργαστήρια.
Ἐγνώρισαν ὅλοι τους τὸ πρᾶγμα παραῦτικά,
πῶς ἠύρασιν τὸν Τίμιον Σταυρὸν καὶ ἐχαρήκα.
- 190 Ἀφόντις ἐκοιτούσαμε εἰς τοῦ γιαφᾶ τὸ λιμέδα,
ἔξω ὀλίγον καθήσαμε, ὥρα ἦτον διὰ γῶμα.
ποὺ βρέθησαν τόσα ἀγνὰ μεγάλες πεταλίδες,

- καβούροις, στρουθία και κοχλοὶ δὲν τᾶποιανα τρεῖς βδομάδες.
- Ἡύρισκες ὡσάν ἤθελες τὲς πέτρες γιομισμένες,
195 ἦταν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ὀλίγον μαλιασμένες.
Χιβάδες ὁποῦ στέκοντα, ἐκεῖ χάμου βουνάργια.
καὶ ψάριν ἀνεχριάστηκε τὴν ὥρα δύο καντάρια.
Μὰ τὰ νερὰ ἐτρέχασιν, μέσα στὰ ξυλημένα.
στὰ μαγαζιά ποῦ ἦταν κεῖ καὶ σπίτια χαλασμένα.
- 200 Ἐκεῖ ἐσταθήκαμεν, ἐκείνην τὴν ἡμέραν,
καὶ ἀπὸ τὸν κόπον τὸν πολὺ, ἐπήραμεν ἀγέραν.
Λάκκον εἶχαν γλυκὸν νερὸν μέσα στὸ πριγιάλι,
Ἵποιος ἐδίψα ἔπινε, καὶ νιβε τὸ κεφάλι.
Τότες ἐφθάνει ὁ σοῦ μπαχίς, ὁ μίνης μεσουπέρμπια,
- 205 ἐζήτησεν νὰ πλερωθῆ, καὶ ἀπὸ ἐμὰς κουμέρκα.
Πᾶσα κεφάλι δέκα σορὰ, ἐζήτηξε νὰ πάρη,
καὶ νὰ τοῦ δώσουν ὀγλήγορα, καὶ νὰ μὴν τὸν κονταστάρη.
διατὶ ἐκείνη ἡ μεριά, ζοῦναι ἀλανοβέρσια,
οἱ ἄνθρωποι νὰ πλερώνουσιν, ἔτζησαν τα κουμέρκια μερία.
- 210 Εἰς τὴν ὥραν ἐπλερώσαμε, καὶ ἀπόκει ἀσηκωθήκαν,
ἐπήγαμε εἰς το χωριὸ ὅλοι καὶ νὰ παυθῆκαν.
Ἐκεῖ πλερώνει πᾶσα εἷς τὸ μίνη ἀπο τζυκίνη
τοῦ σουμπαχῆ πενήντα τα σορὰ, δὲν ἤμπορεῖ νὰ μείνη.
Ἐβγήκαν καὶ ἐμάσαν τα, καὶ πλέρωσανμε ἐκεῖνα,
- 215 καὶ δὲν μοῦ ἀφῆκαν χάριτα, μίαν ἀραματζήνα.
Καὶ τὸ πουρνὸ κ' ἴλην ἀύγη, ἔκαμανε τὴ στράτα,
διὰ το Ἱεροσόλυμο, ὅλοι καβάλαρατα.

- Φαστήδια ἔχουν νὰ διαβοῦν, με κεῖνα τὰ καγύργια,
Ἀράπηδες πὺν βλέπουσι, ὅτι ἦν τὰ πανηγύρια.
- 220 Ὡστε νὰ πᾶν εὐρίσκονται, καὶ παίρνουτου τες πόστες,
ἀνδραγομάνο εἶχασιν, καὶ δίδει τες ῥεσσόστες.
Ἐκεῖ ξοδιάζονται πολλὰ, καὶ θέλουν ὅλοι δῶσια,
ὅσοι ἔχουσι ἄλογα, ἀπὸ πέντεξι γρόσια.
Τόσον ἂν εἶναι καὶ πτωχός, ὁποῦ ἐκεῖ νὰ τρέχη,
- 225 Ἄν δὲ πλερώσι γδίνουν το , καὶ δεν θωροῦν ἂν ἔχη.
Ἐκεῖνοι βρίσκονται γυμνοὶ, πολλὰ διὰ τὰ κακὰ τους.
διχῶς παπούτζια, καὶ βρακὶ εἶναι ἡ ἀφεντιά τους.
Καβαλικεύουν ἄλογα αἱ γλήγορες φοράδες,
βαστοῦν κοντάρια μοναχᾶ, μὲ δίχως τες πρατζάδες.
- 230 Ἐνα πουκάμισο φοροῦ μόνε ἔτζι γυρίζου,
ἦν τα μάνικὰ του πλατιά, κάτου στὴν γῆν ἐγγύζου.
Ἀφόντις ἐπληρώθησαν ἀφῆκαν νὰ διαβοῦμεν,
τὴν στράτα ὅπου θέλαμε, ἐκεῖ νὰ πορπατοῦμεν.
Ἐφθασαμεν στοὺς Ἐμμαοὺς, ἕνα χωρίον πὺν ἔχει,
- 235 ἕνα πηγάδι ὁμορφο γλυκὺ νερο καὶ τρέχει.
Ἐκεῖ πὺν διάβη ὁ Χριστός, ἀφ' ὄντις ἀναστήθη,
μὲ τον Κλεόπαν καὶ Λουκὰν τὸ πρᾶγμα ἐγρυκῆθη.
Τὸ πᾶ τὸν ἄρτον ἔκοψε τὴν νύκτα καὶ δειπνοῦσα,
καὶ ἀφάντος ἐγίνηκε, πῶς δὲν τὸν ἐγνωρίσα .
- 240 Μιὰ Ἐκκλησιὰ εἶναι ἐκεῖ μορφότατα κτισμένη,
ὁμορφη πέτρα καὶ καλὴ, μὰ εἶναι καταφρονεμένη.
Τούρκοι κρατοῦν στὸν τόπον ἐκεῖ, καὶ ἄλλοι δὲν γυρεύου,

Μόνον σφαχτὰ ἐμπάζουσι, καὶ μέσα τὰ ἀρμέγου.
Ἄπ' ἐκεῖ σηκώνονται κάμῃ, μ' ἐκεῖνον το βιαμένο
245 τὸ κάστρον καὶ τὸν μιναρὰν ἀπὸ σκεπασαμέντο
Ἐπήραμεν πολλὴν χαρὰν, πὼς ἔχομεν νὰ δοῦμε,
τὸν τόπον καὶ ἀπεζεύσαμεν, κοντὰ ἡμεστέν νὰ μποῦμε.
Καὶ ὡσὰν ἐφθάσαμε κοντὰ στὴ πόρτα ἐξαφνὸν μας,
Ἦρτασι κάποιοι κεῖ μοναχοὶ, ἔξω συναπαρτί μας.
250 ἐπήραν μας διὰ συντροφία, εἰς τὸ μοναστηράκι.
ἐκείνου τοῦ Πατριαρχειοῦ, καὶ δῶσαν μας σπιτάκι.
Καὶ βάλαμεν τὰ ροῦχα μας, καὶ ὄλοι μέσα μπῆκαν,
καὶ ἐχόρεσέν τους τὸ λοιπὸν, καὶ ἐκομοδιαστήκαν.
Ἐμπήκα στὰ Ἱεροσόλυμα εἰς τοῖς δέκα ἕνα τοῦ Μάρτη,
255 καὶ ἔμεινα καὶ εὐχουμου καὶ ἡ πασχαλεῖα μου νάρτη.
Τὴν ἡμέραν λοιπὸν ὀπόφθασα ἐγὼ δὲν ἤμουν μόνος,
οὐδὲν ἡ λειτουργιὰ εἰς ἀντίδωρον στὴ Πέμπτη τοῦ Κανόνος.
Ἐπήγα καὶ προσκύνησα τὴν ὥραν ποῦ πρώτα σώνω,
τὴν πόρτα τὴν βασιλική, ἀπὸ ἔξω δὲν πλερώνω.
260 Εἶδα το ποῦ εὐρίσκετον, καὶ εἶχαν τὴν ἀπηθωμένη,
Οἱ Τοῦρκοι τὴν πακτώνουσι, καὶ στέκει βουλωμένη,
διὰ νὰ μὴν ἔμπη τινὰς ἄ δὲν τοῦ καμινώσει,
Νάρτου νὰ τοῦ ἀνοίξουσι μὰ πρώτα νὰ πλερώση.
Ἐδοξασα τὸν Πλάστη μου Κύριον καὶ Θεόν μου,
265 πὼς εἶναι διὰ τὰ κρίματα, καὶ διὰ τῶν ἁματριῶν μου.
Καὶ γίνε παραχώρησι κένας ὁ καιρὸς δομένος,
καὶ στέκει ἐκεῖ ὡς τὴν σήμερον, ὁ τόπος καλαβομένος.

Παρακαλώ τον σπλαγχνικά ἄν εἶναι καὶ θελήσει,
εἰς τὰ κακὰ ὅπου ἔκαμε, νὰ μοῦ τὰ συνχωρήσει.

265 Μα τὴν ψυχὴν μου ἐχάρηκα, ποῦ ἔροξα καὶ πῆγα,
μὲ δίχως νὰ ἔχω πειρασμὸν, καὶ ἐμπόδα ὀλίγα.

Καὶ στάθηκα καὶ σκόπησα, ἀπ' ὄξω τὶ μοῦ εἶπαν,
ἔσκυψα κάτω ἀπ' ἐκεῖ, καὶ εἶχεν ἡ πόρτα τρύπα,
εἰς τόσον μεγάλη ἡμπορεῖ νὰ βάλει τὴν καὶ φαλὴν του,

270 Πᾶσα ἕνας νὰ θωρῆ ὅτι ἔχεις τὴν βουλήν του.

Καὶ συντυχαίνει καὶ ῥωτά, ἐκείνους τοὺς πατέρες,
Ποῦ στέκουν πᾶντα ἐδεκεῖ, νύκτες καὶ τὲς ἡμέρες.
Κάμνουσι δύο χρόνους ἐδεκεῖ, καθὼς τὸ μολογοῦσι.
καὶ ψάλουν καθημερινὰ, μέσα καὶ λειτουργοῦσι.

275 Ἐκεῖνοι ἀβηζάρωντο, πρωτύτερα πυρὰ νὰ γένη,
λαλοῦν του τὲς ὑπόθεσες, ῥωτοῦν τον πόθεν φθάνει.

Ἐκεῖ κοντὰ ποῦ βρίσκεται ἡ πόρτα σφαιλισμένη,
Ἔχει μὴν πέτραν στὴν ζερβιὰν μεργιὰ μέσα κτισμένη,
καὶ εἶναι γραμμένα γράμματα ἀράπηκα καμωμένα,

280 διὰ θύμισιν νὰ τὰ θωροῦν, πῶς εἶναι ὀρμηνευμένα.

Καὶ λέγουσι τὴν σήμερον, σ' τοῦτον τὸ πανηγύρι,
ποτὲ νὰ μὴν πλερώνουσι χαράτζι οἱ καλογέροι,
καὶ ἦτον τὸ προσκύνημα, ὅπου νὰ θελῆ ἔρτη,
ἡ διαθήκη τὸ λαλεῖ, καὶ αὐτὴ τοῦ μαχαμμέτη.

285 Καὶ στέκεται διὰ θύμιση, καὶ ἔχουν το στεργιωμένο,
ἔμεινεν ὡς τὴν σήμερον, καθὼς εἶναι γραμμένο.

Καὶ δὲν γυρεύουν πλερωμὴ παπάδες, καὶ διὰ πισκόπους

διατι παίρνουν τούς κοσμικούς, πᾶσα λογῆς ἀνθρώπους.
Διατι λαλοῦν πῶς τό καμε, ὁ μαμεθῆς χαλάλιν,
290 Ἀπό κεί ἐδιάβαιναν πτωχοί, καὶ κριματισμένοι.
διατι ἐβγαίναν ἀπὸ μιὰ, καὶ μπαίνανε εἰς ἄλλη,
καὶ ἐβγαίνανε τὰ κρίματα, καθάργιον κρυστάλι.
Καὶ μίαν φορὰν ἓνα ἀρνί ἔβαλαν τοῦ προβάτου,
διὰ νὰ τὸ δοκιμάσουσι, μὰ πῆσαν τὰ μαλλιά του
295 Καὶ πᾶσα εἷς ἐδιάβαινε νὰ πᾶ νὰ καθαρῖση,
μὰ κείνο εἶδαν καθαρὰ ἀληθινὴ τὴν κρίση.
Τες ἀμαρτίες ὀπόκανε, νὰ λείψουν τὰ κακά του,
τούτες ἰν' νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὰ κρίματά του.
Ποκεῖ ἐπήγεν νὰ διαβῆ Μαρία ἡ Αἴγυπτία,
300 μὰ δὲν ἠμπόρεσε νὰ μπεῖ, ξεύρετε τὴν αἰτίαν.
Λαλοῦν πῶς με καὶ ἐλάμβανε, τότε ξομολογήθη,
στὸν κόσμον ὄλον τοῦτον ἦτον δὰ ὅπου καλογηρεύθη.
πῶς ἔρχοντο μέσα νὰ ἐμπῆ ἂ δὲ ἀλησμονήσω,
καὶ πάλιν ἔματαστρέφοτου, καὶ πάγει ὀμπρὸς ὀπίσω.
305 Τότες με παρακάλεσιν, ἔκραζε καὶ δεήθην.
τὴν Θεοτόκον τὴν Κυρὰ πλέον δὲν ἐφοβήθην.
Διατί εὐρίσκετον ψηλὰ στ ἄνωφλι στορισμένη
εἰκόνα ὡς τὴν σήμερον, στέκει ζωγραφισμένη.
Ἔκλαιεν καὶ προσκύνησεν με τόσην εὐλαβεία,
310 Εἶδαμεν πῶς ἐγλύτωσε, καὶ ἠῦρεν ἐλευθερία,
τὸ πρᾶγμα ἦτον ἐγλήγορα, καὶ πάραυθα εὐτιάστην,
ἔκαμεν ἄλλην ὀρδινιά καλὸν σκοπὸν νὰ πιάστη

Παράυθα ἀπὸ τὴν ἔρημον περνὰ τὸν Ἰορδάννη,
 στὸν κόσμον δὲν ἐστράτευσεν, πλέον καὶ δὲν ἐφάνη.

315 Σαράντα χρόνους ἔκαμε νηστείαν μὲ τὴν χάριν,
 λέγειτο ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας, εἰς ἓνα του τροπάριν.
 Τρεῖς ἄρτους εἶχεν καὶ μισὸν, ἐπήρε τοὺς κοντά τῆς,
 καὶ ἄλλο ψωμὶν δὲν ἔφαγεν ἀπάνω στὴν ἀσκητιά της.
 Τὸ πρᾶγμα πολὺ ξήγητον εἶναι ἀμὲ ἐγὼ μουλῶνω,
 320 διὰ νὰ συντείχω τίποτες ἄλλον ὅπου νὰ σώνω.
 Λοιπὸν ἀπ' ἔξω στὴν μεριὰν, δεξιὰ τῆς πόρτας κείνης,
 εὐρίσκεται ἓναν πέργολον μιὰ σκάλα της εἰρήνης.
 Ἐκεῖ ἀπάνω ἔκρινε ἡ Ἑλένη τοὺς Ἑβραίους,
 ποὺ ὀριζεν διὰ βασίλισσα ἀπάνω στους Ἰουδαίους.
 .....

Εἶχεν καμπόσα ἄλογα φάντις, καὶ γιανιτζάρους
 Ἄραπιδες μὲ ἄρματα, σκέπεται μὲ δοξάριν.
 τὰ σόδωμα καὶ γόμωρα, ἦταν ἐκεῖνοι οἱ τόποι,
 ὅπου τὰ κυριεύουσιν, παράνομοι ἄνθρωποι.

1605 Καὶ ὀργίστηκε ὁ Κύριος, καὶ ἀπορυφοῦ διασέν τους,
 λαμπρὸν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἔριψε καὶ καψέ τους.
 Καί καμεν χαμαὶ ἡ γῆ, αἱ πέτραις καὶ τὰ ψόμα,
 ἐπτὰ χώραις ποὺ βρίσκονται, καὶ δὲν ἔμονεν ὄμα.
 Ἄκομῃ ὡς τὴν σήμερον, φαίνονται τὰ σημάδια.

1610 Καμένα τὰ δένδρα, καὶ νὰ μὴν βλαστοῦν κάνε μαδία.
 Κ' οἱ τόποι ἐβρωμάσασι, ἴζου γιὸν τὸ κοπρύνην,
 εὐγγυεν πᾶσα μηρδιὰ τοῦ γιασιμοῦ χιλήτην.
 Καὶ τὸ νερὸν ὅπου εἶχεν ἐκεῖ, στέρνα παλία τοῦ βρώμου,

- πολλά ἦτον κακοχόνευτον, ἀμὴ ἐπίατο ἀκτανιό μου.
- 1615 Λοιπὸν ἀφοῦ ἐνύκτωσεν, καὶ πήραμεν ῥεπόστ,
ἐγὼ τότες θυμήθηκα, ποῦ μοῦ εἶπαν καὶ ἄφθουν τόσο.
Αἱ πέτρες ὅπου βρίσκονται, ἐκεῖ χαμαὶ βουνάρι,
Ἦσάν τὸ ξύλον τὸ ξερὸν, ἄφθασει μὲ τὴν χάρι.
Ἐβάστουν πυργιοβωλικά, εἶπα τῆς συντροφίας μου,
- 1620 νᾶψουν λαμπρὸν καὶ ποισασι, μετὰ τῆς συντυχιάς μου.
Διότι παρήγγειλά μου κάποιοι, ὅπου τὸ πίκαν.
Τὸ πῶς αὐθένουν ὄμορφα, ἄλλοι δὲν τὸ γναστίκαν.
Παράϋθα ἔκαμε λαμπρὸν, καὶ ὄλοι ἀρχινίσαν.
Αὐθονστρότον ἐκάμασι, ὅκ τες πέτρες ποῦ σορεύσαν.
- 1625 Ἦναφθα ὦ τοῦ θαύματος, σὰν φωτιά στὴν πίσσα,
Ἦσάν τοῦ πεύκου τὰ κλωνιά, ὅταν εβγάλου λύσα.
Ποτέ μας δὲν τὸ εἶδαμε, καὶ ὄλοι ἐθαμαστήκαν,
Πολλοὶ ἐπίασαν, καὶ κάψασι, βουνάργια τότες πίκ
Κεῖνην τὴν νύκτα ἢ ἀμπρακές, ὅπου δὲν ἐγροικήθην,
- 1630 Κανένα δὲν ἐκάμασι, οὐδὲ ποτὲ ἐκοιμήθην.
Ἐγὼ ἂν δὲν ἦθελα τὸ ἰδῆ, ἄργου διὰ νὰ τὸ ἀρκέψω,
Ἀπ' ἐκεῖ νᾶχαν μου τὸ εἶπεῖ, ἄργουν νὰ τὸ πιστεύψω.
Ἀμὴ καλὰ λαλοῦν πολλοί, καὶ τοῦτο ἦν μιὰ κρίση,
Ἄλλο εἶναι νὰ δῆ κανεῖς, καὶ ἄλλο νὰ γροικήση.
- 1635 Ἐδὼ ἐγὼ πιστώθηκα, στοῦτον πᾶσιν τυγχάνω,
Μάρτυρες ἔχω περιασούς, νὰ ποῦν πῶς δὲν ξεχάνω.
Λοιπὸν ἐμείναμεν ἐκεῖ, ὥστε, νὰ ξημερώση,
Νὰ πιάσου λέγουν, τ' ἄλογα σὲ κείνον τὸ ῥοθέσι.
Ἀπάνου στὸ μεσάνυκτον, βάλου φωνὴ καὶ ἀρκέψαν.
- 1640 Τ' ἄλογα ὀρδινιάσασι, κ' ὄλοι ἐκαβαλυκέψαν.
Δύο ὥρες ἐκάμαμε, εἰς ἐκείνην τὴν στράτα,
εἰς τὸν Ἰορδάνη φθάνομε, μιὰ συντροφιά τρεχάτα.

Εἶδα κείνον τὸν ποταμόν, πόλαβε τέτοιαν χάρι,
 πολλὰ σκοτίδι δὲν ἦτόν, καὶ ἔλαμπε φεγγάρι.

1645 Ἐμπήκαμε καὶ λούσθημεν, ἐγὼ κ' ἢ συντροφία μου,
 κροτήριον νερὸν ἐγόμασα, καὶ πήρα το κοντά μου.
 Ἐπαιζαν οἱ Ἀράπηδες μέσα καὶ τὰ κοπέλια,
 ὡς καὶ γυναῖκες στὸ νερὸ, ἐπλέαν ὡς τὰ χέλια.
 Μέσα εἰς τὸ χηλοπόταμον, εἶχεν δένδρα μερίκες,

1650 καὶ κόψαν βέργιες, καὶ κλωνιὰ ὡς νά τον ἀναθρήκες.
 Ἐκοψα κάτι τὶ καὶ γώ, διὰ βλάβεια ἀπατός μου,
 ἐκεῖ ποὺ ἐβαπτίστηκεν, ἀφέντις ὁ Χριστός μου.
 μὲ φόβον ἐβιαζόμεσθε, τοὺς κλέπτες εἶχα νόσει,
 οἱ Τούρκοι μᾶς ἐβγάλασιν, πρῶτα νὰ ξημερώση.

1655 Ἐστράφημὲν ὀλονυκτοῖς, πάλαι ὀμπρὸς ὀπίσω,
 δὲν με ἀφῆκαν πλέον, νὰ ἰδῶ οὐδὲ νὰ ἀγροικήσω.

.....

Λοιπὸν ἐταξιδέψαμεν, μὲ ξύλο ἐδικὸν μας,
 καὶ τῆς Κύπρου τὰ βουνά, ἐσίμωσαν κοντά μας.

2415 Ἐφθασα κ' εἶδα πᾶς ἕναν ἔξω ὅτι πολέμα,
 μέναν καλὸν καιρὸν ἦρθα, καὶ πάτησα τὸ χῶμα,
 εὐγήκα στὴν Ἀμμοχουστόν, στες εἴκοσι τρεῖς τ' Ἀπρίλη,
 ὅκ τὸ κάστρον ἐθωρούσαμεν, ἀπὸ πάνω ποῦν οἱ στύλοι.
 Ἐδόξασα τὸν πλάστην μου, Κύριον καὶ Θεόν μου,

2420 ποὺ μὲ ἀξίωσε καὶ στράφηκα, στὸ πατρογονικὸν μου.
 Ἐπήγα ἴσια κάμποσα, πράγματα κείχα κόπον,
 ὅσον σκεπάζει ὁ οὐρανός, δὲν ἔχει ἄλλον τόπον
 ἀπὸ νησὰ μικρούλικαν, τούτη εἶναι ἕναν κύτρον,
 ὁ κόσμος ὅλος δὲν ἔχει, ἄλλην ὡσὰν τὴν Κύπρον.

- 2425 Μὴν ἀγροικᾶς καὶ λέγουσι, διὰ τὴν Ἰταλία,
Φράτζα καὶ Σπανία καὶ Τουρκία, δὲν τόχει οὐδὲ μία.
Ἦ Θυοποία ἔνδρα να γυρίση,
Ποτὲ ἄλλον δὲν βρίσκεται, ἀπάνω ὡς τόχει δυση,
γροικοῦμεν εἶδαμε πολλοὺς, τόπους ποῦ ἦν μεγάλοι,
- 2430 ῥεντατη καὶ διαφορική, ἐτούτη ἦν κεφάλη.
Ἄν ἦτον ὀποῦ νὰ λειπεν, ὁ βροῦχος καὶ ἡ ακρίδα,
σιτάριν ἔκαμνεν πολὺ, βαμπάκι ὡς χρυσίδα,
κουκά, φακὴ καὶ λίβανον, ῥεβύθια καὶ λινάρι,
λουβὶν σοσάμι, καὶ ἀμέτρητον κριθάρι.
- 2435 Δὲν ἐχρειάζοντα τίποτες, οἱ Χριστιανοὶ παπάδες,
ἀφόντις νὰ ἐγγύζανσιν, στὸν τόπον οἱ ῥηγάδες.
Ἐτούτη εἶναι ποῦ χαλά, ἀπὸ τάρχονταρίκι.
στοῦτον πονοσει, πᾶσα χωργιὸν κατελίκη.
Ὅργη εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν, κ' ἦρτεν διὰ τὰ κακά μου,
- 2440 γνωρίζω το καθολικά, πῶς ἦν τὰ κρίματά μου
Πληγὴν ὀποῦ ἐδέχθηκε, διὰ τοὺς κριματισμένους,
ὁκ τὸν καιρὸν τὸν παλαιόν, ποῦ ἦτον περασμένος.
Στέκει δὲν λιγοσταίνεται, εἶναι σε μᾶς κανίσκη,
ὅσον ποῦ κάνωμεν κακά, ἐκεῖνο πληθυνίσκει.
- 2445 Ἄμῃ τί θέλετε νὰ σᾶς πῶ, ὅσον κακὸν μᾶς τρέχει,
πᾶσα ζημία ἀπὸ ἀνένδριαν ὀποῦ δὲν βρέχη.
Καὶ ὄσα ἀπὸ ῥάμεθαν, τῆς ὥρας ποῦ βρίσκομεν,
ἀκόμη τὸ ψωμὶ πολλαδορμάς τὸ τρῶμεν,
παρὰ ἄλλους τόπους ποῦ γροικῶ καὶ γύρισα καὶ εἶδα
- 2450 ἐδώ εὐρίσκει ἄνθρωπος καλότερην πατρίδαν
Καὶ τοῦτο προβιάζοντα πῶς ὑμπορεὶ νὰ ποίση
στὸν τόπον μᾶς τὴν σήμερον, πᾶσα πτωχὸς νὰ ζήσει.

- Ἄνεν καὶ νᾶχη θέλημα, ποτὲ νὰ μὴν στεντιάζη,
τῆς ὥρας παραγγέλω του, ἂν θέλει νὰ κοπιάζη.
- 2455 Εὐρίσκη ἔτοιμα παρ' αὐθῦς, νὰ ποίση ὅ,τι θέλει,
περιβόλια καὶ δένδρα, χωράφια καὶ ἀμπέλη.
Ἄν θέλει παχτουνάρικα, ἵνα τὰ παχτώση,
κ' ἄρδενη ἔχει διάφορον, ἔάζη τοῦ κἀνη νόση.
Ἄν ἴσως καὶ θέλη, νὰ βρῖσκεται ὀκνύρις,
- 2460 ἄτυχος κλέπτῃς καὶ χοντρός, μέγας ψεματέρης,
παγαίνει καὶ παρ' εὐθύς, μισοῦντο οἱ γειτόνοι,
διώχνουν τὸ ἀπὸ τὸ χωρίο, καὶ πιάνουν τὸ οἱ πόνοι.
Τότες λαλεῖ ἀπὸ μέσα του, ἂν πάγω τί νὰ χάσω,
ὁ τόπος τοῦτος δὲν φελά καὶ θέλω νὰ περάσω.
- 2465 Βιένη καὶ πάγη μὲ ὄρεξη, κάνει κανέναν μήνα,
Μὰ δὲν ηὔρισκε ὡς ἐδῶ, ψοφάγη ἀπὸ σὴν πείνα.
Εἶδα πολλοὺς καὶ ἀγροίκησα, τοῦ τόπου καὶ γυρίζαν,
καὶ ἀναστενάζουν πολλά, τὸν ἄνεμον ἔμακαρίζαν.
Πὼς εἶναι τόπος εὐκόλος, ἔτοιμος γιὰ πᾶσα ἕνα,
- 2470 παρὰ τὰ πάντα εἰς πτωχοὺς, κύρις εἶναι καὶ μάνα.
Ὅστις παρνηθῆ βιάζοτον, ἐγὼ μὰ τὴν ἀλήθεια,
δὲν λέγω λόγον ἄπρεπον, νᾶχω τὸν Θεὸν βοήθεια.
Καὶ ἂς γροικῆση πασάνας, καλὰ τὴν συντυχιάν μου,
ἐτοῦτο ὁποῦ μίλησα, ἦτον μὲ τὴν καρδιά μου.
- 2475 Ἄνεν καὶ μίλησα χοντρά, μηδὲν τὸ βαρεθῆτε,
καὶ νὰ μὲ κατακρίνετε, λόγια κακὰ νὰ πῆτε.
παρὰ διὰ ἕνα ψυχικόν, ἄνεν καὶ δὲν ὀκνήση,
ὅποιος διαβάση τὸ χαρτί, ἐμὲ νὰ μακαρίση.
Ἄνεν καὶ ἕναι ἱερεὺς, νᾶχω καὶ γὼ παρτίδαν,
- 2480 στὴν λειτουργία νὰ θυμηθῶ, νὰ μοῦ βάλῃ μερίδαν,

- διατί έκοπίασα πολλά, και δηλοποιήσατο,
‘Ο,τι πράγμα έγροίκισα, είδα αβιζάρισάτο.
Σήμερον έτελείωσα με πόθον τὸ χαρτί μου,
‘Ο,τι ήξευρεν ή γνῶσις μου, και διάβη είς τ’ άφθί μου.
- 2485 ‘Εγραψα ὅσα γύρισα δια νὰ τὰ γρικοῦσιν,
έκεῖνοι πού δέν ήμποροῦν, νὰ ὑπᾶν νὰ ίδοῦσιν.
‘Οσοι έπήγαν κ’ είδασι έχω τους μαρτυριά μου,
νὰ στερεώσουν έτοιμα, έμέν την συντυχιάν μου
άπάνω στὰ προσκυνήματα τοῦ ‘Ιεροσολυμάτου,
- 2490 έκει όπου έπέρασα και τόπους έπορπάτου.
Τὰ ὁποῖα είναι άληθινά, έτοῦτα πού γροικᾶτε.
‘Ανέν και δέν πιστεύετε έμέναν, έρωτᾶτε
‘Εκείνους πού ήταν από μὲν ή συντροφιά, παπάδες,
Κυπριῶτες πού γυρίσαμεν, άντάμα τες γιορτάδες.
- 2495 ‘Εχουν από τὸ Στρόβολον, και από τὸ Παλαιόν χώρι
Στὸ Περικούδιν άχτονακά, τέσσερις ήτον ὅλοι
Πνευματικοί, λειτουργικοί, φαίνεται μου θωρῶ τους,
ὁ Μαρκαντώνης ὁ Δενκρές, πάντα μου χαιρετῶ τους.
Μετάνοιαν είς έαυτοῦς είμαι έτοιμος νὰ ποίσω,
- 2500 ὅσον πού ζῶ μοῦ φαίνεται μὴν τοὺς άλησμονήσω.
Και άν έφτασα και τίποτα κανοῦν από σαυτόν τους,
συμπάθιον θέλω και ζητῶ και ἄς έχω την εύχήν τους.
Σωματικά θέν’ άγροικῶ νᾶναι καλά είς αύτόν μου,
και ψυχικά νὰ χαίρωνται ὁμοῦ με τὸν Χριστόν μου.
- 2505 ‘Επιθυμῶ πολλότατα, με πᾶσαν καλοσύνην,

- Νάχουσιν εἰς τὴν μέσιν τους με ἐμοῦ τὴν εἰρήνην.
Ὡσὰν ἐσυντροφιάσαμε, ἡμεσθεν ὅλοι ξένοι,
ἀντάμα ἐχαρήκαμε, στοῦτην τὴν οἴκουμένη.
Στὴν κάτω Ἱερουσαλήμ, ποπῆγα ἀπατός μου,
2510 χάμου στὴν γῆν εὐρίσκεται, ἀνὲν καὶ μέση κόσμου.
Ἐκεῖ ἔχουν ὅλοι νὰ πᾶν, στὸ τέλος νὰ κριθοῦμε,
παρακαλῶ τὸν Πλάστην μου, καὶ μεῖς νὰ ἀνταμωθοῦμε.
Ἀνὲν καὶ νάναι δυνατὸν δια θυμίσι τὸ βάνω,
νὰ ἰδοῦμεν νὰ γνωρίσωμεν, ἐκεῖ ἕνας τὸν ἄνω.
2515 Στὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἔτζι ὡσὰν ποθοῦμε,
εὐθύς χωρὶς τὴν κόλασιν, ἔτοιμοι νὰ βρεθοῦμε.
Τοῦτο ζητῶ καὶ ποθυμῶ, νᾶχω ὀλίγην χάριν,
ὀλίγον τόπον νὰ σταθῶ, νᾶχω κείνα τὰ θάρρη.
Νὰ μ᾽αξιῶσῃ ἡ χάρις του, ἂν ἤμπορῶ νὰ ποίσω,
2520 διὰ τῶρα δὲν θέλω ἄλλο νὰ τοῦ ζητήσω.
Μὲ τοῦτον διακρίνομαι, ἂν θέλῃ νὰ μοῦ γροικήσῃ,
ἐτοῦτο διὰ τὸ ζήτημα, τέλειον ἄς μοῦ χαρίσῃ.
Ἔτζι ἔχω τὴν ὀλπίδα μου, μέσα στὸν ἑαυτό μου,
διατὶ πιστεύω βέβαια, δεσπότην τὸν Χριστόν μου.
2525 Ἐγράψα με τὴν χεῖρα μου, στοὺς χίλιους τριακοσίους,
τις ἑνενήντα τοῦ Χριστοῦ, μεῖναν ἄλλους διακοσίους.
Ἄδεν τοῦ ἀρέσῃ κανενοῦ, ἄλλος νὰ ἤμπορέσῃ,
διὰ τούτου ὁμορφότερο ἄς γράψῃ καὶ ἄς ποιήσῃ.
Ἔχω χαρὰν νὰ τὸ θωρῶ, πάντα νὰ τὸ διαβάζω,
2530 καλύτερο νὰ τὸ γροικῶ, πολλότατα, ἀναγαλλιάζω.

- Ἄς ἔχωμεν συγχώρεσιν, σ' τοῦτον ὅσοι τὸ ἰδῆτε,
μὲ τὴν καρδίαν εἰς τὸν Θεὸν δεκτικὰ νὰ πεῖτε.
τὰ κρίματα, ὅπου ἔπταισα, νὰ μοῦ τὰ συνμπαθήσῃ,
καὶ τὰ κακά μου τὰ πολλὰ νὰ μὴν δὲν τὰ βυκλίσῃ.
- 2535 Διότις ἐγὼ βρίσκομαι, στὸν κόσμον διὰπταισμένος,
εἰς ὅλους δὲν ηὐρίσκεται ἄλλος κριματισμένος.
Ξεμολογοῦμαι φανερά, πασάνας νὰ τὸ ξέρῃ,
ἄς διαβάσῃ τὸ χαρτί, καὶ μέσα νὰ τὸ εὔρῃ.
πὼς εἶμαι τόσον ἁμαρτωλός, ἐκεῖ ὅπου νὰ τύχω,
2540 πὸν δὲν ἐφθάνω νὰ το πῶ, οὐδὲ νὰ τὸ συντύχω.
πᾶσα κακὸν ἐποίησα, στὸν κόσμον ὅπου μπῆκα,
τὰ κρίματα τῆς κόλασης οὐδένα δὲν ἀφῆκα.
Ἔπταισα πολλότατα, τὸν χρόνον τῆς ζωῆς μου,
ἄλλα πολλὰ ἐκούσια ἦτον ἀπὸ ξαυτῆς μου.
- 2545 Ἦμουν εἰς κάποιους λογισμούς, ἀμὴ δὲν τοὺς ἐκράτου,
ἀληθινούς, ἀμὴ ἦτανε τῆς κρίσης τοῦ θανάτου.
Ἔργατα, λόγια κατὰ νοῦν καὶ κατὰ διανοίαν,
ἄρπαξα, ἐραθύμισα, ἐπήρα ἀκηδῖαν,
Ἄδικα ἐπιώρκησα, βλάσφημα ἀπὸ λόγους,
2550 πολλοὺς ἐσυκοφάντησα, ἐξεβηκα τοῦ νόμου,
ἐλύπησα, ἐλοιδώρησα, ἔκλειψα μὲ πορνεία,
κάμποσο ἐλαθροφάγησα, ἠγάπησα μοιχεία.
Φίλος ἦλθεν εἰς τοῦ λόγου μου, καὶ κατηγορήσάν τον,
τὸν ἀδελφόν μου, ἔθλιψα, καὶ καταφρόνησά τον.
- 2555 Ἐσουντυχα κατάκρισιν, πολλὰς φορές τὸ εἶπα,

- εἰς κείνους ὅπου πταίσασιν, εἰς κρῖμα ἐφανῆκα.
καὶ δὲν ἐκοίταξα πρῶτα ἐγώ, νὰ ἰδῶ τὰ ἐδικά μου,
τὰ σφάλματα ποῦ ἔκαμα, καὶ βρίσκοντα κοντά μου.
Ἐστεκουμου εἰς προσευχή, ἔψαλλα ὑμνωδία,
2560 ὁ νοῦς μου εἰς τὰ πονηρά, ἦτον κακὴ καρδία.
Εἰς τὴν νηστείαν ἀμέλησα, καὶ τοῦ πνευματικοῦ μου,
δὲν ἔκαμα τὸν λόγον του, ποῦ μίλεν τοῦ Χριστοῦ μου.
Ἐγέλουν εἰς τὴν ἐκκλησιά, καὶ ᾿κανά το ἀφρόνως.
ἐκενοδόξουν κ' ἀπόσα, καὶ περηφάνου μόνος.
2565 Καὶ ἄλλος νὰ εἶδα ματαιον ἐκεῖ ποῦ νὰ φανδάκτην,
ὁ νοῦς μου ὑποτάσσετον, καὶ ἀναναχτὰ νὰ ἔρτην,
πάραυθα ἐσκοτίζομου, τὰ ἀφθιά μου νὰ γροικοῦσι,
μὲ τὴν καρδίαν ἐμοίχευσα, τὰ μάτια ποῦ θωροῦσι.
Ἵλα τοῦτα τὰ πονηρά, ἔργα ἔποιησά τα,
2570 καὶ τὰ καλὰ καμῶματα, τελείως ἐξάπόλεσά τα.
Ἵνα κτηνὸν ἀνόητον βρίσκομαι μιομένον,
εἰς τὸν καιρὸν τὸν πρόσκαιρον, τὸ σῶμα σκλαβωμένον.
Καὶ ὁ ἐχθρὸς πειράζει με, πάντοτε ἀπατά μου,
διὰ νὰ ζημιώσῃ τὴν ψυχὴν μὲ τὰ πολλὰ κακά μου.
2575 Ἐλέησον, συγχώρησον, Κύριε, οἰκτειρόν με
ὡς ἀγαθὸς φιλόθρωπος, Χριστὲ ἐλέησόν με.
Ἵκ τοῦ διαβόλου τὰ κακά, ἔβγαλμε τυραννίδος,
ἀξίωσε με νὰ πορευθῶ τῆς δεξιᾶς μερίδος,
καὶ νὰ γροικήσω καθαρὰ, πάνω στὴν βασιλείαν,
2580 Δεῦτε κληρονομήσατε διὰ τὴν εὐεργεσίαν

ὅσοι μοῦ ἐπιστρέψετε σήμερον νὰ χαρῆτε,

διὰτι ἔφθασεν τὸ τέρμενο, καιρὸς νὰ πληρωθῆτε.

Ὅσοι ἐκοπιάσαν ἀπὸ καιρὸν, πιστῶς κ' ἐμαρτυρήσαν,

τὲς δώσασιν τὲς σάρκες τους, βέβαια, καὶ δὲν ὀκνήσαν

2585 κ' ἦτον εἰς τὰ κριτήρια πάντα ἀναχτισμένοι,

τώρα νὰ στέκουσι, πολλὴν ἀναπαμένοι.

Ἐτζί θαρρῶ στὸν Πλάστην μου, Κύριον καὶ Θεόν μου,

ὡς Χριστιανὸς ὀρθόδοξος, νὰ τύχω βοηθόν μου.

Σφραγίδα νάχουν ἀνάπαυσι, ὅλοι οἱ βαπτισμένοι,

2590 Παρὰ τὰ πάντα οἱ πτωχοί, ποῦναι τυραγνισμένοι.

Τελος καὶ τῷ Θεῷ ἡμῶν δοξα.

.

Παράρτημα Β΄

Ξένες Επιδράσεις στην Κυπριακή Διάλεκτο

Αναγιγνώσκοντας το προς μελέτη έργο είναι πασιφανής η εισβολή ξένων επιδράσεων στην Κυπριακή Διάλεκτο. Η υιοθέτηση από πολύ νωρίς ξένων λέξεων συνδέεται άμεσα με τις ιστορικές περιπέτειες που διέρχεται το νησί. Η πολύχρονη Φραγκοκρατία, Βενετοκρατία, Οθωμανοκρατία και Αγγλοκρατία δεν άφησε ανεπηρέαστη την ομιλουμένη. Η μακροχρόνια παρουσία ποικίλων θρησκευτικών και εθνικών μειονοτήτων στο νησί θα επηρεάσει την ομιλούμενη Κυπριακή, η οποία θα ενσωματώσει πολλές δάνειες λέξεις οι πλείστες από τις οποίες καταγράφονται όχι μόνο στο προσκυνητάριο, το υπό μελέτη έργο, αλλά και στα άλλα πνευματικά έργα της μεσαιωνικής και μεταμεσαιωνικής Κύπρου όπως:

πασιά (στ. 14) < πασι = τουρκ. *rasif* = υποχρεώσεις, χρωστούμενα (Παπαγγέλου 2001: 863)

βερούτι (στ. 18) < αραβ. *Beirut* βερουτιανός = αυτός που κατάγεται από τη Βηρυτό (Γιαγκουλλής 2009:98-Παπαγγέλου 2001: 40) Η ίδια λέξη απαντάται στον Μ, 177.(Παυλίδης 1995: 128).

*χανούτιν*⁵⁷ (στ. 19) < τουρκ. *hanut*, αραβ. *Hanta*, αρμ. *Hanut* = ξενώνας, πανδοχείο, κατάσταση. Μάλλον στην ΚΔ η λέξη εισήλθε από τα αρμένικα. Αρμενική παρουσία στο

---

⁵⁷ Για περισσότερα για τη λέξη *χανούτιν* βλ. Παταπίου (2009).

νησί αναφέρεται πριν από τα τέλη του 6^{ου} αιώνας όταν ο μελλοντικός αυτοκράτορας Μαυρίκιος κατά την εναντίον του Χοσρόη εκστρατεία του φέρει Αρμένιους αιχμαλώτους στο νησί. Απορρίπτουμε την επίδραση από τους Οθωμανούς γιατί δεν χρονολογείται μακροχρόνια παρουσία των Οθωμανών στο νησί υπολογίζοντας την εποχή συγγραφής του προσκυνηταρίου και της έναρξης της Οθωμανοκρατίας. Η ίδια λέξη μαρτυρείται στις Α, τον Β (Σάθας 1873: 186, 513), και τον Μ (Dawkins 1932:138.11, 258.5, 264.12). Η Παταπίου αναφέρει πως η λέξη χανούτιν μαρτυρείται μόνο στην Κυπριακή Διάλεκτο (Παταπίου 2009). Στο χωριό Κουλάνι η λέξη χανούτι σημαίνει αχούρι όπως νοείται και εδώ.

μαντάτο-τα < λατ. Mandatum = ειδηση, αγγελία/ κάμνω μαντάτα = κάμνω χειραψία (Χατζηιωάννου Κ. 1999: 47). Απαντάται στον ΛΜ (Dawkins 1932:ενδ.284.2)

το ρηγάτον < λατ. rex ο ρήγας=βασιλευς (Γιαγκουλλής 2009: 405) κατά αναλογία το ρηγάτον = το βασίλειον. Η λέξη απαντάται στις Α, άρθρο ε', (Μαθιοπούλου-Τορναρίτου, Έ. – Σάθας Κ. Ν. 1877: 27 και 275), στη χρονογραφία του Μ (Dawkins 1932:20.13) στη Διαθήκη Ίακώβου Βαστάρδου εκ των χρονικών του Β (Σακελλαρίου 1868: 182)

Στανιώτους (στ.25) < ενετ. stagno = παρά τη θέλησή του, με το ζόρι (Γιαγκουλλής 2009: 445), με τη βία (Σάθας 1873: 630) Η λέξη μαρτυρείται και σήμερα στην καθομιλουμένη.«Τρώει με το στανιό του». Καταγράφεται στις Α, (Μαθιοπούλου-Τορναρίτου – Σάθας 1877: 431, 461), στον Μ (Dawkins 1932: 360.8, 414.14), τον Β (Σάθας 1873: 423)

ρήγα (στ. 64) < λατ. rex = βασιλιάς (Γιαγκουλλής 2009: 405)(βλ. ρηγάτον) Απαντά και στα τρία κείμενα Α (Μαθιοπούλου-Τορναρίτου – Σάθας 1877: 366,458...), ΛΜ (Dawkins 1932: 116.1), ΓΒ (Σάθας 1873: 447,452)

παντιέρα (στ. 124) < ιτ./ενετ. bandiera γαλλ. bandiere = λάβαρο. (Γιαγκουλλής 2009: 339) Απαντά στον ΛΜ (Dawkins 1932: 284.34), στον ΓΒ (Σάθας 1873: 500). Στις Α δεν απαντά λόγω περιεχομένου του έργου.

φαμελιά (στ.128) <γαλλ famelie ιταλ.famiglia = οικογένεια. (Γιαγκουλλής 2009: 504). Στον Μ απαντά η λέξη φαμιλία (Dawkins 1932:196.21).

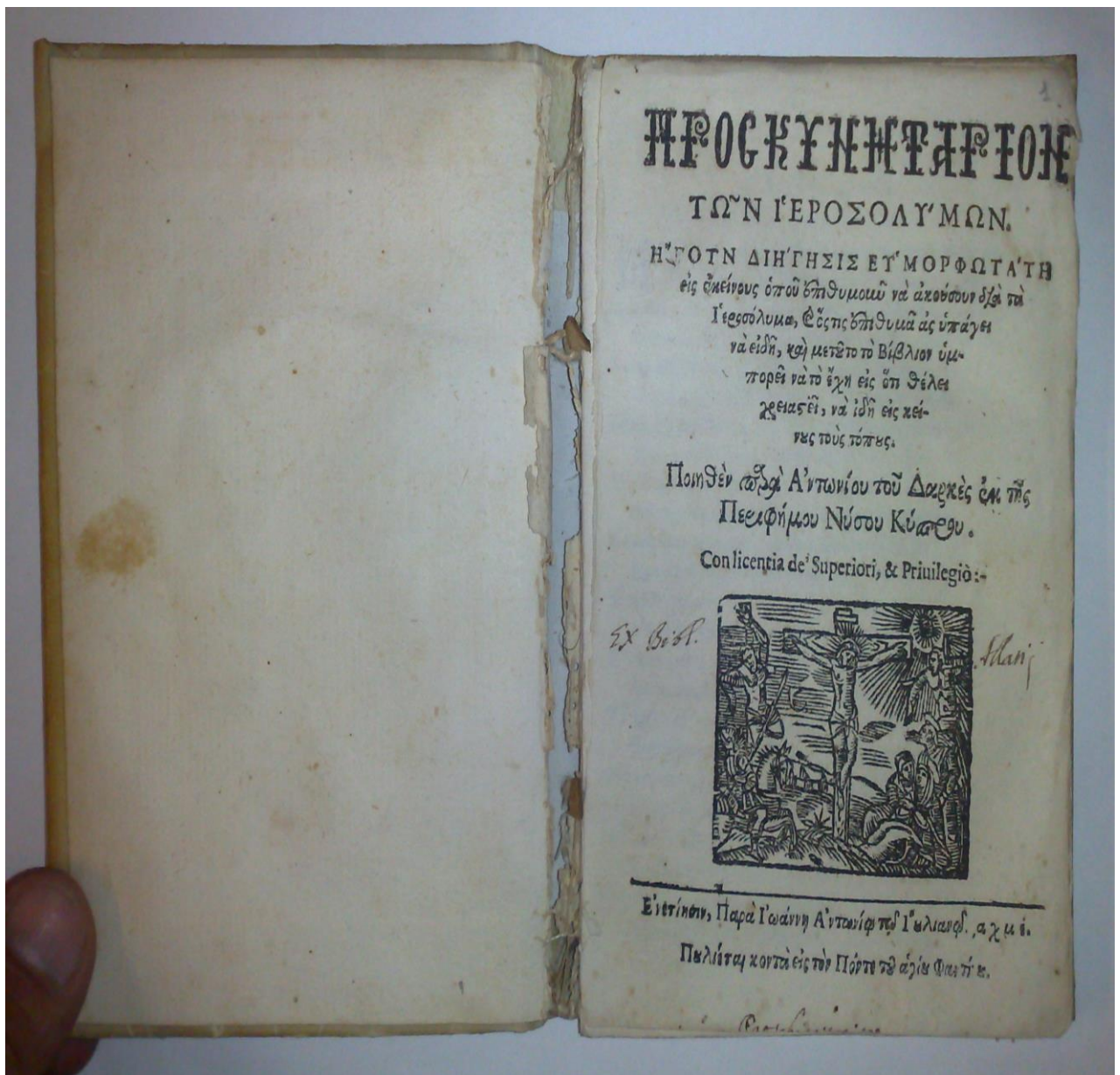
σεκούς (στ. 138) < ΚΔ σήμερα σέκκος ιταλ. secco = ξηρός, ακίνητος (Γιαγκουλλής 2009: 419).

άβανείαν (στ.156) < αβανιά <αραβ. awan = συκοφαντία, κατάδοση (Γιαγκουλλής 2009: 31).

στράτα (στ. 159) < λατ. strata. ενετ. strada = δρόμος, ταξίδι, πορεία (Γιαγκουλλής 2009: 450)

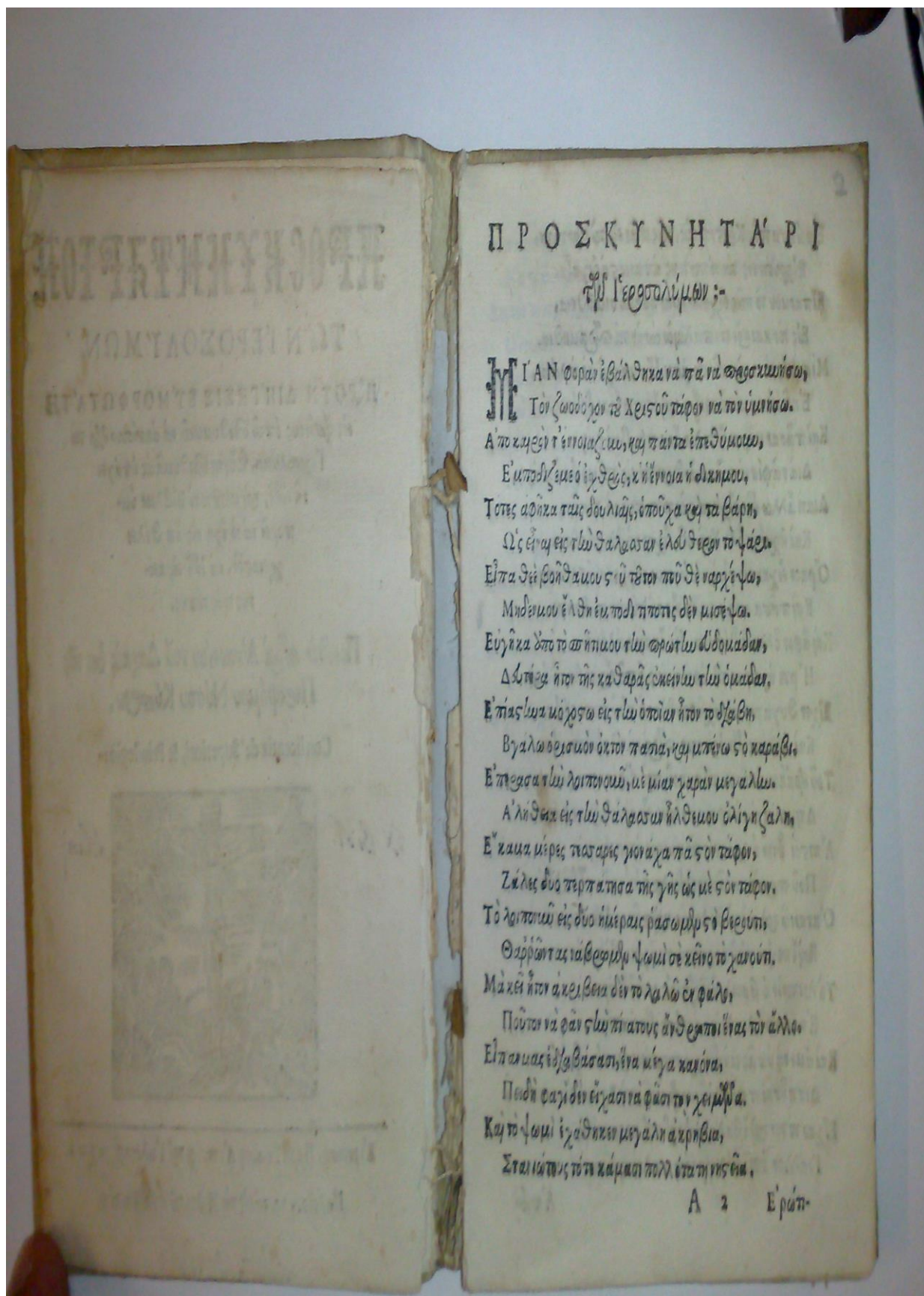
Παράρτημα Γ΄

Κατάλογος εικόνων

Εικ. 1

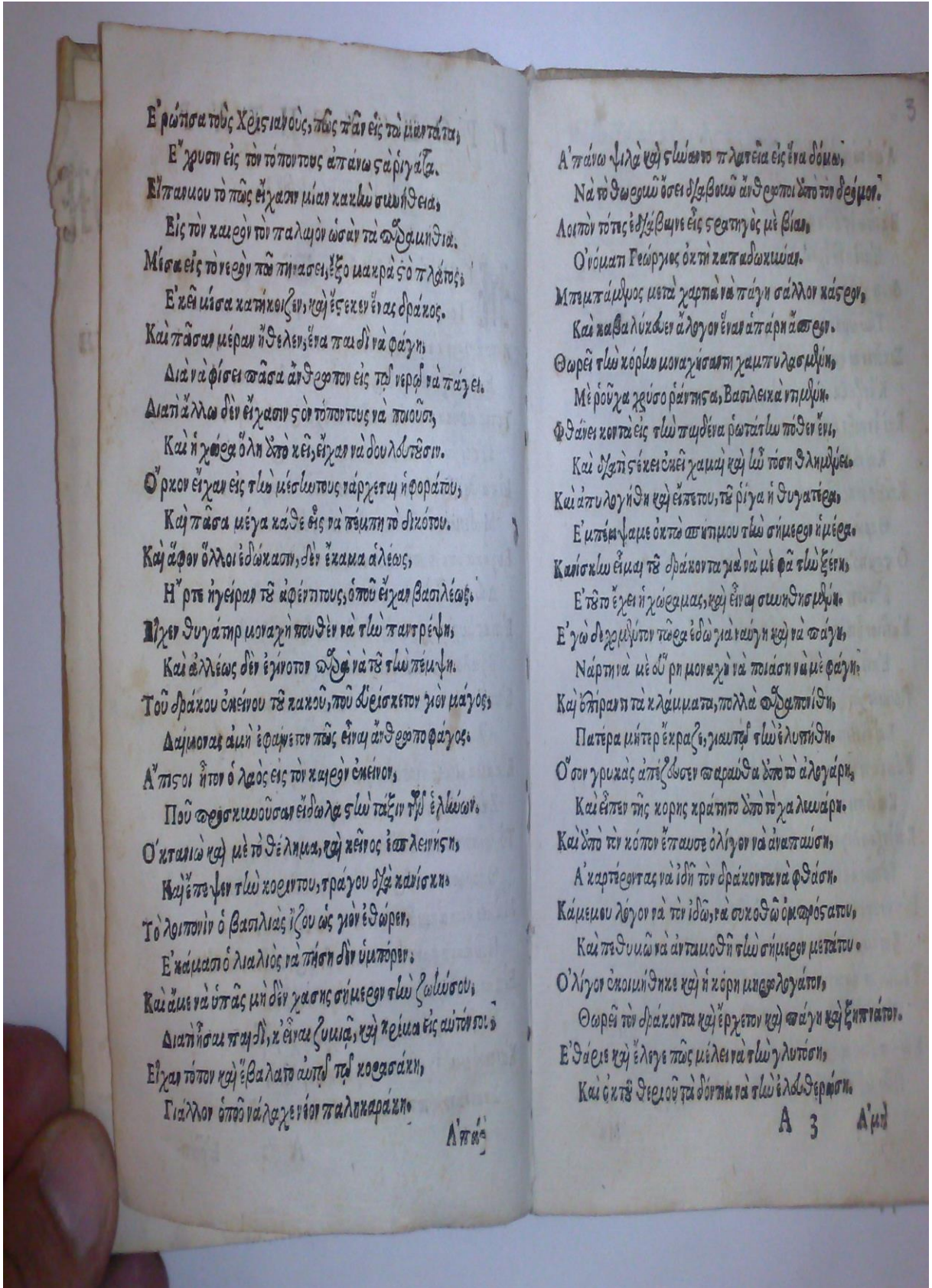

ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΡΙ

τῷ Ἱερουσαλήμων :-

ΜΙΑΝ Φορὰν ἐβάλθηκα νὰ πᾶ νὰ φοροσωλήσω,
Τοῦ ζωοδόχου τὸ Χειρῶν τῶνον νὰ τὸν ὑμνήσω.
Ἀποκαμῆν ἴννοιαζέτω, καὶ πάντα ἐπεθύμω,
Ἐμπροξέμεο ἰχθυεῖς, καὶ ἴννοια ἡ δικημοῦ,
Τότες ἀθήκα τὰς δουλιὰς, ἐπούχα καὶ τὰ βαρῆ,
Ὡς εἶπα εἰς τὴν θαλάσσαν ἐλάθισον τὸ ψάρι.
Εἶπα θεὸς βοήθα μου σὺ τίθει πύθαι νὰ γένη ψῶ,
Μυθῶμου ἐλθὲν ἐμπροσθέντις δὲν μισέψω.
Εὐγῆκα ἀπὸ τὸ σπῆτιμου πλεῖς φορῶν τὴν ὄδομαθαι,
Διὰ τὴν ἦτον τῆς κατὰρῶς ἐκείνου πλεῖς ὁμάδα,
Ἐπίστωμα καὶ χροῶ εἰς τὴν ὁποῖαν ἦτον τὸ ἔξισθαι,
Βυγαλωθεῖσιν ὅταν πασια, καὶ μπεῖω σὲ καράβι.
Ἐπέγραψα τὴν λοιπονῶν, καὶ μίαν χαρὰν μεγαλίω.
Ἀλίθια εἰς τὴν θαλάσσαν ἠλθεῖμου ὀλίγη ζαλίη,
Ἐκαυα μίρες πιασῆς γιοῦχα πᾶσον τῶνον,
Ζάλις δύο περπατῆσα τῆς γῆς ὡς καὶ σὸν τῶνον.
Τὸ λοιπονῶν εἰς δύο ἡμέρας βρασώμεν σὲ βρεῦσι,
Θαυρῶντας ταβερῶν ψωμι σὲ κείνο τὸ χαλούπι.
Μὰ καὶ ἦτον ἀκεῖβια δὲν τὸ λαλῶ ἐν φάδι,
Πούτοι νὰ θᾶν σὺ πᾶτους ἀνθρώποι εἶπας τὸν ἀλλοῖ.
Εἶπα μὰς ἐξέβασσῆται μίγα κακίνα,
Ποδὲ εἰσὶν εἰς χροῶν φάσι τὸν χειμῶνα.
Καὶ τὸ ψωμι ἐχάθηκεν μεγάλη ἀκρηβια,
Σταῖσι τῶν τῶν καμάσι πολλὰ ἐταπῆς εἶσα.

Α 2 Ἐράπ-

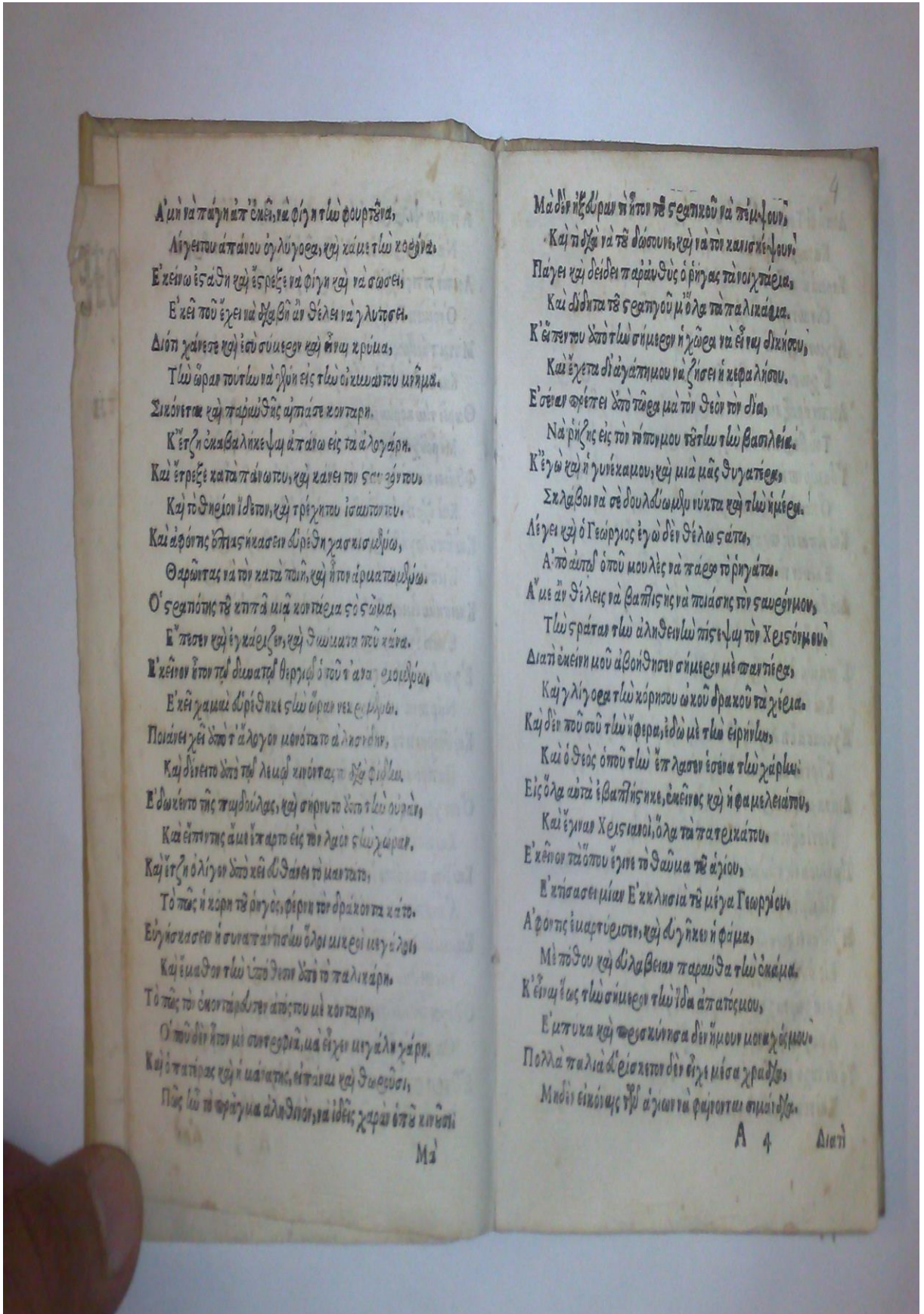
Ερώπια τῶς Χρυσιανούς, πῶς πᾶν εἰς τὰ μιντάτα,
 Εἴχουσι εἰς τὸν τόπον τους ἀπάνω σὰρίγαζα.
 Εἴπαμου τὸ πῶς εἶχαν μίαν κακὴν σιωπήθειά,
 Εἰς τὴν καρὸν τὸν παλαμὸν ὡσὸν τὰ φῶσμινθια.
 Μίσα εἰς τὸ νεθὸν πῶ πηασει, ἔξο μακρὰ σὸ πλάτος,
 Εἰ κὲ μίσα κατῆκοιζεν, καὶ ἔς εκεν εἰας δράκος.
 Καὶ πᾶσα μέραν ἤθελεν, εἶνα παιδὶ νὰ φάγη,
 Διὰ νὰ φῖσει πᾶσα ἀνθρώπων εἰς τὴν νεροῦ νὰ πάξει.
 Διαπᾶλλον δὲν εἶχασιν σὸν τόπον τους νὰ ποιῶσι,
 Καὶ ἡ χάρα ὅλη ἀπὸ κεῖ, εἶχαν νὰ δουλοῦτσιν.
 Ὅρκον εἶχαν εἰς τὴν μίσλιν τους τάρχητι ἡ φοράτου,
 Καὶ πᾶσα μέγα κάθε εἰς νὰ πέμπη τὸ δικότου.
 Καὶ ἄφθον ὄλλοι ἰδῶκασιν, δὲν ἔκαμα ἀλέως,
 Ἦ ῥπε ἡ γείρα τὴ ἀφέντι τους, ὅπου εἶχαν βασιλέως.
 Ἦχαν θυγατὴρ μοναχὴν που θέν νὰ τὴν παντρέψῃ,
 Καὶ ἀλλέως δὲν ἐγίνοντο ὡρῶν νὰ τὴν πέμψῃ.
 Τοῦ δράκου ἐμένον τὴ πακού, που δὲ εἰσκιετον γιὸν μάγος,
 Δαίμονας αἰμὴ ἐθαμῖτον πῶς εἶναι ἀνθρώπο φάγος.
 Ἀπσοῖ ἦτον ὁ λαὸς εἰς τὸν καρὸν ἐμένον,
 Που ὄρθουσαν εἶδῶλε σὴν τὰξιν τῆν ἐλλέων.
 Ὀκτανὴ καὶ μὲ τὸ θέλημα, καὶ κείνος ἐσπληνῆς,
 Καὶ ἔπεψεν τὴν κορμίντου, τραγοῦ δὲ κἀνίσκη.
 Τὸ λοιπὸν ὁ βασιλεὺς ἵζου ὡς γιὸν ἐθώρεν,
 Εἰ κάμασι ὀλιανίος νὰ πῆσῃ δὲν ὑμῶρεν.
 Καὶ αἰμὴ νὰ ὑπᾶς μὴ δὲν χάσῃς σύμμεθον τὴν ζωλέσου,
 Διαπᾶλλον πᾶσι, κὲ εἶναι ζυμῆ, καὶ κέμα εἰς αὐτῶσι.
 Εἶχαν τὸν καὶ ἔβαλατο αὐτῶν τὰ κορασάκη,
 Για ἄλλον ὅπου νὰ λαχεῖ νῆσι παληκαράκη.

Ἀπὸ

3
 Ἀπάνω ψιλὰ καὶ σὴν ἔπειτα πλατεῖα εἰς ἕνα δόμο,
 Νὰ τὸ θεοῦ ὅσει δὲ βουῶ ἀνθρώποι ἀπὸ τὴν δέμσι.
 Λοιπὸν τὸ πῶς εἶδῶκεν εἰς ερατῆος μὲ βία,
 Ὁ νόματι Γεώργιος ὅκτι καπαδωνίως.
 Μὲ πᾶ μῆκος μετὰ χαρπὴν νὰ πάγη σάλλοι κάσθον,
 Καὶ καβαλὸν δὲν ἄλλογον εἶνα ἀπᾶρ ἄσθον.
 Θωρεῖ τὴν κόρην μοναχίσσῃ χαμπυλασμένη,
 Μὲ ρούχα χρύσο ῥάντης, βασιλεῖα νηπιῖν.
 Φθάει κοντὰ εἰς τὴν πῶφθα ῥωτάτῃν ποῦ εἶναι,
 Καὶ δὲ πῶς εἰκεῖ καὶ χαμὴ καὶ τὴν τὸση θλημῆ.
 Καὶ ἀπυλογῆθι καὶ εἶπε του, τὴν ῥίγα ἡ θυγατῆρα,
 Εἰ μὲ πῶς εἶναι ἀπᾶρ τὴν σὴν μεθῆν ἡ μίσα.
 Καὶ σὴν εἶμα τὴ δράκοντα γὰ νὰ μὲ φᾶ τὴν ἔσει,
 Εἶ τὸ ἔχει ἡ χάραμα, καὶ εἶναι σιωπῆσμένη.
 Εἴ γὼ δὲ ζυμῆτον πῶς εἶδῶκεν γὰ νῆσι καὶ νὰ φάγη,
 Νάρτην μὲ δὲ ρη μοναχὴν νὰ ποιάσῃ μὲ φάγη.
 Καὶ ὄρθον τὰ κλαμάτα, πολλὰ φῶραπῆθι,
 Πατέρα μῆτερ ἔκαρξεν, γιὰ τὴν τὴν ἐλυπῆθι.
 Ὅσον γρυκὰς ἀπὸ τῶσιν ἀπαρῶδα ἀπὸ τὸ ἀλογῆρι,
 Καὶ εἶπεν τῆς κορῆς κράτητο ἀπὸ τὸ χαλιμαῖρι.
 Καὶ ἀπὸ τὸν κόπον ἔπαυσε ὀλίγον νὰ ἀναπαύσῃ,
 Ἀκαρτέοντα νὰ ἰδῇ τὸν δράκοντα νὰ φθάσῃ.
 Κάμεμου λῆγον νὰ τὴν ἰδῶ, γὰ σὸ κατῶ ὄρμαφός του,
 Καὶ πεθῶν νὰ ἀνταμοθῇ τὴν σὴν μεθῆν μετᾶ του.
 Ὀλίγον ἐκοιμήθη καὶ ἡ κόρη κινεσλογῆτον,
 Θωρεῖ τὸν δράκοντα καὶ ἔρχετον καὶ φάγη καὶ ξηπιτάτοι.
 Εἴ θάει καὶ ἔλεγε πῶς μίλει νὰ τὴν ἑλυτῶσῃ,
 Καὶ ὅκτι θεοῦ τὰ δόντην νὰ τὴν ἐλύθῃ δέμῃσι.

A 3 Ἀμὴ

Εικ.3

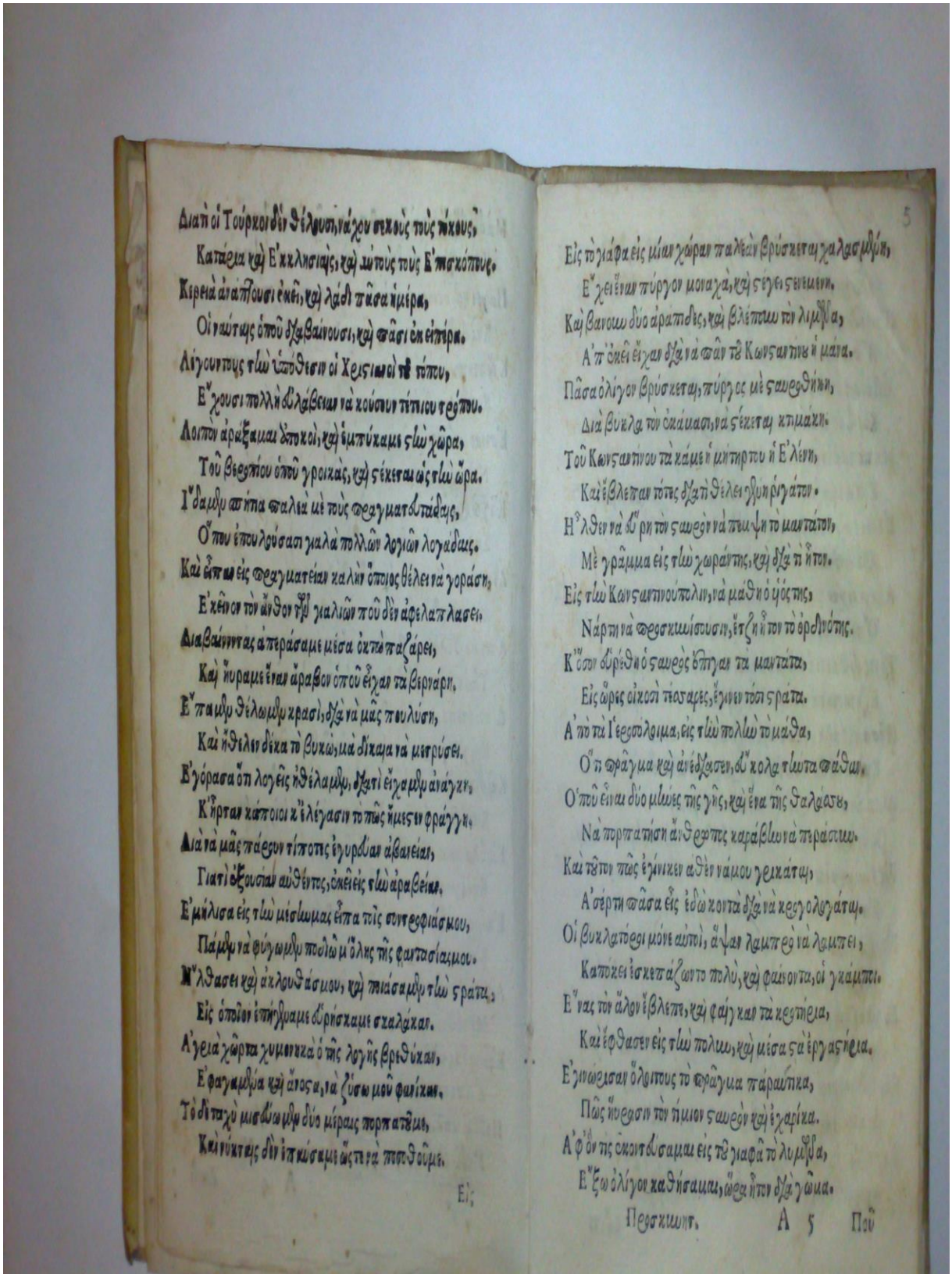

Α μη να πάγη απ' εμά, να φύγη τώ θουρτάνα,
 Λίγει του απάνου ούλουγορα, και κά με τώ κοθόνά.
 Έ κείνω ες άδη και ες ρέξ: να φύγη και να σώσει
 Έ κεί πού έχει να θηβη άν δέλει να γλυτωση.
 Δίση χάνσε και εσύ σμερον και ήνω κρούμα,
 Τώ ώρα του τώ να γρή ες τώ οικουα του ιηήμα.
 Σιόνιτω και παρώδης απάσε κονταρη.
 Κ' έτ' η σκαβαλ κκεψω απάνα ες τα άλογάρη.
 Και έτρεξε κατα πάνω του, και κανει τον σπυζόντου.
 Και το θηλειο ιδετοι, και τρέχεται ισουωτου.
 Και άφόντες όπισ κέσεν δρεθη χασκισ ώδης,
 Θαρώτας να τον κατα ποιη, και ήτοι άρωμα τα ώδης.
 Ο στραπότης τή επτά ά μια κονταρη ες σ' ώμα,
 Έ πσον και ή κέριζην, και σωματα πύ κένα.
 Έ κείνον ήτον τή δωματθ θηριφι ό του τ' ανα χειωδών.
 Έ κεί χαμαι δρεθικε σλώ ώρα νεκ εμύρι.
 Ποιάνη χει όπο τ' άλογοι μονότα ά λησιόνη,
 Και δινετο όπο τή λιμα κινότα, π' εθ' ειδών.
 Έ δωκετο της πιμδούλας, και σερνυτο όπο τώ ουράν,
 Και ήπιντης ά με ήκατο ες τή λαοι σλώ χάρη.
 Και έτ' η όλίγη όπο κεί δ' άθεί το μαντατο,
 Το π' άς ή κερη τή όηγοι, φέρινη τον δρακοιτα κατό.
 Εύγίσε κέσεν ή συναταν πάλω όδοι με χει ιαγ' ελθί.
 Και ήμαθον τώ έποθου όπο τή παλικάρη.
 Το π' άς τον κωνταρούτεν από: του με κονταρη,
 Ο πού δίν ήτοι με συνεθρία, μα εΐχει μεγαλη χάρη.
 Και ή πατίρας και ή μαίατας, ήπαιται και θωρεώσι,
 Πού έω τή φραγμα αληθινη, να ιδέις χάρη όπο κηθσι

Μά

Μά διν ή δ' ώρω π' ήτοι τή στραπκού να πύ μ' έου,
 Και π' εθ' να τή δ' άσουνη, και να τή κελισκ' έου.
 Παγει και δέδει παρώνδης ό ρήγας τ' άνοι χτέμα.
 Και δ' άδωτα τή στραπκού μ' όλα τ' ά παλικάρη.
 Κ' έπιντου όπο τώ σήμερον ή χ' ώρα να ήναι δικέου,
 Και έγεται διά γάπημου να ζήσει ή κεφαλήσου.
 Έ σ' ένα φέριπει όπο τ' άρα με τον θεο τον δια,
 Να ρήξεις ες τή τ' άπομου τ' ά τώ τώ βασιλεία.
 Κ' έγ' ω και ή γυνέκαμου, και μια μ' άς θυγατέρα,
 Σκαβα να σε δουλωδω μω νύκτα και τώ ήμέρα.
 Λίγει και ό Γεώργιος έγ' ω δέν δέλω σ' άτα,
 Α' πο άτα ό που μου λές να πάρε το ρήγατα.
 Α' με άν θί λεις να βαπισής να πιάσει τον σωροίμον,
 Τώ σ' άτα τώ αληθινώ πισέψω τον χειροίμον.
 Δια τ' ά κεινη μου άβοηθουνη σήμερον με παντιέρα,
 Και γ' λίγορα τώ κόρησου ώκού θρακού τ' ά χέμα.
 Και δέν πού σου τώ ή φερα, εδ' ά με τώ εφίρην.
 Και ό θεός ό που τώ έπ' λασην εσένα τώ χάρη.
 Είς όλα άπ' ά βαπής ηκε, εμείνος και ή φαμελειάτου,
 Και έγ' ηνα Χειρισιοι, όλα τ' ά πατερικατου.
 Έ κέποι τα ό που έγ' ηνε το δάωμα τ' ά ζίου,
 Έ κ' άσε μίαν Έ κελισία τ' ά μέγα Γεωργίου.
 Α' φοντες ήμαρτερον, και άγ' ηκε ή φάμα,
 Μι πόθου και δ' άλα βειαν παρώδα τώ ά κέμα.
 Κ' ένω ή τις τώ σήμερον τώ έδα άπατίμου,
 Εμπυκα και φερεσκύνσα δέν ήμον μοναχ' έμου.
 Πολλά παλια ά είσκτοι δέν εΐχ' ημίσα χραφ' ά,
 Μικ' η εικόνας τ' ά ζιων να φανενται σημάδ' ά.

A 4 Δια τή

Διαπὸ οἱ Τούρκοι διὰ Σίλων, ἀρχὸν σκευὸς τοὺς πίκους,
 Κατὰμα καὶ Ἐκκλησιασ, καὶ λυτοὺς τοὺς Ἐπισκόπους,
 Κιρενὰ ἀνὰ πῶσι ἐκεί, καὶ λαδὶ πᾶσα ἡμέρα,
 Οἱ νῶταίς ὅπου δὲ βαίνουσι, καὶ πᾶσι ἐκείπτε.
 Λίγους τοὺς τῶν ὑπόθεσι οἱ Χειρῶσι τῆ τύπου,
 Ἐχουσι πολλὴ δὲ λαβεία νὰ κούσου τίτιου τεσῦπου.
 Λοιπὸν ἀράξαι δῆλοιοι, καὶ ἐμπύκαμι σῶν χώρα,
 Τοῦ βρεσπίου ὅπου γροικας, καὶ σέκεται αἰς τῶν ἄρα.
 Ἰδαμὸν σπῆπα σφαλιὰ μὲ τοὺς φεαγματῶν δῆλας,
 Ὅπου ἔπου λούσαι μαλὰ πολλῶν λογῶν λογαδίας.
 Καὶ ἐπὶ πῶσι φεαγματῶν καλῆ ὅποιος θέλει νὰ γοράσει,
 Ἐκείνοι τὸν ἄνδρον ἔβη μαλιῶν πῶν δὲ ἀφελὰ πλάσει,
 Διαβάνοντας ἀπεράσαι μίσα ὀκτὸ παζάρει,
 Καὶ ἦρα μὲ ἔνω ἀραβον ὅπου εἶχαν τὰ βιρῆρα.
 Ἐπαμὸν Σίλων κρασὶ, δὲ νὰ μᾶς πωλυση,
 Καὶ ἦθιλι δέκα τὸ βυκῶν μὰ δέκα νὰ μετῦσει.
 Ἐγοράσα ὅπ λογῆς ἡδὲ λαμῶν, δὲ πῶν εἶχον ἀνάγνη,
 Κῆρται κάπιοι καὶ ἰλέγασιν τὸ πῶς ἦμισιν φράγγη.
 Διὰ τὰ μᾶς πᾶσον τί ποτις ἔγυρῶν ἀβαίειαι,
 Γιατὶ ὄξουσι αὐθῆτες, ὀκείεις τῶν ἀραβείαι.
 Ἐμῆλσα εἰς τῶν μισῶμας εἶπα τῆς συντεφιάσμου,
 Πάμην νὰ φῶν γῶν ποδῶ μὲ ὅλης τῆς φαντασίαιμου.
 Μᾶλθασει καὶ ἀκλουθᾶσμου, καὶ πῶσι σῶν τῶν φράτα,
 Εἰς ὅποιον ἐπὶ γῶμας δῆρῶκα μὲ σαλακας.
 Ἀγεία γῶρτα γυμονικὰ ὅτις λογῆς βριδύκα,
 Ἐφαγῶμα καὶ αἰος, νὰ ζῦσω μὲν φαικας.
 Τὸ δὲ ταχὺ μισῶμα δὲν δύο μίρας πορπατῶμα,
 Καὶ ἰνυκτες δὲν ἰπκῶσαι αἰς τῶν πῶσθῶμα.

Εἰς

5
 Εἰς τὸ γιάφαις μίαν χώραν παλαιὰ βρύσκειται γλασμάκη,
 Ἐχέειν πύργον μοναχῶν, καὶ σῆσι σῆνινη.
 Καὶ βανου δύο ἀραπῆς, καὶ βλιέπται τοῖν λιμῶν,
 Ἀπὸ οὗ εἶχαν δὲ νὰ σῶν τῶν Κωνσταντινῆ μάνα.
 Πᾶσα ὀλίγον βρύσκειται, πύργος μὲ σωροθῆκη,
 Διὰ βυκλα τὸν ὀκίμασι, νὰ σέκεται κῆμακη.
 Τοῦ Κωνσταντινου τὰ κάμα ἡ κῆτητου ἡ Ἐλίθη,
 Καὶ ἔβλεπαν τότε δὲ πῶν Σίλων ἰσχυρήρατον.
 Ἡ λῆθι νὰ δῶρ τὸν σωροθῆ νὰ πῶν ἡ τὸ μαντάτοι,
 Μὲ γράμμα εἰς τῶν χωράτης, καὶ δὲ πῶν ἡτοι.
 Εἰς τῶν Κωνσταντινου πόλιν, νὰ μάθῶν ὁ ἡόςτης,
 Νάρτη νὰ φερακῶσι σῶσιν, ἔτῃ ἡτοι τὸ ὀρδῆνότης.
 Κῶσιν ὀρδῆν ὁ σωροθῆ ἔπῃται τὰ μαντάτοι,
 Εἰς ὅρις αἰκοὶ πῶσας, ἔγῃν τῶν φράτα.
 Ἀπὸ τὰ ἰεσολομα, εἰς τῶν πολλῶν τὸ μάδα,
 Ὅπ φεαγμα καὶ ἀνὲ δῆσεν, δὲ κολα τῶν τῶν ἀδάω,
 Ὅπου εἶναι δύο μῶσις τῆς γῆς, καὶ ἔνα τῆς σαλασε,
 Νὰ πορπατῆσιν ἀνδρωπῶς καράβλων νὰ περάσω.
 Καὶ τῶν πῶς ἔγῃν κῆ ἀδῆν νὰ μῶν γελῶται,
 Ἀσῆρη πῶσα εἰς ἔδῶ κοντὰ δὲ νὰ κερῶλο γῶται.
 Οἱ βυκλα τὸ ἐγὶ μόνε αὐτοῖ, ἀψα λαμπρῶ νὰ λαμπει,
 Καποκῆ ἰσοκῆ αἰζῶντο πολὺ, καὶ φανοντα, οἱ γῶμαπαι.
 Ἐ νὰς τὸν ἄλῶν ἰβλιέπαι, καὶ φῶν καὶ τὰ κερῶπαι,
 Καὶ ἔφθασεν εἰς τῶν πολλῶν, καὶ μίσα σῶν ἔργασῆρα.
 Ἐ γῶμασιν ὀλιγοὺς τὸ φεαγμα παρῶπαι,
 Πῶς ἦνεσθιν τὸν ἡμῶν σωροθῆ καὶ ἔχαρῆκα.
 Ἀφῶ ὅτις ὀκῶν δῶσαι εἰς τῶν γιάφαι τὸν λιμῶν,
 Ἐξῶ ὀλίγοι καθῆσαι, ὀρα ἡτοι δὲ γῶμα.

Περσικωνη. Α 5 Παῦ

Πληγὴν ὅπου ἐδέχθηκε, δὴ τὸς κρηματομήρους.
Ὁ κτὶ κερὸν τὸν παλαμὸν, πού ἦτον περὶ κρημῶς.
Στίκει δὲν λιγὼς ἔνι τι, ἦναι σεμῆς καί σκη,
Ὁ σοὶ πού κἀνωμῶ κακὰ, δὲ κείνω πληθύνισκη.
Ἀ μὴ τί θέλετε νὰ σᾶς πῶ, ὅσον κακὸν μᾶς σρέχει,
Πᾶσα ζυμῖα δὲ ἀνεθρία, ὅπου δὲν βρέχει.
Καὶ ὅσα δὲν ῥάμεισαν, τῆς ὥρας πού βρῖσκομῶν,
Ἀ κομὴ τὸ ψωμὶ πολυδορμᾶς τὸ τρόμῶ.
Παρά ἄλλους τόπους πού γροικῶ, καὶ γυρίσα καὶ ἰδα,
Ἐ δὴ δὲ βρῖσκει ἀνθραπος, καλὴ τερῶ παρῖδα.
Καὶ τὸ πῶς βιάζοντα, πῶς ὑπορεῖ νὰ ποίση,
Στὸν τόπον μᾶς τὴν σήμερον, πᾶσα πῶ γῶς νὰ ζήσει.
Ἀ νὲν καὶ νάχη δὲ λημα, ποτὲ νὰ μὴν σενιάζει,
Τῆς ὥρας ὡδρα γέλωτου, ἀν δὲ ληνὰ κοποῖ ζῆ.
Ἐυέσκη ἔτιμα πρῶταυδς, νὰ ποίση ὅπ δὲ λει,
Πειροβλια καὶ δένδρα, χοράφια καὶ ἀμπέλη.
Ἀ ν δὲ λη παχτω ἀεκα, ἵνα τὰ παχτῶς,
Κάρδη ἔχει δὲ φροσ, ἔα ζῆ τὴ κἀνη ῥοση.
Ἀ νίως καὶ δὲ λη, νὰ βρῖσκειται ὁ κινύρις,
Ἄ τειχος κλέπτῆς καὶ χοντρος, μεγάλος ψεματέρις,
Παχρη καὶ παρῶδης, μισομῶ τοὶ γιτόιοι,
Διόχουντο δὲν τὸ χωρίο, καὶ πειάνου τοὶ ὄνοι.
Τότες λαλεῖ δὲν μῆσατου, ἀν πῶ γῶ πῆ ἀ γᾶσω,
Ὁ τόπος τῆτος δὲν φελα, καὶ δὲ λω νὰ περάσω.
Βιήνη καὶ πῶ γῶ μὲ ὀρέξει, κἀνει κἀνενα μῆνα,
Μα δὲν ἦβρῖσκη σὰν ἐδῶ, ψοφαγῆ δὲν σῶν πέννα.
Ἰδα πολλούς καὶ ἀγροικισα, τὰ ππου καὶ γυρίσω,
Καὶ ἀραστῖα ζῶω πολλὰ, τὸν ἀνίμον ἱμακᾶίζαν.
Πῶς

46
Πῶς εἶναι τόπος δὲν κολος, ἔτοιμος γὰρ πᾶσα ἵνα,
Παρά τὰ πάντα εἰς πῶ γῶς, κῦρις εἶναι καὶ μάνα.
Ὁ σπῆς παρῖδη βιάζοντα, ἔγω μὰ τὴν ἀληθεια,
Δὲν λέγω λόγῳ ἀφροπον, νάχω τὸν θεῖν βοῖθια.
Καὶ ἄς γροικῆσι πασαῖας, καλὰ τὴν σωτηγῆναιμον,
Ἐ τὸ ὅπου μίλισα, ἦτον μὲ τὴν καρδίαιου.
Ἀ νὲν καὶ μίλισα χοντρο, μὴ δὲν τὸ βαρῶδῆτε,
Καὶ νὰ μὲ κατακρίνετε, λόγια κακὰ νὰ πῆτε.
Παρά δὲ ἕνα ψυχικόν, ἀνὲν καὶ δὲν ὀκνῖση,
Ὁ ποῖος δὲ βιάση τὸ χαρῆ, ἵμὲ νὰ μακαρίση.
Ἀ νὲν καὶ ἔναι ἱερῶς, νάχω καὶ γῶ παρῖδα,
Στὴν λειτουργία νὰ θυμηθῶν, νὰ μὴ βάλι μερίδα.
Διαπῶκοποιασα πολλὰ, καὶ δελοποιήσατο,
Ὁ πῶ γῶμα ἔγροικισα, ἰδα ἀβίζᾶρισατο.
Σήμερον ἔτελεισα, μὲ ὠδον τὸ χαρῆμου,
Ὁ πῆξδρον ἠ γῶσις μου, καὶ δὲ βῆ εἰς ταυφῶδῖμου.
Ἐ γῶ γῶ ὅσα γυρίσα, δὲ νὰ τὰ γροικῶσιν,
Ἐ κείνο πῶ δὲν ὑποροῦν, νὰ ὑπᾶν νὰ ἰδοῦσιν.
Ὁ σοὶ ἐπήγα κ' ἰδασιν ἔχωτους μαρτυρίαμα,
Νὰ σερεῶσω ἔτιμα, εἰ μὲν τὴν σωτηγῆναιμου.
Ἀ πᾶνω σὰ φροσκω ἡματα, τὴν ἱερεσολιμάτου,
Ἐ κεί ὅπου ἐπέρασα, καὶ τοπος ἐπορπάτου.
Τὰ ὅποια εἶναι ἀληθεια, ἐτᾶτα πού γροικᾶτε,
Ἀ νὲν καὶ δὲν πῶς δέεται, εἰ μὲν ἱερετάτε,
Ἐ κείνους πού ἦταν, δὲν μὲν οἱ σιντεροφῖα παπάδες,
Κοι φροτίς πού γυρίσαμῶ, ἀντάμα ταῖς γιωρτάδες.
Ἐ γῶω δὲν τὸ σῶ βῶλοι, καὶ δὲν τὸ πάλμου χόλι,
Στὸ ἀελοῦδῶν ἀ γῶνακα, τῆς ἱερεῖος ἦτον ὄλοι.
Πρῶ-

Πνύμα πνοι λειτουργικοί, φάνετέ μου θωρότους,
Ο μαρκανόνις ὁ δὲν κρές, πάντα μου χαιρετότους.
Μεταίοιαι εἰς ἑαυτούς, εἶμαι ἔπιμος νὰ πείσω,
Ὅσιν πού ζῶ μου φάνετα, μὲ τούς ἀλισμοίσι.
Καὶ ἀέφτασα καὶ ἦτοτα καλοῦ δπό σαφόντους,
Συμπάθειον θέλω καὶ ζήτῳ καὶ ἄς ἔχω τὴν δὲχάντους,
Σωματικὰ δὲν ἀγγελικῶ νάσαι καλὰ εἰς αὐτόν μου,
Καὶ ψυχικὰ νὰ χάριετα, ὁμοῦ με τὸν Χριστοῦ μου.
Ἐπθειῶ πολὺτατα, με πᾶσαν καλοσωμίω,
Νὰ χρυσῶ εἰς τὴν μέσητους, με ἑμοῦ τὴν εἰρήμίω.
Ὡσὰν ἔσωτεροφίασαι, ἦμισ δὲν ὄλοι ξίνοι,
Ἀπᾶμα ἐχαρίκαυε, σὺ τὴν τὴν οἰκουμένη.
Στῶ κάτα ἱεροσαλήμ, πηπηγα ἀπατόσι μου,
Χάμου σὴν γλῶ δέσκειται, ἀνὲν καὶ μεσκόσμου.
Ἐκεί ἔχω ὄλοι νὰ πᾶν, σὸ τέλος νὰ κριδοῦμε,
Παρακαλῶ τὸν πλάσω μου, καὶ μεῖς νὰ ἀντιμωθοῦμε.
Ἀνὲν καὶ νάσαι διωατοῖ, δέξουμιση τὸ βᾶνω,
Νὰ εἰδοῦμαι νὰ γνωρίσωμαι, ἐκεῖ εἶνα τὸν ἄνω.
Στῶ ἄνω ἱεροσαλήμ, ἐτ ζή ὡσαν ποδοῦμε,
Εὐθὺς χωρεῖς τὴν κόλασι, ἐπιμοι νὰ βρεθοῦμε.
Τούτο ζήτῳ καὶ ποθειῶν ἄνω ὁ λίγῳ χαρῆ,
Ὁ λίγον τόποι νὰ σαθῶ, νὰ χῶ κείνα τὰ θαρῆ.
Νὰ μὰ ξειῶσαι ἡ χάριετα, ἀν ὑπορῶ νὰ πείσω,
Διὰ πῶσα δὲν θέλω, ἄλλο νὰ τὲ ζήτῳ.
Μὲ τὲτον δὲν κείνωμε, ἀν θέλει νὰ μου γροικίση,
Ἐτὲπο δὲν τὸ ζήτῳ, τελῶν ἄς μου χάριση.
Ἐτὲ ἔχω τὴν ὀλπίδα μου, μίσα σὸν ἑαυτοῦ μου,
Διαπὶ πῶ ὄω βέβαια, διασποτῆ τὸν Χριστοῦ μου.

Ἐγρά

47
Ἐγράβω με τὴν χεῖρα μου, σὺς χίλιους τριακοσίους,
Τῆς ἀνένιτα τὲ Χριστοῦ, μεῖνα ἄλλους δέκακοσίους.
Ἀδὲν τὲ ἀρέση καενῶ, ἄλλος νὰ ἠμπορίση,
Διὰ τουτοῦ ὁμορφίτερο, ἀν γράβωι καὶ ἄς πείση.
Ἐχῶ χαρὰν νὰ τὸ θωρῶ, πάντα νὰ τὸ δέξω,
Καλίτερο νὰ τὸ γροικῶ, πολὺτατα, ἀν ὄγαλιζῶ.
Ἀς ἔχωμαι σωχόρεσι, σὺ τὸν ὅσοι το εἰδῆτε,
Με τὴν καρδίαν, εἰς τὸν θεὸν δεκτικὰ νὰ πείτε.
Τὰ κείμενα ὁπό ἔπισα, νὰ μου τὰ συμπάθειση,
Καὶ τὰ κακά μου τὰ πολλὰ, νὰ μὴ δὲν τὰ βυκλείση.
Διότις ἐγὼ βέβαια κωμῆ, σὸν κόσμον δὲν πῆσα μῆρις,
Εἰς ὄλους δὲν ἠνεύσκετα, ἄλλος κείμενα μῆρις.
Ἐμολογοῦμε φανερά, πᾶσαν νὰ τὸ ξέρι,
Ἀς δέξωσι τὸ χαρῆ καὶ μέσα νὰ τὸ δέρι.
Πῶς εἶμαι τὸσον ἁμαρτωλῶς, ἐκεῖ ὁπό νὰ τὴν χῶ,
Ποῦ δὲν δὲν δᾶνω νὰ τοποῦ, οὐδὲ νὰ τὸ σιωπήσω.
Πᾶσα κακὸν ἐπίησα, σὸν κόσμον ὁπό ὑπῆκα,
Τὰ κείμενα τῆς κόλασις, οὐδὲ νὰ δὲν ἀφῆκα.
Ἐπῆσα πολὺτατα, τὸν χρόνον τῆς ζωῆς μου,
Ἄλλα πολλὰ ὀκούσα, ἦτον ὁπό ζεωπῆς μου.
Εἰμοι εἰς καπιους λογισμοῦς, ἀμὴ δὲν τὴν ἐκράτευ,
Ἀληθινῶς ἀμὴ ἦταναι, πῆς κρύσις τὲ θαιατευ.
Ἐργατα λογῆα κατὰ νοῦν, καὶ κατὰ δέξουσι,
Ἄρπαξα ἑξαδουμισα, ἐπῆρα αὐθιαν.
Ἄδικα ἐπὶ ὀρκισα, βλασφημία κατὰ λογῆου,
Πολλοὺς ἐσκωφάντισα, ὄξυ βίκα τὲ νόμου.
Ἐλύπισα ἐλιδόρεσι, ἐκλεψα με πορνῆα,
Καμποσο ἑλαδερφάγισα, ἠγᾶπισα μιχοῖα.

Φίλος

Φῶς ἤλθεν εἰς τὸ λόγγουμου, καὶ κατηγαρισάντην,
Τὸν ἀδελφόν μου Ἰθληψα, καὶ κατὰ φρονισάντην.
Ἐσσωπα κατὰ κρείστη, πολλὰς φορὰς τὸ εἶπα,
Εἰς κείνους ὅπου πῆσασιν, εἰς κέσμα ἐφανίκα.
Καὶ δὲν ἐκείτωρα φράτα ἐγώ, νὰ ἰδῶ τὰ ἐδικαίμου,
Τὰ σφάλιμα πὺ ἐκαμα, καὶ βεῖσκοντα κοντάμου.
Ἐσέκουμου εἰς φρεσθῶγη, ἔψαλα ὑμνωδία,
Ὁ νόυ μου εἰς τὰ πονηρά, ἦτον κακὴ καρδία.
Εἰς τὴν νησιάν ἀμάλεισα, καὶ τὴν πινδουαπκούμου,
Δὲν ἐκαμα τὸν λόγοντου, πὺ μίλειν τὴν Χεισοῦμου.
Ἐγέλωμ εἰς τὴν Ἐκκλησία, καὶ κατὰ ἀφρονός,
Ἐκνοδοξοῦμ κ' ἄποσα, καὶ φειφάνου μίνος.
Καὶ ἄλλος νὰ ἰδα Μάτιμον, ἐκεῖ πὺ νὰ φανδὰχτῶ,
Ὁ νόυ μου ὑπατάσεται, καὶ ἀναχατὰ νὰ ἐρτῶ.
Πάρουθα ἐσκοτήζουμου, τὰ ἀδιάμου νὰ γρεικέση,
Μετῶν καρδίαν ἐμὶχόδουσα, τὰ μάτια πὺ θωρεύση.
Ὅλα τῶτα τὰ ποιηρά, ἔργα ἐπιποιάτα,
Καὶ τὰ καλλὰ καμύματα, τῆλιος ὄξ' ἄπολίσατα.
Ἐνα κπὸν ἀπόπτον, βεῖσκουμ μιομύρον,
Εἰς τὸν καμῶν τὸν φρόσκωμῶν, τὸ σῶμα σκλαβομύρον.
Καὶ ὄξ' ἄπο πῆραζουμ, πάντοτε ἀπατάμου,
Διὰ νὰ ζημιώση τὴν ψυχῶν, μὲ τὰ πολλὰ κακάρου.
Ἐλίπησι σωχῶρεπιν, κυρμὲ οἰκτεροῦμῶν,
Ὁ εὐαθὸς φιλάνθρωπος, Χεῖς ἐὶ ἐλεποῦμῶν.
Ὁ κ' ἄβροβόλου τὰ κακὰ, ὄξ' ἄπο τυρανίδος,
Ἀξίωσται νὰ πορδῶ, τῆς διξίως μερίδος.
Καὶ νὰ γροικέσω καθαρὰ πᾶνω εἰς τὴν βασιλείαν,
Δὲν τι κληρονομείσται, ὄξ' ἄπο τῶν ἀνιργισίαν.
Ὅσοι

48
Ὅσοι μοῦ ὄπιστρέψεται, σήμερον νὰ χαρῆται,
Διὰ τὸ ὄθασεν τὸν τερμύριον, καμῶν νὰ φωνεθῆτι.
Ὅσοι ἐκοποιάσιν ἄπο καμῶν, πῆσος κωμαπρίσιν,
Ταῖς δόσασιν ταῖς σάρκαμτους, βεβαμα ἔδιν ὀπνίσιν,
Κ' ἦτον εἰς τὰ κρείστη πάντα ἀναχπισμύρος,
Τῶρα νὰ σέκουσι, πολλὴν ἀναπαμύρος.
Ἐτ' ἔθαρῶς ὄν πλῆσιμου, Κυρῶν καὶ θεοῦμου,
Ὡς Χεῖσιανὸς ὀρθόδοξος, νὰ τυχω βοηθῶμου.
Σφραγίδα νὰ χουμ ἀναπασιν, ὄλοιοι βαπτισμύροι,
Παρά τὰ πάντα οἱ πῶχοι, πουῶν τυραγνησμύροι.

Τέλος καὶ τῆς Θεῶν ἡμῶν δόξα :-

Συντομογραφίες:

Μ.:Λεόντιος Μαχαιράς

Α.: Ασσίζες

Β: Βουστρώνιος

Λ. Σ.: Λογίζου Σκευοφύλακος

Α.Χ: Άνθος των Χαρίτων

Ε.Κ.: Ερωτικά Κυπριακά

Κ.: Κυπριανός

Ε.: Ερωτοπαίγνια

Χ.Μ: Χρονικό Μορέως

ΚΕΓ: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

ΚΚΕ: Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών

ΘΗΕ: Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια

ΕΕΚΜ: Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών

Βιβλιογραφία

Αρχιμανδριτης Νικόδημος (2007). Αίθερίας: Ὀδοιπορικὸν εἰς τὸ Σινᾶ καὶ τοὺς Ἁγίους Τόπους [Ἄνθη Εὐσεβείας 9]. Αθήνα: Τήνος. 28.

Αρχιμανδρίτης Κυπριανός (2001) *Ιστορία χρονολογική της νήσου Κύπρου*. Λευκωσία: Κ. Επιφανίου. 68.

Αφεντουλίδου Α. (2008). Νοηματικά Ρήματα της Κυπριακής Διαλέκτου. *Νεοελληνική Διαλεκτολογία*. 5. Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών. 27-50.

Βιγγοπούλου. Ι. (2004). Το περιηγητικό ρεύμα στον 19ο αιώνα. Ένας πολιτισμικός διάλογος ή ένας διάλογος πολιτισμών. *Σύγκριση/Comparaison* 15. 175-185.

Bosworth. C. (1979). *The "Protected Peoples" (Christians and Jews) in Medieval Egypt and Syria, Bulletin of the John Rylands*. University Library of Manchester. 24.

Γιαγκουλλής Κ. (2009). *Θησαυρός Κυπριακής Διαλέκτου. Ερμηνευτικό, Ετυμολογικό, Φρασεολογικό και Ονοματολογικό Λεξικό της Μεσαιωνικής και Νεότερης Κυπριακής Διαλέκτου*. Λευκωσία: Theopress.

Γιακουμάκη Ε. (2008). «Προσκυνητάριον των Ιεροσολύμων», Διαλεκτικό ή λόγιο κείμενο;. *Νεοελληνική Διαλεκτολογία* 5. Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών. 68 – 79.

Dawkins R. M. (1932). *Leontios Makhairas, Recital concerning the Sweet Land of Cyprus entitled "Chronicle"*. Oxford: Clarendon Prless

Ζηζιούλας Ι. (1962 – 1968). Ιερουσαλήμ. *Εκκλησιαστική Ιστορία ΘΗΕ ΣΤ'*. Αθήνα: Αθ. Μαρτίνοσ. ΣΕΛΙΔΕΣ;

Herrin. J. (2007). *Τι είναι το Βυζάντιο*. Μτφρ. Χριστιάνα Σ.. Αθήνα: Ωκεανίδα. 47

Jacoby. D. (1986). "Pèlerinage Medieval et Sanctuaires de Terre Sante: La Perspectice Vénitienne". Ateneo Veneto. 27 – 28.

Καδάς. Σ.Ν. (1986). *Προσκυνητάρια των Αγίων Τόπων: Δέκα Ελληνικά Χειρόγραφα 16ου-18ου αι..* Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής. 36, 57.

Καδάς. Σ. Ν. (1998) *Οι Άγιοι Τόποι, Εικονογραφημένα προσκυνητάρια 17ου - 18ου αι.* Αθήνα: Καπόν.14, 16, 35.

Κακουλίδη-Πάνου Ε. – Πηδώνια (1994). *Άνθος των Χαρίτων - Φιορ δε Βερτού: Η Κυπριακή Παραλλαγή.* Λευκωσία: ΚΕΕ. 64, 104.

Κεχάγιογλου Γ. (1997). ΤΖΩΡΤΖΗΣ (Μ)ΠΟΥΣΤΡΟΥΣ, (ΓΕΩΡΓΟΣ ΒΟ(Σ)ΤΡ(Υ)ΗΝΟ΄Σ Ή ΒΟΥΣΤΡΩΝΙΟΣ), ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΚΡΟΝΙ΄ΚΑΣ ΚΥΠΡΟΥ. Λευκωσία: ΚΕΕ. 12 – 13.

Κιτρομηλίδης, Μ. Π.(2002). *Κυπριακή Λογιοσύνη 1571 – 1878.* Λευκωσία: ΚΕΕ. 124.

Κριαράς, Ε. (1969 - 2014). *Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους Γραμματείας, 1100-1669.* Θεσσαλονίκη ΚΕΓ.

Κύρρη. Κ. (1982). *Το Βυζάντιο κατά τον ΙΔ΄ αιώνα. Η πρώτη φάση του εμφυλίου πολέμου και η πρώτη συνδιαλλαγή των δύο Ανδρονίκων.Εσωτερικά και εξωτερικά προβλήματα.* Λευκωσία: Λάμπουσα. 151.

Λυπουρλή, Δ. (1983). *Αρχαία Έλληνική Μετρική.* Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Μενάρδος Σ. (1969). *Γλωσσικαί Μελέται.* Λευκωσία: ΚΕΕ. 77, 138.

Πασχάλης, Δ. (1964). Περηγηταί εν Ελλάδι από του ιδ΄ μέχρι του κ΄ αιώνας. 4.ΕΕΚΜ. 231-325.

Παπαγγέλου Ρ. (2001). Το Κυπριακό Ιδίωμα. Αθήνα: Ιωλκός. 40, 863, 1376 -77.

Παυλίδης Α. (1993). Η Κύπρος ανά τους αιώνες μέσα από τα κείμενα ξένων επισκεπτών της. Τ 2ος, Λευκωσία: Φιλόκυπρος. 619, 704.

Παυλίδη Α. (1995). Λεοντίου Μαχαιρά, Εξήγησις της Γλυκειας Χώρας Κύπρου η ποια λεγεται Κρόνακα τουτέστιν Χρονικόν. Λευκωσία: Φιλόκυπρος. 128.

Περδίκης Στ.Κ. (2004) Λογίζου Σκευοφύλακος Κρόνικα ήγουν χρονογραφία τοῦ νησιού τῆς Κύπρου. Λευκωσία: Μουσείον Ιεράς Μονής Κύκκου. 9, 37, 165.

Πιερής Μ.- Νικολάου-Κονναρή Α. (2003). Χρονικό της Κύπρου παράλληλη διπλωματική έκδοση των χειρογράφων Λεόντιου Μαχαιρά. Λευκωσία: ΚΕΕ. 65, 70, 104, 65.

Pringle D (2012). Wilbrand of Oldenburg's journey to Syria, Lesser Armenia, Cyprus and the Holy Land (1211–12): a new edition. *Crusades* 11. 109-137.

Σαλμανίδης Π. (1971)., Άγνωστον Κυπριακόν «Προσκυνητάριον» του δεκάτου έκτου αιώνος. *Κείμενα και Μελέται Νεοελληνικής Φιλολογίας* 71. Αθήνα. 6, 8-14.

Seemann K. D. (1976), *Die altrussische Wallfahrtsliteratur*. Munich. 38 – 41.

Σταύρου Θ. (1974), *Νεοελληνική μετρική*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη. 112.

Στεφανής Ι.Ε. (1998). *Τυπική Διαθήκη. Αγίου Νεοφύτου του Εγκλείστου Συγγράμματα*. Τομ. Β'. Πάφος: Ιερά Βασιλική και Σταυροπηγιακή Μονή Αγίου Νεοφύτου. 24 – 69.

Τσιρπανλής Ζ. (2006). *Ο Κυπριακός Ελληνισμός της Διασποράς και οι σχέσεις Κύπρου – Βατικανού (1571 -1878)*. 24, 118,

Τζώγα Β. (2015). *Ο ιατροφιλόσοφος Νικόλαος Κεραμεύς (τέλη ιστ' / αρχές ιζ' αιώνα – 1663)*. Βιογραφία – Εργογραφία – Μελέτη και έρευνα του ιδεολογικού του

προβληματισμού σε συνάρτηση με τα κυρίαρχα πνευματικά ρεύματα της εποχής του.
8.

Φιλίππου Λ. 2000 (1930). *Τα Ελληνικά Γράμματα εν Κύπρω κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας*. Λευκωσία: Επιφανίου. 28, 33, 35, 39.

Φώσκολος Μ. (2008). «Προσκυνητάριον των Ιεροσολύμων», Άγνωστον ποιητικό μνημείο της κυπριακής διαλέκτου (τέλος 16^{ου}). *Νεοελληνική Διαλεκτολογία*, τόμ. 5^{ος}. Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών. 571 – 607.

Χασιώτης Ι. Κ. (2001) Μεταξύ Οθωμανικής και Ευρωπαϊκής Πρόκλησης, Ο Ελληνικός Κόσμος στα Χρόνια της Τουρκοκρατίας. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.. 42.

Χατζιωάννου Κ. (1999). *Γραμματική της Ομιλούμενης Κυπριακής Διαλέκτου*. Λευκωσία: Ταμασός. 47.

Χατζιωάννου Κ (2002). *Περί των εν τη μεσαιωνική και νεωτέρα Κυπριακή ξένων γλωσσικών στοιχείων* Γ' Έκδοση. Λευκωσία: Επιφανείου. 63.

Διαδικτυακές Πηγές:

Αθανάσιου Σακελάρη (1868), *Τα Κυπριακά ήτοι, πραγματεία περί γεωγραφίας, αρχαιολογία, στατιστικής, μυθολογίας και διαλέκτου της Κύπρου*, τόμος 3, Αθήνα, Προσπελάστηκε στις 27/8/2015 από:

https://books.google.com.cy/books?id=kxQLAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Alexiou S. and Aposkiti M. (1988). *Έρωφίλη τραγωδία Γεωργίου Χορτάτζη*, Αθήνα: Στιγμή, 1988

Προσπελάστηκε στις 1/12/2015 από: <http://stephanus.tlg.uci.edu/index.php>

Bakker W.F. - Van Gemert A.F (1996) *Η θυσία του Άβραάμ*, Ήράκλειο: Πανεπιστημιακές Έκδόσεις Κρήτης.

Προσπελάστηκε στις 1/12/2015 από: <http://stephanus.tlg.uci.edu/index.php>

Βιγγοπούλου. Ι. (2014). Με το βλέμμα των περιηγητών, Τόποι-μνημεία-άνθρωποι,15ος -20ος αι. Travelogues, Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη. Προσπελάστηκε στις 10/8/2015 από: <http://el.travelogues.gr/ergo.php>

Βιγγοπούλου. Ι. (2005). *Ο Ελληνικός Κόσμος Μέσα Από Το Βλέμμα Των Περιηγητών* (15^{ος} – 20^{ος} αι.). Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη – Κότινος. Προσπελάστηκε στις 10/8/2015 από:

<http://helios-eie.ekt.gr/EIE/browse?type=authornhrfel&order=ASC&rpp=20&value=%CE%92%CE%B9%CE%B3%CE%B3%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%85%2C+%CE%99%CF%8C%CE%BB%CE%B7>

Γεωργοπούλου-Βέρρα Μ. (2003) *Τοπογραφία των Αγίων Τόπων σε εικόνα της Ζακύνθου*. Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. Τ.ΚΔ'. 322. Προσπελάστηκε στις 30/8/2015 από:

<http://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/deltion/article/viewFile/4149/3924.pdf>

Cobham C.D. (1908) *Excerpta Cypria*. Cambridge. Προσπελάστηκε στις 20/9/2015 από:

<https://ia600400.us.archive.org/9/items/excerptacypriam00cobhgoog/excerptacypriam00cobhgoog.pdf>

de Mas Latrie, R. (1852). *Histoire de l' ile de Chypre sous le regne des princes de la maison de Lusignan*. Vol II. Paris

Προσπελάστηκε στις 3/1/2016 από:

<https://archive.org/details/chroniquedelle00bustuoft>

Hesseling D. C. – Pernot H. (1913). *Erotopaegnia (Chansons d' amour)*, Paris, 1913: 71-124. Προσπελάστηκε στις 2/12/2015 από:

<http://stephanus.tlg.uci.edu/index.php>

Jeffreys E. (1998). Digenis Akritis. The Grottaferrata and Escorial versions. *Cambridge Medieval Classics 7*. Cambridge: Cambridge University Press

Προσπελάστηκε στις 2/12/2015 από: <http://stephanus.tlg.uci.edu/index.php>

Jenkins R. J. H. - Westerink L.G. (1973). *Nicholas I, Patriarch of Constantinople, Letters* (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 6). Washington, D.C.: Dumbarton Oaks.

Προσπελάστηκε στις 2/12/2015 από: <http://stephanus.tlg.uci.edu/index.php>

Jugie M. - Petit L – Siderides X.A. (1936). *Oeuvres complètes de Georges (Gennadios) Scholarios*, vol. 8, Paris: Maison de la bonne presse.

Προσπελάστηκε στις 5/12/21015 από: <http://stephanus.tlg.uci.edu/index.php>

Καδάς. Σ. Ν. (2000). Η ζωγραφική των προσκυνηταρίων των Αγίων Τόπων. *Εικοστό συμπόσιο βυζαντινής και μεταβυζαντινής αρχαιολογίας και τέχνης*. Αθήνα.

http://epublishing.ekt.gr/sites/ektpublishing/files/proceedings/SChAE_020.pdf

Kambylis and. Reinsch D.R (2001). *Annae Comnenae Alexias* (Corpus Fontium Historiae Byzantinae. Series Berolinensis XL/1). Berlin - New York: De Gruyter

Προσπελάστηκε στις 30/8/2015 από: <http://stephanus.tlg.uci.edu/index.php>

Κοκκινόφτας Κ. (2010). Πατριαρχείο Ιεροσολύμων και η Κύπρος. Μ.Κ.Ο. «Ρωμηοσύνη», 3ο Διεθνές Συνέδριο με θέμα «Κύπρος και Άγιοι Τόποι»

Προσπελάστηκε στις 2/9/2015 από:

<http://www.romiosini.org.gr/2B555226.print.el.aspx>

Konstantinopulos V. - Lolos A.C. - Kallisthenes Ps. (1983). *Zwei mittelgriechische Prosa-Fassungen des Alexanderromans*, 2 vols. [Beiträge zur klassischen Philologie 141 & 150. Meisenheim am Glan: Hain,

Προσπελάστηκε στις 5/12/2015 από: <http://stephanus.tlg.uci.edu/index.php>

Κριαράς Ε. (1980). *Επιτομή του Λεξικού της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους Γραμματείας (1100-1669)*. Προσπελάστηκε στις 2/11/2015 από:

http://www.greek-language.gr/greekLang/medieval_greek/kriaras/table_01.html

Κριαράς Ε. (1975β). Γεωργίου Χορτάτζη Πανώρια [Βυζαντινή και Νεοελληνική Βιβλιοθήκη 2. Thessalonica 1975.

Προσπελάστηκε στις 5/12/2015 από: <http://stephanus.tlg.uci.edu/index.php>

Legrand E. (1894, 1895, 1903). Bibliographie Hellenique du XVIIe siècle, τόμ. II, III, V

Προσπελάστηκε στις 30/10/2015 από:

<http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/d/8/0/metadata-01-0000754.tkl>

Mariti G. (1760). Viaggi per l'isola di Cipro e per la Soria e Palestina, 208

Προσπελάστηκε στις 4/10/2015 από:

<https://books.google.com.cy/books?id=IQZlfZsDrkAC&pg=PR23&dq=Viaggi+Per+L%27Isola+Di+Cipro+E+Per+La+Sor%C3%ADa+E+Palestina+Fatti+Da+...+%CE%A4%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%82+1&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwjHk7Wh4L3JAhVGPBQKHfeCvkQuwUIHjAA#v=onepage&q=Viaggi%20Per%20L'Isola%20Di%20Cipro%20E%20Per%20La%20Sor%C3%ADa%20E%20Palestina%20Fatti%20Da%20...%2C%20%CE%A4%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%82%201&f=false>

Μελαχρινός Απ. (1994) , Τα ποιήματα, Βιβλιοπωλείον της "Εστίας". Αθήνα: Εστία.

Miotto. M. (2007). Ο ανταγωνισμός Βυζαντίου και Χαλιφάτου των Φατιμιδών στην Εγγύς Ανατολή και η Δράση των Ιταλικών Πόλεων στην Περιοχή κατά τον 10ο και τον 11ο αιώνα. *Διδακτορική Διατριβή*. Θεσσαλονίκη. 109

Προσπελάστηκε στις 30/9/2015 από:

<http://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/20446>

Παταπίου Ν. (2009). Τα χανούτια της Κύπρου. *Σύγχρονη Άποψη*, 19 Προσπελάστηκε στις 30/9/2015 από: <http://magazine.apopsi.com.cy/>

Pringle. D. (2011). *Pilgrimage to Jerusalem and the Holy Land, 1187-1291*, Ashgate

Προσπελάστηκε

στις

3/9/2015

από: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzQ0NDM1NF9fQU41?sid=aa4d9649-5289-472a-8eab-18286e458d20@sessionmgr4003&vid=2&format=EB&rid=1>

Runciman. S. (1977). *Ιστορία των Σταυροφοριών*. Μτφρ. Παπαρρόδος. Ν. Συμπληρωματικά Εκδόσεις Δεκ/Γενικού Επιτελείου Στρατού 81. Τόμ. Α'. Αθήνα: Προσπελάστηκε στις 15/9/15 από:

http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2012/09/crociate-1-24grammata.com_.pdf

Σάθα Κ.Ν. (1877). Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τόμος Στ', (εκδίδει με τη σειρά δύο παρισινά χφφ, που ονομάζει Α και Β): Εν Παρισίοις Maisonneuve et Cie, Libraires-Editeurs Προσπελάστηκε στις 20/10/2015 από:

<http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/9/b/0/metadata-181-0000011.tkl>

Schmitt J. (1904). *The Chronicle of Morea*, London: Methuen

Προσπελάστηκε από: <http://stephanus.tlg.uci.edu/index.php>

Thurn J. (1973). *Ioannis Scylitzae synopsis historiarum* (Corpus Fontium Historiae Byzantinae. Series Berolinensis 5). Berlin: De Gruyter, Προσπελάστηκε στις 12/12/2015 από: <http://stephanus.tlg.uci.edu/index.php>

Τριανταφυλλίδης Μ. (1998). Λεξικό της Κοινής Ελληνικής. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Προσπελάστηκε στις 3/1/2016 από:

<http://www.greek->

[language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/prologue.html](http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/prologue.html)

Tylenda J. (2001). *A Pilgrim's Journey: The Autobiography of Ignatius of Loyola*. San Francisco: Ignatius Press. Προσπελάστηκε στις 16/12/2015 από:

[https://books.google.com.cy/books?id=Mt3EXeX5bnYC&pg=PA4&dq=Tylenda+J.++\(1985\).+A+Pilgrim%27s+Journey&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwj47-aPjpvKAhVBhA8KHY0tD-IQ6AEIGTAA#v=onepage&q=Tylenda%20J.%20\(1985\).%20A%20Pilgrim's%20Journey&f=false](https://books.google.com.cy/books?id=Mt3EXeX5bnYC&pg=PA4&dq=Tylenda+J.++(1985).+A+Pilgrim%27s+Journey&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwj47-aPjpvKAhVBhA8KHY0tD-IQ6AEIGTAA#v=onepage&q=Tylenda%20J.%20(1985).%20A%20Pilgrim's%20Journey&f=false)

Χατζηχριστοδούλου Χρ.: *Ιερά Μονή Παναγίας της Ποδίθου παρά τη Γαλάτα*. Προσπελάστηκε στις 20/11/2015 από:

<http://www.immorfou.org.cy/unesco/mother-of-god-of-podithou.html>

Χρυσχοΐδης Κ. (2003) Το προσκυνηματικό ταξίδι στους Αγίους Τόπους στα μεταβυζαντινά χρόνια. Ιερά Αποδημία, Το ταξίδι από τους Αρχαίους έως τους Νεότερους Χρόνους. Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών. 108

Προσπελάστηκε στις 12/9/2015 από:

<http://helios-eie.ekt.gr/EIE/handle/10442/7289>